

PIENTEN KAUPUNKIEN ELINVOIMAISUUS
Sastamalan keskustan kehittäminen

Noora Lehtinen / Diplomityö 2019

Pienten kaupunkien elinvoimaisuus
– *Sastamalan keskustan kehittäminen*

Diplomityö
Noora Lehtinen

Tampereen Yliopisto
Arkkitehtuurin yksikkö

2019

TIIVISTELMÄ

Tampereen Yliopisto
Arkkitehtuurin yksikkö

Tekijä	Noora Lehtinen
Työn nimi	Pienten kaupunkien elinvoimaisuus - Sastamalan keskustan kehittäminen
Työn tarkastaja	Professori Panu Lehtovuori
Ajankohta	Lokakuu 2019
Avainsanat	pienet kaupungit, elinvoimaisuus, Sastamala, keskusta, seutukaupunki, yhdyskuntasuunnittelu, täydennysrakentaminen

Tämä diplomityö esittelee Sastamalan kaupungin ydin-keskustaan suunnitelman, joka täydentää olemassa olevaa kaupunkirakennetta ja pyrkii tarjoamaan ratkaisuja keskustan elinvoimaisuuden lisäämiseksi. Työ pohjautuu Sastamalan kaupungin ja Suomen Arkkitehtiliiton (SAFA) järjestämään yleiseen suppeaan arkkitehtuurikilpailuun, jonka tarkoituksena oli löytää vaihtoehtoja alueen kehittämistä päätöksenteon ja asemakaavoituksen pohjaksi. Työ koostuu kirjallisesta osiosta, alueen analyysistä sekä siitä seuranneesta, kilpailussa 2.palkinnon saaneesta suunnitelmasta.

Kilpailuun ja siten diplomityöhön liittyvä aihe on ajan-kohtainen. Meneillään olevan kaupungistumisen seurauksena suurin osa pienistä paikkakunnista menettää väestöään suurille kasvukeskuksille. Samanaikaisesti väestö ikääntyy koko maassa ja palveluiden turvaaminen vaikeutuu taloudellisen huoltosuhteen heiketessä harvaan asutuilla alueilla. Sen sijaan, että pienet kaupungit pyrkivät näiden haasteiden keskellä kasvun tavoitteluun, on tärkeää vahvistaa niiden identiteettiä sekä kulttuuriperintöä yhdessä asukkaiden kanssa. Keskustan elinvoimaisuus heijastuu kaupungin vetovoimaisuuteen ja muun muassa monipuolisten toimintojen tarjoaminen, liikku-

misen sujuvuus sekä kaupunkiympäristön viihtyisyys ovat merkittävässä roolissa elävän keskustan toteutumisessa.

Sastamala on noin 25 000 asukkaan maaseutukaupunki, jonka väkiluku on viime vuosina laskenut. Vaikka keskustan väkimäärä on pysynyt vakaana, sen eläväisyys on hiipunut muun muassa liiketilojen vajaakäytön ja ydin-keskustan ulkopuolelle siirtyneen kaupallisen toiminnan vuoksi. Myös paikoin epäviihtyisät ulkotilat ja vilkas läpikulkuliikenne vaikuttavat kokonaiskuvaan. Sastamalan keskustaaajaman potentiaaleja ovat sen melko tiivis kaupunkirakenne sekä kaunis sijainti järven rannalla, ja näitä piirteitä suunnitelmassa pyritään vahvistamaan. Miellyttävien ulkotilojen tarjoaminen, turvallisen kävely ja pyöräily-ympäristön toteuttaminen, olemassa olevan kaupunkirakenteen tiivistäminen sekä liikenneyhteyksien sujuvoittaminen muodostavat keskeiset strategiat, joihin suunnitelma nojautuu. Työn analyysiosiossa on käsitelty koko Sastamalaa ja keskustaaajama Vammalaa, mutta tärkeimpi suunnittelu painottuu ydinkeskustan kortteleihin.

ABSTRACT

Tampere University
Department of Architecture

Author	Noora Lehtinen
Title of thesis	The vitality of small towns - Development plan for central Sastamala
Examiner	Professor Panu Lehtovuori
Date of time	October 2019
Keywords	small towns, vitality, Sastamala, city center, regional town, urban planning, complementary construction

This master's thesis introduces a development plan for the centre of Sastamala. The plan infills the existing city structure and aims to provide solutions to increase the vitality of the area. The work is based on a general architectural competition organized by the City of Sastamala and the Finnish Association of Architects (SAFA). The aim of the competition was to find alternatives for the development of the area as a basis for the future decision making and town planning. In addition to the written section, this thesis consists of an urban analysis resulting in the design, that won 2nd prize in the competition.

The subject of this thesis is currently significant. As a result of ongoing urbanization, most of the small towns are losing their population to a few large cities. Simultaneously the population is generally aging and as the economic dependency ratio weakens, services are even harder to maintain in sparsely populated areas. Instead of trying to achieve growth, small towns should try to strengthen their identity and try to replenish the existing town with the help of its residents. The vitality of the centre is reflected in the attractiveness of

the whole small town. Diverse activities, ease of transportation and comfortable urban environment play an important role in the realization of a vibrant centre.

Sastamala is a rural town with about 25,000 inhabitants and in recent years its population has been decreasing. Although the population of the centre has remained stable, its liveliness has diminished, partly due to the emptiness of existing premises and the relocation of new commercial activities outside the centre. Besides, the overall picture is strongly influenced by uncomfortable outdoor spaces and heavy traffic. The potential of Sastamala's center is its relatively dense urban structure and its beautiful location by the lake. The development plan seeks to strengthen these features. The design is based on four key strategies: offering comfortable outdoor spaces, providing safe walking and cycling environment, strengthening the existing urban fabric and improving traffic connections. This thesis deals with the whole central Sastamala, but detailed planning focuses on the very core of the town.

Sisällysluettelo

1. Aluksi	1
1.1 Johdanto	2
1.2 Tausta	4
2. Pienten kaupunkien elinvoimaisuus	7
2.1 Pienet kaupungit ja Suomen kaupunkikehitys	8
2.2 Pienten kaupunkien asema nykypäivänä	10
2.3 Pienten kaupunkien mahdollisuudet	14
3. Sastamala	19
3.1 Historia ennen 1700-lukua	20
3.2 Historia 1700-1900	22
3.3 Historia 1900-2019	26
3.4 Sastamala tänään	30
4. Suunnittelualan analyysi	35
4.1 Maasto ja maisemarakenne	36
4.2 Viheralueet ja virkistys	40
4.3 Liikenne ja pysäköinti	44
4.4 Kaavoitustilanne ja maanomistus	50
4.5 Keskustan rakennuskanta ja suojelu	52
4.6 Toiminnot ja palvelut	62
4.7 Toimijat ja kunnan rooli	64
4.8 Analyysin yhteenveto	66
5. Keskustan kehittämissuunnitelma	69
5.1 Suunnittelualan rajausta ja suunnitelman tavoitteet	70
5.2 Suunnitelman pääteemat	72
5.3 Suunnitelma: Uusi Aukeama	80
5.4 Keskustan elävöittämisen keinot	88

Lopuksi

Loppusanat

Kiitokset

Lähteet

Liitteet

- ote arvostelupöytäkirjasta

- planssienennökset

1. Aluksi

1.1 Johdanto

Tämän diplomityön tarkoituksena on visioida Sastamalan kaupungin ydinkeskustaan lisää elinvoimaisuutta kaupunkisuunnittelun keinoin. Työ pohjautuu Sastamalan kaupungin ja Suomen Arkkitehtiliiton (SAFA) järjestämään yleiseen suppeaan arkkitehtuurikilpailuun, jonka tarkoituksena oli löytää vaihtoehtoja alueen kehittämisestä päätöksenteon ja asemakaavoituksen pohjaksi.

Sastamala on noin 25 000 asukkaan maaseutukaupunki, joka on perustettu useiden kuntaliitosten seurauksena vuonna 2009. Siihen kuuluu entisiä kuntakeskuksia, joista selkeästi vahvin on keskustaajama Vammala. Kaupungin väkiluku on viime vuosina laskenut ja vaikka keskustan väkimäärä on pysynyt vakaana, sen eläväisyys on hiipunut muun muassa liiketilojen vajaakäytön ja ydinkeskustan ulkopuolelle siirtyneen kaupallisen toiminnan vuoksi. Sastamalan kaupunki on käynnistänyt osallistavia hankkeita keskustan elävöittämiseksi, joista viimeisin on Sykettä Sastamalan Sydämeen -selvityshanke. Sen tavoitteena on luoda edellytyksiä viihtyisän, elävän, turvallisen ja vetovoimaisen keskustan kehittämiseen. Vuoden 2018 alussa kaupungin toimeksiannosta laadittiin torin kunnostussuunnitelma, mutta suunnitelman saatua paikallisilta kriittisen vastaanoton, päätettiin torin kunnostaminen kuitenkin keskeyttää. Ydinkeskustan alueelle tarvittaisiin kokonaisratkaisua yksittäisen suunnitelman sijaan. (Sastamalan kaupunki 2018)

Työn aihe on ajankohtainen. Pienten kaupunkien elävöittäminen liittyy vahvasti muuttuvan yhteiskunnan asettamiin haasteisiin. Aluepolitiikassa ja päätöksenteossa pikkukaupungit ovat väliinpuotoajia ja ne jäävät suurkaupunkipolitiikan ja maaseutupolitiikan varjoon (Karppinen et al. 2010, s.5). Lisäksi tutkimuksissa, niin Suomessa kuin kansainvälisestikin, pienet kaupungit ovat olleet hyvin vähän esillä. On vain muutamia yksittäisiä artikkeleita, kuten Aulis Tynkkysen väitöskirja *Tori ja pikkukaupunki* (2007) sekä pikkukaupunkiselvityksen loppuraportti *Pikkukaupunkien virikekirja* (Karppinen et al. 2010).

Meneillään olevan kaupungistumisen seurauksena suurin osa pienistä paikkakunnista menettää väestöään suurille kasvukeskuksille. Samanaikaisesti väestö ikääntyy koko maassa, minkä seurauksena palveluiden turvaaminen vaikeutuu taloudellisen huoltosuhteen heiketessä harvaan asutuilla alueilla. Kaupungin keskustan elinvoimaisuus heijastuu koko kaupungin vetovoimaisuuteen ja merkittävässä roolissa elävän keskustan toteutumisessa ovat mm. monipuoliset toiminnot, liikkumisen sujuvuus ja kaupunkiympäristön kauneus sekä viihtyisyys. Suunnitelmassa pyritään tiivistämään olemassa olevaa sekä tarjoamaan uudenlaisia toimintoja, monipuolista asumista sekä viihtyisiä ulkotiloja alueelle.

Työ muodostuu johdannon lisäksi neljästä osasta. Ensimmäisessä osassa tarkastellaan pienten kaupunkien asemaa tänä päivänä ja kartoitetaan niiden tulevaisuuden mahdollisuuksia sekä potentiaaleja. Toisessa käydään läpi Sastamalan historiaa ja kuntarakennetta tänään. Kolmannessa osassa esitetään suunnittelualueen analyysi, joka keskittyy keskustaajama Vammalaan. Työn viimeisessä osassa esitetään analyysistä seurannut suunnitelma ja käydään läpi suunnitelmassa ehdotettuja keskustan elävöittämisen keinoja.

1.2 Tausta

Diplomityöni prosessi alkoi toukokuussa 2018, jolloin huomasin sastamalalaisessa paikallislehdessä uutisartikkelin yleisen arkkitehtuurikilpailun järjestämisestä. Kiinnostuin kilpailusta saman tien, sillä se liittyi lapsuudenmaisemiini. Samalla tiedostin, että suunnittelutehtävä tuttuun paikkaan olisi haaste, koska aihetta saattaisi olla vaikeaa käsitellä objektiivisesti. Sastamalan kaupungin ja Suomen Arkkitehtiliiton (SAFA:n) järjestämällä suppealla ideakilpailulla oli tarkoitus hakea uusia näkökulmia sekä toteuttamiskelpoista kokonaisratkaisua kaupungin keskustan kehittämiseksi. Kilpailun lopullisena tavoitteena oli luoda ydinkeskustan alueelle uusi asema-kaava, joka elävöittäisi keskustaa ja lisäisi pikkukaupungin sykettä.

Aloin työstää alueesta analyysiä ennen kilpailuohjelman julkistamista. En ollut varma ottaisinko osaa kilpailuun, koska päätös siitä riippuisi kilpailuohjelman sisällöstä. Ajattelin kuitenkin, että keskusta tarvitsee nykyisellään kehittämistä ja voisin tehdä kaikesta huolimatta jonkunlaisen suunnitelman paikkaan. Suunnitteluprosessi käynnistyi lokakuun alussa 2018, jolloin kilpailuohjelma julkaistiin. Ohjelma antoi sopivasti vapauksia suunnitteluun ja vaikutti mielenkiintoiselta, joten päätin tehdä oman ehdotukseni alueen kehittämiseksi. Kilpailuaikaa oli tammikuun 2019 loppuun asti.

Sastamalan ydinkeskustan ideakilpailuun osallistui yhteensä 50 työtä, joista kaksi olivat mielipiteenomaisia eivätkä täyttäneet kilpailuvaatimuksia. Tuomaristoon kuuluivat Sastamalan kaupungilta kaupunginhallituksen puheenjohtaja Jenni Jokinen, ympäristölautakunnan puheenjohtaja Pentti Jarkko, kaupunginjohtaja Jarkko Malmberg, maankäyttöpäällikkö Merja-Liisa Hannuksela sekä arkkitehti Jorma Tuomisto. Suomen Arkkitehtiliiton nimeäminä jäseninä toimivat Sasu Alasentie sekä Valtteri Heinonen. Kilpailun tulokset ratkesivat Sastamala-messuilla huhtikuussa 2019 ja ehdotukseni ”Uusi Aukeama” sai 2.palkinnon.

Kilpailun ratkettua kysyin professori Panu Lehtovuorelta, kiinnostaisiko häntä toimia diplomityöni ohjaajana työn loppuun saattamiseksi. Hänen kanssaan käydyt keskustelut sekä kirjalliset lähteet tukivat tutkielmaosion valmistumista ja työn koostamista kokonaisuudeksi. Prosessin aikana olin oivaltanut kilpailuun liittyvän aiheen ajankohtaisuuden: sen kuinka pienet kaupungit ovat tänä päivänä ahdingossa ja menettävät käynnissä olevan kaupungistumisen myötä väestöään. Niinpä aiheesta inpiroituneena päätin tehdä työhön tutkielmaosion, joka täydentäisi tietämystäni aiheesta ja ymmärrystäni pienten kaupunkien tilanteesta.

Noin puolitoista vuotta kestäneeseen projektiin on sisällytetty useita kävelykierroksia Sastamalan keskustassa, lukuisten eri vaihtoehtojen luonnostelua, uutisotsikoiden taltiointia, palkintojenjakotilaisuuteen osallistumista, kilpailutyön esittelyä läheisille ja tutuille sekä lukuisien lähteaineistojen läpikäyntiä. Viimeisimmän tietoni mukaan alueen kehittämistä lähdetään jatkotyöstämään kilpailun voittajatyön tekijöiden kanssa. Kuitenkin, kuten arvostelupöytäkirjassa todetaan: ”Ideakilpailun luonteen

mukaisesti yksikään ehdotuksista ei ole sellaisenaan valmis asemakaavoituksen pohjaksi. Palkintolautakunta ehdottaa kaikkien palkittujen ja lunastettujen kilpailuehdotusten hyödyntämistä jatkotyöskentelyssä.” (Sastamalan ydinkeskustan ideakilpailu -kilpailuohjelma 2018). Joten ehkä tulevaisuudessa Sastamalan keskustasta saattaa löytyä joitain niitä piirteitä, mitä tämän diplomityön suunnitelmassa on esitetty.

Kuvassa Sastamalan ydinkeskusta ja vammalan tori

2. Pienten kaupunkien elinvoimaisuus

2.1 Pienet kaupungit ja Suomen kaupunkikehitys

Kaupunki on tiivis asutuskeskittymä. Se on jatkuvassa muutostilassa ja koostuu monista ajallisista kerrostumista heijastaen eri aikakausien poliittisia, sosiaalisia ja taloudellisia olosuhteita sekä trendejä. Pääasiallinen elinkeino ei liity maataloustuotantoon vaan palveluiden ja tuotteiden vaihtoon sekä kaupankäyntiin. (Weber 1968, s.1212-1215). Suomessa kaupungilla tarkoitetaan nykyisin kaupunkialuetta tai kaupunki -nimitystä käyttävää kuntaa. Juridista eroa kaupunkien ja muiden kuntien välillä ei ole. Monet kaupungeista ovat pinta-alaltaan suuria ja varsinaista kaupunkimaista asutusta saattaa olla vain pienellä alueella. Tiiviin asutuskeskittymän kuvaukseen on kehitetty taajaman käsite. Taajamalla tarkoitetaan vähintään 200 asukkaan rakennusryhmää, jossa rakennusten välinen etäisyys on yleensä enintään 200 metriä (Tilastokeskus 2019). Niitä ovat siis kaikki kaupunkimaiset asumat kunnan hallinnollisesta asemasta riippumatta.

Pikkukaupunki on käsitteenä moniulotteinen. Sitä voidaan tarkastella mm. maantieteellisestä, taloudellisesta, yhteiskunnallisesta tai kulttuurisesta näkökulmasta. Koska raja maaseututaajamiin sekä suuriin kaupunkeihin on häilyvä, koostuu määritelmä usein eri ominaisuuksien yhdistelmästä. Perinteisesti kaupungeja on ryhmitelty asukasluvun mukaan. Eurooppalaisittain pienet kaupungit käsitetään olevan väkiluvultaan n. 10 000-50

000, keskikokoiset 50 000-100 000 ja suuret yli 100 000 asukkaan kaupungeja (Schneidewind et al. 2005, s.59). Ryhmittely koon mukaan luonnehtii monesti kaupunkien välistä hierarkiaa. Toisaalta viime vuosikymmenien aikana tehdyt kuntaliitokset ovat johtaneet siihen, että pinta-alaltaan hyvinkin suurikokoiset kaupungit voidaan luokitella pikkukaupungeiksi. Laskennallisiin perusteisiin liittyvän kokojärjestyksen lisäksi voi pikku-etuliite viitata myös sosiaalisiin tekijöihin perustuvaan arvojärjestykseen. Kuten kylä tai maaseutu, myös pikkukaupunki käsitetään usein suuren kaupungin vastakohtana. (Ojankoski 1998, s.86-87)

Asumisen pienissä kaupungeissa on nähty edustavan rauhallista elämänrytmiä, turvallista asuinympäristöä, luonnonläheisyyttä sekä yhteisöllistä vuorovaikutusta. (Ojankoski 1998, s.94-102) Ihmiset tuntevat toisensa ja monesti heillä on henkilökohtaisia siteitä paikkaan. Suuriin kaupunkeihin verrattuna paikallista valtaa ja vaikuttamismahdollisuuksia on pienissä kaupungeissa helpompi saada, mutta yksilöiden sosiaalinen ja taloudellinen asema saattaa olla näkyvämpi, mikä asettaa ihmiset helposti arvojärjestykseen. Lisäksi yksilön suhtautuminen muutoksiin voi suodattaa yhteisön keskuudessa vallitsevien mielipiteiden, asenteiden, arvojen ja kulttuuristen normien kautta.

Eurooppalaisen vertailun mukaan Suomi on kaupungistunut verrattain myöhään. Yksi suurimmista syistä tähän on maan maatalousvaltaisuus. Kaupungistumisen vilkkaimmat vuodet ajoittuvat maassamme aikaan, jolloin yhteiskunta muuttui moderniksi teollisuus- ja palveluvaltaiseksi yhteiskunnaksi ja väestöä vapautui maataloudesta myös muihin elinkeinoihin. Toisen maailmansodan jälkeen, erityisesti 1960- ja 1970-lukujen taitteessa, maaseudulta muutettiin kaupunkiin sekä Ruotsiin. Kun tärkein muuttosuunta kotimaassa oli pääkaupunkiseutu, alettiin sen kasvua rajoittaa mm. kaavoituksen sekä investointiverojen avulla. Samalla ryhdyttiin toteuttamaan kasvukeskuspolitiikkaa, joka tähtäsi hajauttamiseen ja pyrki parantamaan muiden keskusten asemaa. Erityisesti pienempien kokoluokkien kaupungit kasvoivat alueellisten valtiontukien turvin. Uusia kauppaloita perustettiin ja maalaiskuntia liitettiin pieniin kaupunkiin. 1980-luvulla alkoi syntyä rakennemuutoksesta kärsiviä teollisuuskaupunkeja, joten kaupunkipolitiikasta tehtiin osa aluepolitiikkaa. Myöhemmin myös EU-jäsenyys muutti aluepolitiikan luonnetta kaupunkipainotteisemmaksi ja Helsingin seudun huomattiin olevan koko talouden kasvun ja kilpailukyvyn keskeisenä tekijänä. (Laakso et al. 2016, s.73)

Tänä päivänä suomalainen seutukaupunkikeskustelu tuo erityisellä tavalla pienten kaupunkien piirteitä näkyviin. Aluerakenteen ja aiheesta käytävän keskustelun keskittyessä suurempien kaupunkiseutujen tuntumaan on pienten ja keskisuurten kaupunkien hyvinvointivaltioellinen rooli kasvanut, koska yhä laajemmat maaseutumaiset alueet tarvitsevat niiden työpaikka- ja palvelutarjontaa. Seutukaupungit muodostavat pienten kaupunkien verkoston ja niiden tehtävänä on valvoa kyseisten kaupunkien etuja pääasiassa valtion suuntaan. Niiden väkiluku vaihtelee noin 10 000 asukkaasta noin 50 000 asukkaaseen ja ne ovat maakunnan sisällä olevia palveluiden ja teollisuuden keskittymiä. Ne eivät kuitenkaan ole maankuntiansa keskuksia eivätkä sijaitse niiden välittömässä läheisyydessä. Seutukaupunkeja on Suomessa noin 50kpl ja niiden väkiluku on yhteensä noin miljoona asukasta. Ne käsittävät siis lähes 20% maan kokonaisväestöstä ja ovat näin merkittävässä roolissa suurten kaupunkien sekä maaseudun välillä. (Hynynen 2012)

2.2 Pienten kaupunkien asema nykypäivänä

Kaupungistuminen on maailmanlaajuinen ilmiö, jonka vaikutukset näkyvät myös Suomessa. Tänä päivänä maan väestö ja tuotantotoiminta keskittyy yhä enemmän eteläisen Suomen vahvoille kaupunkialueille. Samalla kasvavien kaupunkiseutujen asunto- ja työmarkkinat laajenevat ympäröivälle maaseudulle sekä taajamiin. Tämä seutuistumiseksi kutsuttu ilmiö on yksi keskeisimpiä yhdyskuntajärjestelmäämme muokkaavia muutosprosesseja. Väestö samalla sekä keskittyy että hajaantuu. Osalle pienistä kaupungeista seutuistuminen on osaltaan tuonut uusia asukkaita, mutta kauempana keskuksista sijaitsevat pikkukaupungit jäävät väistämättä seutuistumiskehityksen ulkopuolelle. (Ojankoski 1998, s.109)

Viime vuosina useimmat suomalaiset pienet kaupungit ovat menettäneet väestöään (Tilastokeskus 2018). Suurin muuttoliike suuntaa yliopistokaupunkeihin, joihin nuoret muuttavat opiskelupaikan tai työn perässä. Uuden sukupolven silmissä urbaani kaupunki nähdään nyt vastoin aiempia mielikuvia mielenkiintoisena ja antoisana asuinympäristönä. Hyvästä saavutettavuudesta ollaan valmiita maksamaan enemmän ja halu muuttaa kasvukeskuksiin ilmeneekin kaupunkimaisen asumisen hintojen nousuna etenkin suurten kaupunkien keskusta-alueilla. Samaan aikaan hinnat laskevat muuttotappiollisissa kunnissa ja erityisesti maaseudulla. Asumisen edullisuus

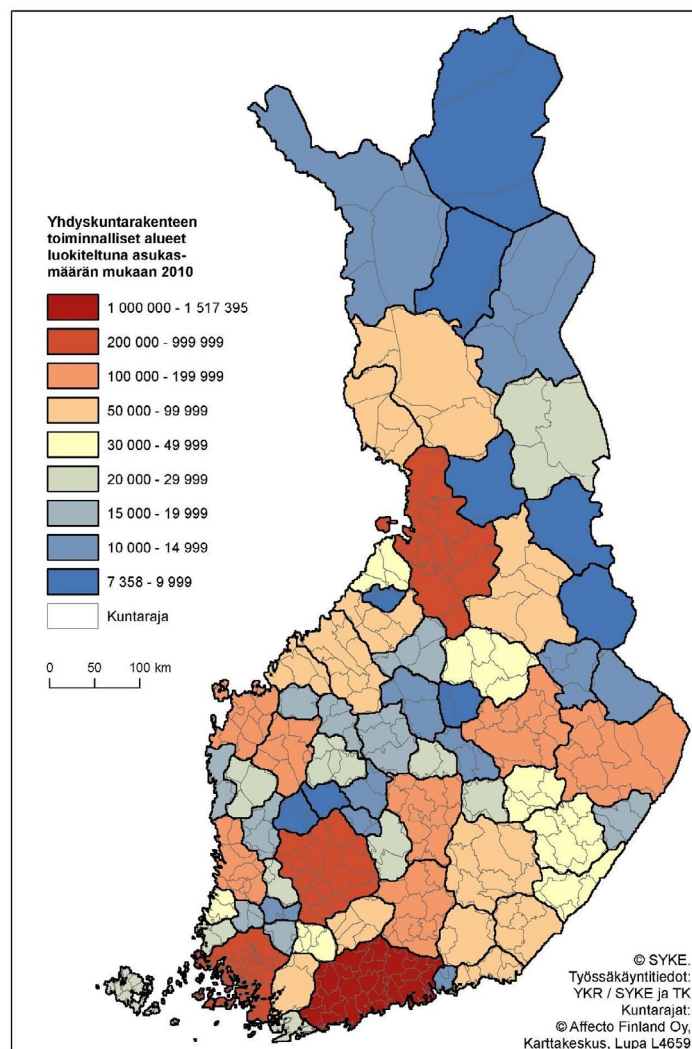
tuo harvaan asutuille alueille erinomaisen hinta-laatusuhteen, mutta toisaalta aluepoliittiset riskit ovat asukkaiden harteilla - omistusasunnon arvon aleneminen on pois yksilön varallisuudesta. Tämän seurauksena muutto pienelle paikkakunnalle ei välttämättä houkuttele, vaikka sieltä sattuisikin työpaikan saamaan.

Nuorten muuttoliike suuriin kaupunkiin johtaa työikäisen väestön vähenemiseen pienissä kaupungeissa. Tämä vaikeuttaa palveluiden turvaamista ja heikentää siten niiden kilpailukykyä. Negatiivinen kehitys vahvistaa itse itseään ja uhkana on taantuvan kaupunkialueen kierre. Samanaikaisesti Suomen väestön ikärakenne on muuttoksessa. Suuret ikäluokat tulevat vanhuusikään ja syntyvyysluvut alenevat. Väestön ikääntymisen tuomat haasteet ovat suuriin kaupunkiin verrattuna erilaisia pienissä kaupungeissa - yli 65-vuotiaan ikäluokan määrä ei niinkään kasva, mutta taloudellinen huoltosuhde heikkenee kokonaisväkiluvun pienentyessä. (Verma et al. 2019, s.9).

Työnteko on murroksessa. Työ on yhä enemmän paikasta riippumatonta ja toisaalta sen raja vapaa-aikaan on hämärtynyt. Automatisaatio on heikentänyt työllisyyttä tehtaissa samalla kun yritysten kansainvälistyminen on johtanut tuotteen edullisempaan valmistukseen ulko-

mailla. Perinteisten teollisuustyöpaikkojen vähentyessä palvelualat ovat tärkeä työllistäjä torjumaan rakenteellista työttömyyttä. Samalla ne kasvattavat kaupunkien houkuttelevuutta yritysten sijaintipaikkoina. (Soininvaara et al. 2015, s.29-30). Paikallisen palvelusektorin koko riippuu pitkälti sen asukkaiden kulutustavoista. Kotikunnassaan rahojaan käyttävät työllistävät paikallisia yrittäjiä ja tuovat epäsuorasti verotuloja kunnalle.

Väeltään vähenevillä pienillä kaupungeilla on rajalliset mahdollisuudet ylläpitää palveluita. Niiden keskittäminen toimii hyvin kaupunkien keskustoissa, joissa julkinen liikenne toimii ja asuminen sijoittuu tiiviille alueelle. Keskustoihin painottuvat palvelut eivät kuitenkaan palvele kaupungin haja-asutusalueiden väestöä, joiden välimatkat palveluihin saattavat pidentyä entisestään. Saavutettavuuden kannalta pitkät välimatkat ja palveluiden järjestäminen ovat haaste. Niiden karsimisella voi olla selkeitä tilallisia vaikutuksia pienemmän taajaman ympäristössä, sillä asuinympäristön laatu kärsii merkittävästi tyhjenevien kiinteistöjen ja vanhan rakennuskannan keskellä. (Verma et al. 2019, s.9)

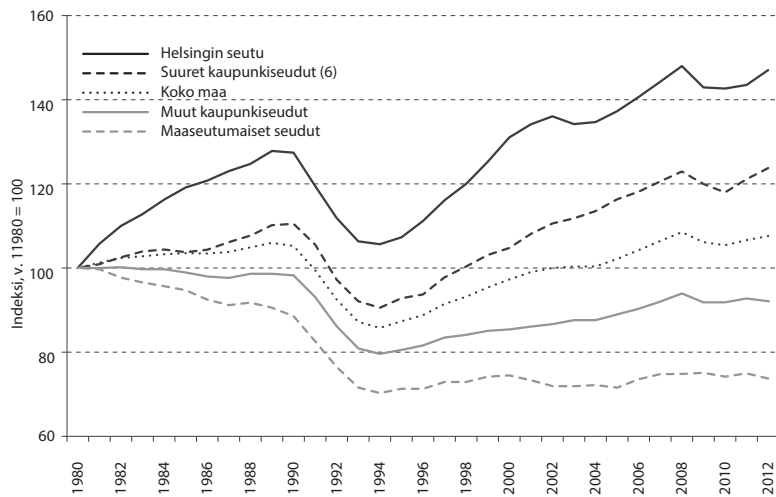
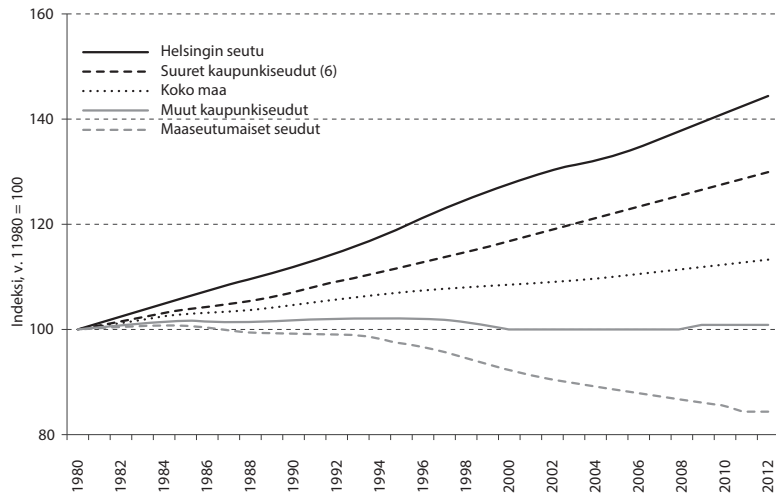

Karttakuva, jossa Suomen yhdyskuntarakenteen toiminnalliset alueet on luokiteltuna asukasmäärän mukaan. Kuva havainnollistaa hyvin sen, kuinka väestö keskittyy muutaman suuren kaupungin ympäristöön.

Nettiyhteydet ovat vastoin odotuksia vain lisänneet suurten kaupunkien vetovoimaa. Toisaalta tiedon tason ylivoima suurissa kaupungeissa on internetin ansiosta pienentynyt, mikä parantaa pienten kaupunkien asemaa ja mahdollisuuksia. Uusien kontaktien löytyminen nettiyhteyksien avulla lisää tarvetta matkustaa ja tavata henkilö kasvokkain. Kaupunkien välisillä yhteyksillä on siis entistä suurempi merkitys. Näin ollen sekä yksilölliset että julkiset liikenneyhteydet suuriin kaupunkeihin, maakuntakeskuksiin sekä lähikaupunkeihin on pidettävä sujuvina, jotta pieni kaupunki lisää vetovoimaansa myös asuinpaikkana. (MDI 2017)

Pienten kaupunkien kehitystä on pitkään leimannut kasvun ja kaupunkimaisuuden tavoittelu. Aluepolitiikka ja kaupunkien välinen kilpailu ovat osaltaan johtaneet tähän. Toisaalta yhteiskunnalliset tekijät kuten kaupungistuminen, elämäntapojen muutokset ja elinkeinorakenteen kehittyminen ovat luoneet hyvät edellytykset kasvun tavoitteluun. Kasvu taloudessa, väestömäärässä, toiminnoissa sekä alueellisessa laajuudessa on myös ollut keino pysyä yleisessä kehityksessä mukana. (Ojankoski 1998, s.102). Suuruuden tavoittelemisen on ollut ristiriidassa pikkukaupunkiin liitettyjen mielikuvien (rauhallisuus, elämän verkkaisuus, sosiaalinen monipuolisuus sekä kaupungin idyllisyys) kanssa. Pienten kaupunkien mah-

dollisuus piileekin niiden ainutlaatuisuudessa; ominaispiirteissä, jotka eivät esiinny suuremmissa kaupungeissa. Monet pikkukaupunkien potentiaaleista, kuten esimerkiksi luonnonläheisyys ja paikan juuret, ovat samoja kuin maaseudun voimavarat, mutta ilmenevät niissä hieman eri tavalla. Sen sijaan lyhyet etäisyydet ja ekologinen liikkuminen eivät toteudu maaseudulla yhtä hyvin. Kasvun sijaan olisikin olemassa myös vakaana pysymisen vaihtoehto, jolloin voitaisiin tavoitella lähinnä laadullista kehitystä ja vahvaa pikkukaupungin identiteettiä. (Karppinen et al. 2010, s.46)

Väestö (ylempi) ja työllisyys (alempi) aluetyypeittäin Suomessa vuosien 1980–2012 välillä. Indeksi: v. 1980=100.

(Lähde: Laakso et al. 2016, s.21 / Tilastokeskus, aluetalouden tilinpito.

Aluejako: Seppo Laakso)

2.3 Pienten kaupunkien mahdollisuudet

Kaupungin elävöittäminen on toimintaa, joka pyrkii rakennemuutoksen vaikutuspiirissä olevien alueiden kestävään kehittämiseen niin sosiaalisesti, taloudellisesti kuin ympäristöllisestikin. Pienten kaupunkien tarpeena on usein pyrkiä säilyttämään olemassa oleva asukasmäärä mm. kohentamalla työllisyyttä, tukemalla lapsiperheitä sekä keskittymällä palvelurakentamiseen ikääntyvien poismuuton ehkäisemiseksi. Väestöltään vähenevälle kunnalle pitkäjänteinen ja monialainen strateginen suunnitelma on hyvä lähtökohta sen elinvoimaisuuden kehittämiseen. Ratkaisumallit pohjautuvat pääosin paikallisiin olosuhteisiin kaupunkien erilaisen historian, koon ja kulttuurin lähtökohtien vuoksi. (Verma et al 2019, s.8)

Jokaisella pikkukaupungilla on maineensa, johon se voi itse vaikuttaa brändityön avulla. Niillä on myös omat erityiset piirteensä ja vahvuutensa, joka erottaa ne kilpailijoistaan. Brändityö on yksi strateginen keino saavuttaa elinvoimaisuutta. Omaleimainen brändi syntyy aidosta identiteetistä, paikallisesta yhteisöstä sekä kotiseuturakkaudesta. Se näyttää suuntaa, innostaa toiminaan ja tuottaa tekoja, jotka edistävät päämäärien saavuttamista. Jotta kaupunki hyötyisi brändistä mahdollisimman paljon, olisi olennaista, että myös paikalliset toimijat sitoutuisivat brändiin ja halusivat hyödyntää sitä. (MDI 2017, s.14)

Sosiaalinen pääoma voi olla pienten kaupunkien vahvuustekijä. Se liittyy yhteisöllisyyteen, paikallisen kulttuurin arvostukseen sekä asukkaiden ja päättäjien väliseen luottamukseen ja vuoropuheluun. Ratkaisut olisi hyvä kehittää yhdessä. Asukkaiden osallistumista päätöksentekoon ja suunnitteluun voidaan tukea ja siten parantaa mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elinympäristöön ja siten elämänlaatuun. (Verma et al. 2019, s.9).

Toisaalta myös internet ja sosiaalinen media antavat kansalaisille mahdollisuuden vaikuttaa arkiin elinoloihin; oman näköistä kaupunkia on alettu tehdä yhteisvoimin. Keskeisiä kaupunkiaktiivisuuden teemoja ovat olleet yhteisöllisyyden lisääminen, ekologisen kestävyuden edistäminen, kaupunkiympäristön laadun parantaminen sekä julkisten palvelujen ajattelu uusiksi. Ravintolapäivä, jakamistalous ja lukuisat naapurustoliikkeet ovatkin jo kaikkien tuntemia esimerkkejä tällaisesta verkostopohjaisesta, suorasta toiminnasta. (MDI 2017, s. 8) Myös internetissä tapahtuva ihmisten välinen kanssakäyminen saattaa vaikuttaa merkittävästi paikkakunnan imagoon ja maineeseen ulospäin.

Vapaa-ajan asukkaat voivat muodostaa uusia mahdollisuuksia pieniin kaupunkeihin. Suomessa on noin puoli miljoonaa vapaa-ajan asuntoa ja yhä useammat kesä-

asunnot ovat ympärivuotisesti asuttavia. Mökkeilyn sijasta voidaankin jo puhua monipaikkaisesta asumisesta. Luontoa sekä omaa rauhaa arvostetaan. Elinkeinoelämän kannalta vapaa-ajan asumisella on suuri merkitys osalle pienistä paikkakunnista, sillä niissä väliaikaisten asukkaiden määrä saattaa olla jopa suurempi kuin vakituisten väestön. Vapaa-ajan asukkaat muodostavatkin merkittävän lisän paikallisväestöön luoden kysyntää erilaisille palveluille sekä aktiivisuutta katukuvaan. (Adamiak et al. 2015)

Kulttuuriperintö on alueellinen vetovoimatekijä ja osa paikallista identiteettiä. Se edistää ihmisten sitoutumista paikkojen vaalimiseen ja aktivoi asukkaita ympäristön kehittämiseen sekä elinvoimaisuuden turvaamiseen. Lisäksi se lisää paikallista hyvinvointia ja auttaa rakentamaan kollektiivista muistia, mikä vahvistaa ihmisten yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Kumpulainen 2016) Näkyvimpiä kulttuuriin liittyviä käytäntöjä ovat erilaiset tapahtumat, kuten kesäteatterit, juhlat ja torimyyjäiset. Tapahtumat toimivat yhteisen tekemisen lisäksi myös konkreettisena tulonlähteenä ja tuottavat resursseja erilaisten toimintojen ylläpitoon. Niiden avulla myös houkutellaan alueelle matkailijoita sekä uusia asukkaita. Yhteisöllisessä toiminnassa erityisesti viihtyvyyteen liittyvät piirteet ovat merkittävimpiä, koska ne luovat perustan

osallistuvan paikallisyhteisön olemassaololle. Julkisten tilojen saavutettavuus yhdessä rakennetun ympäristön laadun kanssa tukevat viihtyvyyttä.

Suomalaiset arvostavat asumisessaan elinympäristön vehreyttä ja kohtuullisen tiivistä rakentamista. Vaikka keskustamaisen kerrostaloasumisen suosio on vuosien mittaan ollut kasvussa, on pientalovaltainen alue silti toivotuin asuinaluetyyppi. Tärkeimmät viihtyvyystekijät ovat sijainti ja hyvät liikenneyhteydet, rauhallisuus sekä luonnonympäristö. (Strandell 2016). Edellä mainitut piirteet on mahdollista yhdistää pienten kaupunkien keskustoihin soveltuvalla townhouse-tyyppisellä pientaloasumisella. Pienet kaupungit ovatkin potentiaalisia vastaamaan konkreettisin teoin ihmisten asumistarpeisiin, sillä asuminen on edullista, infrastruktuuri olemassa ja kaupunkikeskustoja on mahdollista täydentää kustannustehokkaasti. (MDI 2017, s.7-8)

Ilmastonmuutoksen torjunta velvoittaa löytämään kestäviä liikkumisen ratkaisuja. Houkuttelevan joukkoliikennepalvelun järjestäminen on usein kallista harvaan asutuilla seuduilla, mutta henkilöautoilulle tulee löytää vaihtoehtoja. Uudenlaiset jo kehitetyt digiajan palvelut voivat hyvinkin parantaa pienten kaupunkien asemaa. Kaupunkien sisällä autoilua on mahdollista korvata

esimerkiksi sähköpyörillä tai kutsuohjatuilla busseilla. Myös jakamistalous voi olla hyvinkin toimiva ratkaisu pienissä kaupungeissa. Vajaakäytössä olevien resurssien mahdollisimman tehokas käyttö useiden eri ihmisten kanssa on taloudellisesti hyvä keino vähentää kulutuksen määrää. Esimerkiksi jaettu kuljetus, pysäköintipaikka tai kesämökki ovat asioita, joita pienissä kaupungeissa olisi asukkaiden helppoa ja taloudellisesti kannattavaa jakaa.

Seniори-ikäisistä yhä useampi muuttaa kaupunkikeskustoihin asumaan. He ovat ensimmäinen kuluttamiseen tottunut sukupolvi, joka viettää aikaa palveluiden parissa muun muassa käymällä yhdessä kahvilla, ostoksilla tai lounaalla. (Verma et al. 2019, s.8-11) Nyt eläköityvä, suurten ikäluokkien väestö määrittelee pienten kaupunkien kehitystä valinnoillaan. Ikääntyvien asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä voidaan merkittävästi edistää rakennetun ympäristön avulla. Arjessa tarvittavien palveluiden saavutettavuutta ja käyttöä helpottaa niiden sijoittuminen tiiviille alueelle taajaman keskusta. Kaupunkisuunnittelussa tämä tarkoittaa sekoittunutta maankäyttöä eli asumisen, työpaikkojen ja erilaisten palveluiden sijoittumista toistensa läheisyyteen. Mikäli palvelut ja julkinen liikenne toimivat, edistää tällainen virikkeellinen ympäristö liikkumista pyörällä tai jalan ja parantaa näin asukkaiden terveyttä.

Elinvoimaisen kaupungin keskusta on elinvoimainen. Niin sanotut peltomarketit eli kaupan keskittäminen isojen teiden varsille on johtanut jo monella paikkakunnalla keskustaajamien näivettymiseen. Lukuisia tyhjiä liiketiloja sisältävät kaupunkikeskustat eivät lisää alueen vetovoimaisuutta. Tilojen uusien käyttötarkoitusten määrittely saattaa edistää asukkaiden hyvinvointia. Lisäksi rakennuksia korjaamalla voidaan parantaa ympäristön laatua. Viihtyisän kävelykaupungin toteuttamisella alueelle luodaan aktiivisuutta ja mm. istumapaikat, vihervyöhykkeet sekä hyvä valaistus tekevät liikkumisesta turvallista ja mielekästä. Myös pehmeät asiat kuten maisemat, kaupunkikeskustan kauneus, liikkumisen sujuvuus, ekologisuus, taide-elämykset ja muut vastaavat piirteet vaikuttavat kokonaiskuvaan. (MDI 2017, s.7)

Pienet kaupungit ovat keskenään varsin heterogeeninen joukko. Ne poikkeavat toisistaan ja muista kaupungeista muun muassa historiansa, identiteettinsä sekä kaupunkirakenteensa puolesta. Näiden ainutlaatuisien piirteiden tunnistaminen on tärkeä osa kaupungin elinvoimaisuuden kehittämistoimintaa. Myös kaupunkikeskustan ilmeellä ja sen toiminnoilla on suuri merkitys. Laadukkaat julkiset tilat tukevat yhteisöllisyyttä ja monipuoliset palvelut, sujuvat liikenneyhteydet sekä kaunis kaupunkiympäristö parantavat ympäristön viihtyisyyttä.

PIENTEN KAUPUNKIEN ELINVOIMASTRATEGIAT:

<p>KUNNAN ROOLI</p> <ul style="list-style-type: none">- Brändityö (kilpailutekijöiden tunnistaminen, kaupungin erityispiirteiden huomioiminen)- Asukkaiden osallistaminen suunnittelussa (mielipidekyselyt, haastattelut, tapahtumat)- Paikallisen yritystoiminnan tukeminen- Vapaa-ajan asukkaiden huomioiminen- Erilaisten tukien tarjoaminen (edulliset tontit, ns.vauvaraha)	<p>ILMAPIIRIJA ASEENTEET</p> <ul style="list-style-type: none">- Kaupunkilaisaktivismi- Yhteisöllisyys ja erilaisten tapahtumien järjestäminen- Jakamistalous- Positiivinen viestintä verkossa- Yrittäjyönteisyys- Rauhallisen elämänrytmin, luonnonläheisyyden ja turvallisen asuin ympäristön korostaminen
<p>RAKENNETTU YMPÄRISTÖ</p> <ul style="list-style-type: none">- Kaupungin keskustan tiivistäminen ja sekoittunut maankäyttö- Erilaisten asumismuotojen tarjoaminen (kaupunkipientalot, kerrostaloasuminen jne.)- Huonokuntoisten rakennusten korjaus- Kulttuuriperinnön suojeleminen ja vaaliminen- Viihtyisän kaupunkikeskustan luominen (luonnon ympäristön hyödyntäminen, istuskelupaikat, siistit viheralueet, hyvä valaistus, kaupunkikeskustan kauneus, taide)	<p>PALVELUT</p> <ul style="list-style-type: none">- Monipuolisten, julkisten palveluiden tarjoaminen kaikenikäisille- Paikallisten palveluiden ja tuotteiden hyödyntäminen- Digipalveluiden kehittäminen (erityisesti liikenteen ratkaisut)- Uusien käyttötarkoitusten kehittäminen olemassa oleviin rakennuksiin- Matkailupalveluiden kehittäminen

3. Sastamala

3.1 Historia ennen 1700-lukua

Sastamalan alueen asuttaminen ulottuu kivikaudelle, kun ensimmäiset ihmiset saapuivat maille noin 8000 vuotta sitten. (Salo, Unto. 2004 s.28-30) Alueelle ei ensin jääty asumaan pysyvästi, mutta siellä saatettiin oleilla useita viikkoja ja ruoka hankittiin metsästämisellä, kalastamalla ja keräilemällä. Kokemaenjoen vesistö mahdollisti hyvän kulkuväylän sisämaahan ja asutus keskittyi sen varteen. Tunnetut varhaisimmat asuinpaikat Sastamalan alueella ovat Haapakallio, Hiukkasaari ja Liekolankadun alue (Koskinen 1997, s.3).

Paikannimenä Sastamala on ollut käytössä jo 1300-luvulta alkaen. Ensimmäinen maininta alueesta on kuningas Birgerin kirjeessä joka on päivätty 1.6.1303 Tukholmassa. Vaikka kirjalliset ja esineelliset todistuskappaleet ovat hävinneet, oletetaan perustamisvuoden olleen kuitenkin jo vuosikymmeniä aiemmin. Suomen historian tutkimuksissa maininnan Sastamalasta luultiin pitkään tarkoittavan Merikarviaa, jonka ruotsinkielinen nimi oli Sastmola. Tämä johti arvoitukseen paikan historian ja sen rajojen selvittämisestä aina 1900-luvulle asti. Näillä kahdella lähekkäin sijaitsevalla samannimisellä paikalla olisi oltava jokin yhteys ja nimistövertailun avulla onkin pystytty päättämään, että sastamalalaisilla oli ollut eräomistuksia Etelä-Pohjanmaalla 1400-luvulle asti. (Piilonen, 2007. s.15-34).

Sastamalan keskiaikainen suurpitäjä rajautui idässä Pirkkalaa ja Vesilahtea, lännessä Huittista ja etelässä Saarioista, nykyistä Urjalaa vastaan. Nämä rajat olivat lähes samat, mitkä ne nykypäivänäkkin ovat. 1400-luvulla suurpitäjä jakautui kahteen osaan; Ylä-Sastamalan hallinnollinen keskus oli Karkunkylässä ja Ala-Sastamalan Tyrväänkylässä. Seurakunta seurasi hallintopitäjää ja vuodesta 1520 lähtien alueella oli kaksi keskenään tasa-arvoista seurakuntaa, Sastamala (Karkku) ja Kalliala (Tyrvää). Seurakuntien kahtiajako johti kahden toisiaan melko lähekkäin sijaitsevien kirkkojen rakentamiseen. Sastamalan kirkon rakentaminen aloitettiin vuonna 1497 (valmistui n.1505), ja Tyrvään Pyhän Olavin kirkkoa rakennettiin 1506-1516. (Piilonen, 2007. s. 330).

Vuodesta 1540 eteenpäin ryhdyttiin Ylä-Sastamalaa nimittämään Karkuksi ja Ala-Sastamalaa Tyrvääksi. Tuolloin Tyrväeseen sisältyivät myös nykyiset Kiikan ja Kiikoisten alueet, Karkkuun puolestaan kuuluivat Mouhijärven, Suodenniemen, Lavian ja Suoniemen alueet. (Piilonen, 2007. s. 77) Kiikka erosi Tyrväestä omaksi seurakunnakseen vuonna 1662, Kiikoisista muodostettiin omansa 1847. Mouhijärvestä tuli itsenäinen seurakunta 1639 ja siihen kuuluivat myös nykyiseen Sastamalaan kuulumaton Lavia sekä Suodenniemi, joka erotettiin omaksi seurakunnakseen 1853.

3.2 Historia 1700-1900

Tilojen määrä oli keskiajan lopussa ylittänyt 700:n rajan. Varmaa asukasmäärää ajalta ei ole, mutta tilojen määrän perusteella voidaan arvella sen olleen suunnilleen 5000 henkilöä. (Piilonen 2007, s.297). Kustaa Vaasan (1496-1560) ja hänen poikiensa aikana alueen kehitys pysähtyi pariaksi vuosisadaksi. Ruotsi-Suomen käymät suuret sodat ja kiristynyt verotus koettelivat raskaasti voimavaroja koko maassa. Toistuvat väenotot veivät osassa taloista viimeisenkin miehen ja yhdessä epäsuotuisten sääolosuhteiden kanssa talo toisensa jälkeen jäi veronmaksukyvyttömäksi, mikä johti alueen laajenevaan autoitumiseen. (Piilonen, 2007, s.202)

1700-luvun puolivälissä alettiin luopua sarkajakoisesta maankäyttöjärjestelmästä sekä metsien yhteisomistuksesta. Kesällä 1759 nämä uudistukset käynnistyivät myös Sastamalan alueella. (Piilonen 2007, s.229-230). Tämän uudistuksen eli isojaon myötä ryhmäkylien rakenne hajosi ja tilojen rakennukset siirrettiin hajalleen. Tällä oli suuri merkitys väkiluvun kasvuun, asutuksen alueelliseen leviämiseen sekä tulotason vähittäiseen nousuun, mikä lisäsi käsityöpalveluiden kysyntää. Näihin aikoihin saatiin myös varmat ensimmäiset tiedot alueen väkiluvuista. Vuonna 1749 Sastamalassa oli yhteensä 6463 henkeä. Eniten väkeä oli Tyrväässä (1755), Mouhijärvellä (1363) ja Karkussa (1060). (Piilonen 2007, s.295, s.307)

1800-luvulle tultaessa Tyrvään ja Karkun vanhat kirkot kävivät liian pieniksi suuresti kasvaneelle seurakunnalle. Uusi kirkko rakennettiin ja sen paikaksi valikoitui Häntiniemen nokka. Paikka sijaitsi Marttilan kylässä Vammaskosken rannalla ja se sijaitsi liikenteellisesti hyvässä paikassa. Kirkko valmistui vuonna 1855, millä oli suuri merkitys taajaman kasvuun. Kirkon valmistuttua Marttilan rakennusten määrä nousi niin, että 1870-luvun lopulla alueella oli noin 25 liike- ja asuinrakennusta ja uuden kirkon ympärille syntyneitä taajamaa alettiin epävirallisesti nimittää Vammalaksi. Samoihin aikoihin alkoi yleinen keskustelu siitä, että kirkon ympäristö voisi olla sopiva paikka kauppalalle tai jopa kaupungille. (Piilonen, 2007. s.365)

1800-luvun puolivälissä pitäjänhallinto koki muodonmuutoksen, kun aivan uusi julkisoikeudellinen yhteisö eli kunta luotiin seurakuntien rinnalle. Kunnan vastuulle tulivat kansakoulutoimi, köyhäinhoito sekä muut maalliset tehtävät, jotka seurakunta oli aiemmin hoitanut. (Piilonen 1997, s.15-16). Samoihin aikoihin hallitsijanvaihdoksen johdosta taloudelliset olot vapautuivat ja elinkeinolain säätäminen antoi vapauksia kaupan ja käsityön harjoittajille maaseudulla. Maakauppa vapautettiin ja vuodesta 1859 eteenpäin maaseudulle sai perustaa kauppapuoteja. Tämä loi Sastamalaan noususuhdanteen,

Tampereen ja Porin välinen rautatieyhteys valmistui 1895, minkä johdosta Sastamala liittyi entistä kiinteämmin Suomen taloudelliseen kehitykseen mukaan. Tie-donkulku nopeutui, väestön liikkuvuus lisääntyi ja elin-keinorakenne alkoi muuttua. Radan varret olivat sopivia tehtaiden toimipaikkoja, mikä lisäsi pienteollisuutta. Rautatieasema ei sijainnut aivan kirkonkylän alueella ja sen lähistölle kasvoikin nopeasti uusi taajama. Tärkeim-mät palvelut olivat kuitenkin ehtineet jo asettua kirkon-kylään ja pysyivät siellä. (Piilonen 1997, s.181)

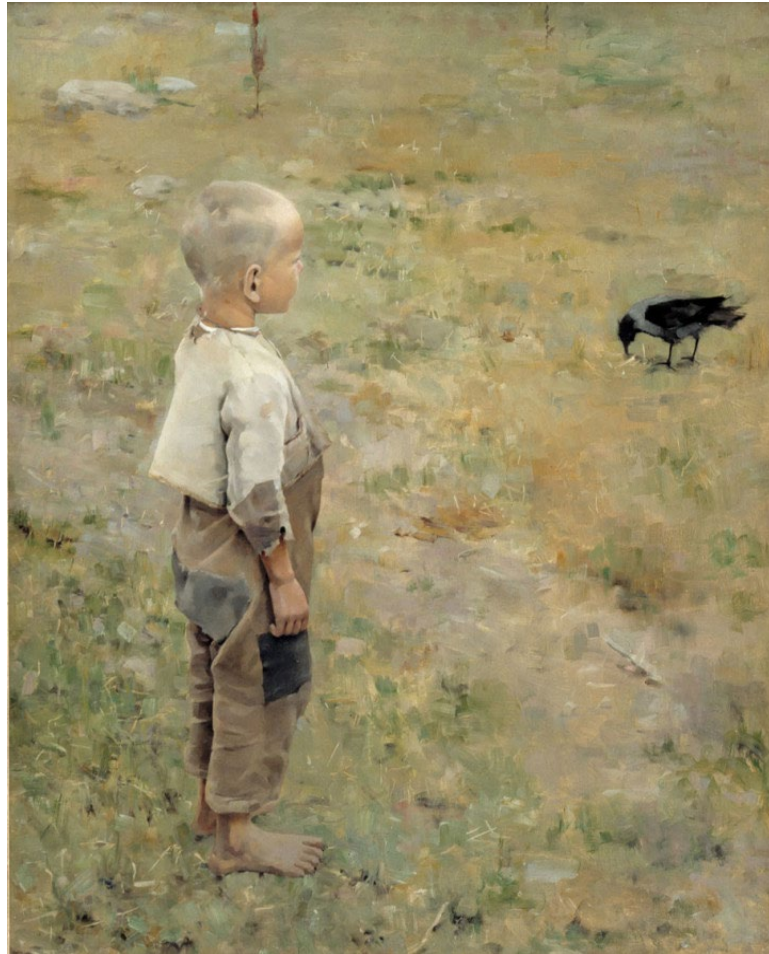
Ensimmäisiä merkittäviä teollisuuslaitoksia alueella oli vuonna 1890 aseman lähelle perustettu Tyrvään Höy-rysa. Höyryvoimalla toimitiin vuoteen 1907 asti, jol-loin Tyrvälle rakennettiin maaseudun ensimmäinen sähkölaitos, Tyrvään Sähkötehdas, ja Tyrvälle saatiin sähkö ja katuvalaistus. Vuosisadan alussa perustettiin myös useita tiilitehtaita, meijereitä sekä Mallastehdas. (Mäkelä 2000, s.17)

1800-luvulla Sastamalassa asui useita tieteen ja taiteen merkkihenkilöitä. Heistä tunnetuimpia olivat Antero Wareilus (1821-1904) ja Akseli Gallen-Kallela (1865-1931) Muita tunnettuja olivat myös runoilija Kaarlo Sar-kia, ensimmäinen suomenkielinen naiskirjailija Theodo-linda Hahnsson sekä Hjalmar Hjelt (*Conspectus florae*

fennicae). Etenkin kirjallisuuden alalta on jäänyt mer-kittävää kulttuuriperintöä, joka heijastuu tähän päivään. (Piilonen 1997, s.268-270)

Warelius syntyi Tyrvään Varilassa 1821. Hän oli kirjailija ja pappi, jolla oli merkittävä rooli suomen kirjakielen ke-hittämisessä. Warelius auttoi Elias Lönnrotia sanakirjan kokoamisessa ja häntä pidetään suomalaisen tietokirjal-lisuuden uranuurtajana. Hän oli innokas suomalaisuus-liikkeen tekijä ja oli vuonna 1847 mukana perustamassa Suometar-lehteä. (Piilonen 1997, s.275)

Gallen-Kallela oli 2-vuotias, kun hän perheineen muut-ti Tyrvälle Jaatsiin Nuupalan tilalle vuonna 1867. Tu-levan taidemaalarin isä Peter Gallén toimi alueella ni-mismiehenä ja oli mukana perustamassa alueelle mm. lainakirjastoa, Tyrvään Säästöpankkia sekä ensimmäistä kansakoulua. Akseli vietti lapsuutensa Tyrvällä, mutta vuonna 1876 hänet lähetettiin Helsingin ruotsalaiseen normaalilyseoon. Poika vietti Jaatsilla kesät ja loma-ajat, kunnes äidin oli leskeksi jäätyään myytävä tilat vuonna 1884. Yhteydet Tyrvääseen katkesivat, mutta tuleva tai-teilija oli kuitenkin jo maalannut ensimmäiset huomiota herättäneet taulunsa: Poika ja Varis sekä Mädäntynyt ku-ha. (Piilonen 1997, s.273)

Akseli Gallen-Kallela: Poika ja varis, Tyrvöällä 1884

3.3 Historia 1900-2019

Kirkonkylän taajama oli 1900-luvulle tultaessa hallitsemattomasti kasvanut ja kaipasi järjestelyä. Siihen asti taajaman kolme perustajataloa (Tuomisto, Hoppu ja Heikkilä) olivat omistaneet kaikki kirkon läheisyydessä olevat alueen maat. Senaatin päätöksellä alue kuitenkin pakkolunastettiin valtiolle ja tontit myytiin edelleen vuokralaisille. Vuonna 1907 perustettiin Vammalan kauppala. Vammalan kauppala oli ensimmäiset vuodet epäitsenäinen ja se kuului aluksi Tyrvään kuntaan, mutta itsenäistyi vuonna 1915. (Piilonen 1997, s.183). Uudelle kauppalalle oli laadittava muun muassa asemakaava, rakennusjärjestys sekä ohjesääntö. Ennen ensimmäisen asemakaavan laatimista rakennukset oli sijoitettu omistajan parhaaksi katsomaan paikkaan. Tontit olivat yleensä tien suunnassa kapeita, mutta ulottuivat järven rantaan asti. Liikerakennukset sijoituivat tien varteen, lähimmäksi kirkkoa. (Mäkelä 2000, s.17). Ensimmäisen asemakaavan alueelle laati asemakaava-arkkitehti V.O. Lille vuonna 1908. (Jokinen et al. 2016, s.80)

Vuonna 1918 sisällissodan loppuvaiheissa Vammala koki Suomen suurimman yksittäistä paikkakuntaa kohdanneen tuhon koko sodan aikana, kun Turun seudulta saapuneet punakaartilaiset perääntyivät ja Vammalan kauppala poltettiin. Menetykset olivat suuret, sillä aineellisen vahingon lisäksi kaikki toiminta pysähtyi kunnes kaup-

pala saatiin rakennetuksi uudelleen 1920-luvun alkupuolella. (Pietilä 1973, s.10) Koska palo tuhosi julkisia rakennuksia lukuun ottamatta lähes kaikki kauppalan rakennukset, toteutettiin uusi rakentaminen laaditun asemakaavan mukaisesti.

1950-luvulla Vammalan kauppala alkoi käydä ahtaaksi, minkä vuoksi tehtiin merkittävä alueliitos. Kauppalaan liitettiin Tyrvästä 12 km² kokoinen alue, johon kuuluivat muun muassa aseman ja Varilan seudut. Pinta-ala kasvoi yli 20-kertaisesti ja väkiluku kolminkertaistui. Vuoden 1965 alussa kauppala muutettiin Vammalan kaupungiksi. Tyrvään ja Karkun kunnat yhdistyivät kaupunkiin vuoden 1973 alusta. Seuraavana vuonna vahvistettiin Vammalan keskustan kaupunginosan asemakaava ja se on vielä tälläkin hetkellä voimassa osassa kortteleista. Lisäksi vuonna 1985 liitettiin Vammalaan noin 10km² suuruinen Kiikan-Illon alue Äetsän kunnasta ja Suodenniemen kunta liitettiin Vammalan kaupunkiin vuonna 2007. Vuoden 2009 alussa Vammalan kaupunki sekä Mouhijärven ja Äetsän kunnat lakkautettiin ja tilalle perustettiin Sastamalan kaupunki. Kaupungin vaakunaksi valittiin Karkun vanha vihkiristivaakuna. Nykyiseen muotoonsa kaupunki pääsi vuonna 2013, kun myös Kiikoisten kunta liittyi Sastamalaan mukaan. (Jokinen et al. 2016, s.7).

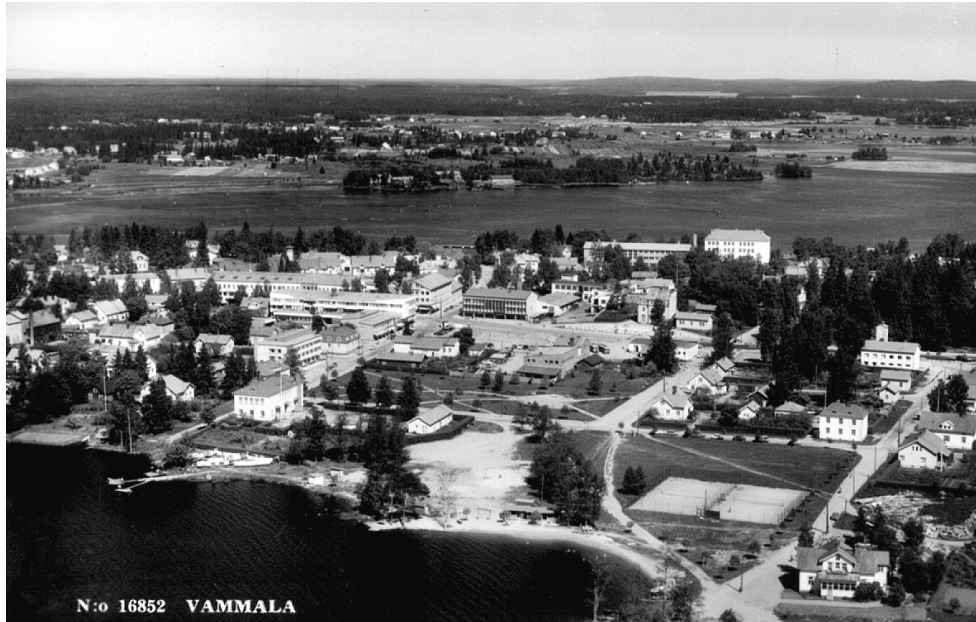
Vammalan kauppala sisällissodan palon jäljiltä 1918.

Sastamalan keskusta idästä päin kuvattuna. Kuva on noin vuodelta 1934 ja Puistokadun linjaus on jo nähtävissä.

Kuva Vammalan torista 1950-luvulta.

1960-luvulla kaupunki oli vielä melko harvaan rakennettu. Kuvassa puistokatu alkaa jo erottua selkeänä pääkatuna.

Sastamalan keskustaajama Vammala vuonna 2000-luvulla.

3.4 Sastamala tänään

Sastamalan kunta:

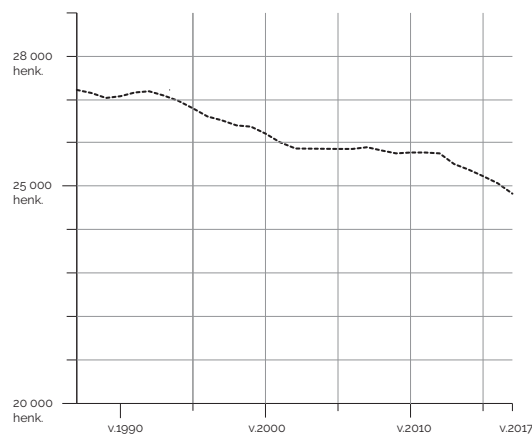
Sastamala on kaupunki Pirkanmaan maakunnassa. Kaupungissa on useita entisiä kuntakeskuksia, joista Vammala on selvästi kaupunkimaisin ja vahvin yli 10 000 asukaan taajama. Pinta-alaltaan Sastamala on maakuntansa suurin kunta (1532 km²). Sen viereisiä paikkakuntia ovat Huittinen, Hämeenkyrö, Ikaalinen, Kankaanpää, Kokemäki, Nokia, Pori, Punkalaidun, Ulvila, Urjala ja Vesilähti. Vesistöjen osuus pinta-alasta on 102 km² eli noin 7% kokonaisalasta. (Sastamalan kaupunki 2019)

Liikenteelliset yhteydet:

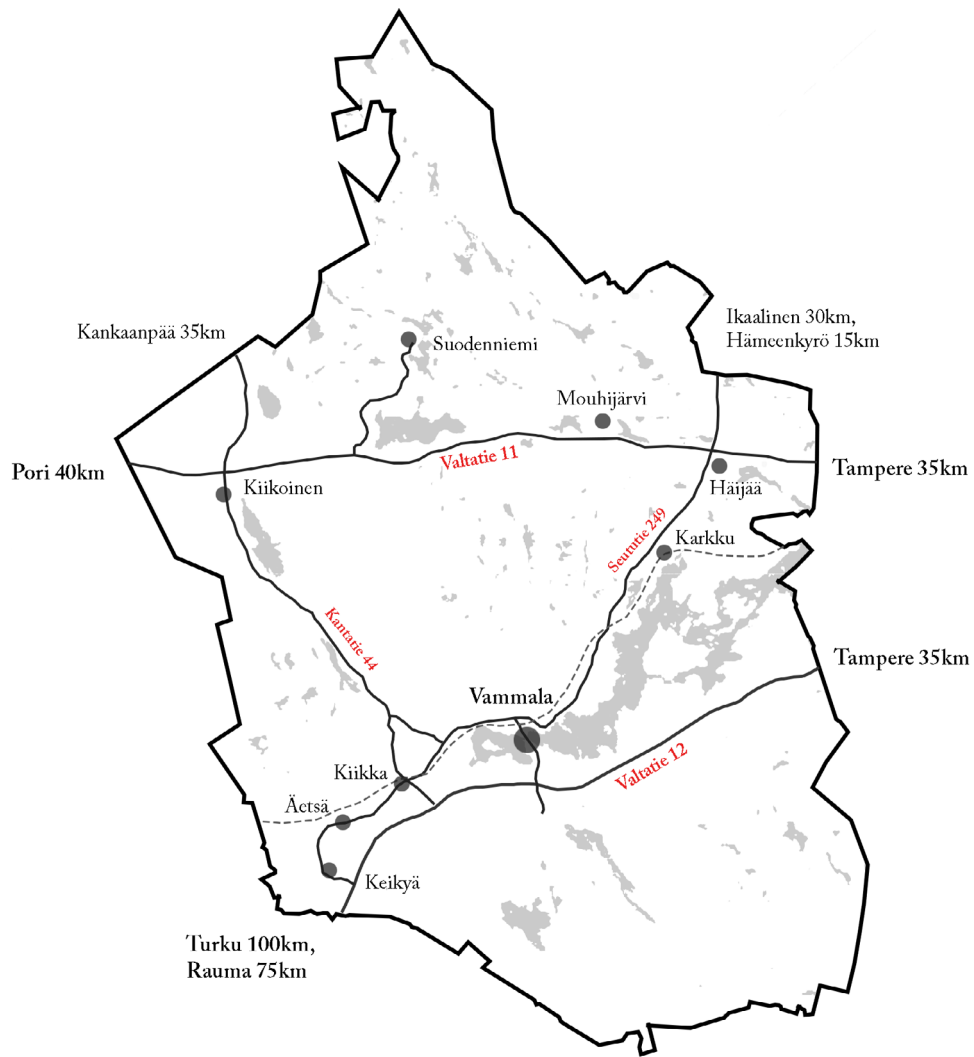
Liikenteelliset yhteydet Sastamalaan on hyvät. Kaupungin keskusta on saavutettavissa niin valtateitä pitkin kuin rautateitse. Suuremmista kaupungeista lähellä sijaitsevat Tampereen, Turun ja Porin, joista lähimpänä on noin 50 kilometrin päässä sijaitseva Tampere. Tampere-Pori välisellä rautatieyhteydellä on aina ollut suuri merkitys kaupungin kehityksessä. Tänä päivänä vielä kaksi kaupungin rautatieasemoista on käytössä: henkilöjuna pysähtyy Karkun ja Vammalan asemilla. Vesireitit yhdistyvät pohjoisessa Pyhäjärveen ja etelässä Kokemäenjokea pitkin Itämereen.

Väestörakenne:

Kaupungin väkiluku on laskenut melko tasaisesti noin prosentin vuodessa, mutta keskustaajamassa väkimäärä on ollut pienessä kasvussa. Kuten alla oleva kaavio esittää, vuonna 2015 Sastamalan väkiluku oli laskenut 24 651 henkilöön. (Tilastokeskus 2018) Alle 15 vuotiaiden osuus väestöstä on 14,9%, 15-64-vuotiaiden osuus 56,6% ja yli 64-vuotiaiden 28,4%, joka on suhteellisen suuri verrattuna koko maahan (21,8%). Ruotsinkielisiä väestöstä on vain 0,1% ja ulkomaan kansalaisia on 2,2% (koko maa 4,7%).

Sastamalan väestökehitys 1985-2017
(Kuva tekijän, läbde: Tilastokeskus 2018)

Sastamalan taajamat ja liikenteelliset yhteydet.

Asuminen:

Väestötiheys Sastamalassa on 16 asukasta/km². Taajama-aste eli taajamissa asuvien osuus koko kaupungin väestöstä on 68,3%. Tämä tarkoittaa sitä, että noin 30% väestöstä voi tulkita asuvan maaseutumaisessa ympäristössä. Asuntokuntia on yhteensä 12 005 kpl, joista vain noin 20% asuu vuokralla eli valtaosa kaupungin asukkaista asuu omistusasunnossa. Suosituin asumismuoto on rivitalo (76,2%). Vuonna 2018 kesämökkejä oli jopa 4056. Mökkien runsas määrä selittyy vesistöjen läheisyydellä. (Tilastokeskus 2018)

Elinkeinorakenne:

Sastamala on yrittäjyyden kaupunki. Sen työllisyysaste oli vuonna 2018 lähes 70% eli suurin osa Sastamalan asukkaista kävi töissä paikkakunnassaan. (Tilastokeskus 2008) Palvelualat muodostavat suurimman osan kaupungin elinkeinorakenteesta (62,8%), mutta alkutuotannon (7,9%) ja jalostuksen (27,5%) työpaikkojen suhteellinen osuus on kuitenkin suurempi koko maahan verrattuna. Perinteisiä vahvoja toimialoja ovat mm. kumi-, metalli- ja puuala sekä rakentaminen. Paikkakunnalta lähtee maailmalle vuosittain mm. sairaalalalusteita ja ambulanssien siirto- ja kuljetusvälineitä. Suurimpia yrityksiä ja työnantajia ovat mm. Kalaneuvos Oy, Levorannan Autoliike Oy, Vexve Oy ja Teknikum Oy. (Sastamalan kaupunki 2019)

Matkailu:

Sastamalan kirjallisuuden pitkät perinteet on yksi sen tärkeimmistä vetonauloista. Kaupunki julistautui vuonna 2013 Suomen kirjapääkaupungiksi ja sen suosituimpiin matkakohteisiin lukeutuu lastenkirjoistaan tutun Mauri Kunnaksen Herra Hakkaraisen talo, joka sijaitsee kaupungin keskustassa. Muita nähtävyyksiä ovat Suomen ainoa kirjamuseo Pukstaavi, Tyrvään Pyhän Olavin- ja Sastamalan Pyhän Marian kirkot, Pirunvuori, laskettelukeskus Ellivuori, Lakeside Golf sekä Keikyän riippusilta, joka on Suomen pisin puurakenteinen riippusilta. Paikkakunta on valtakunnallisesti tunnettu myös tapahtumistaan, Vanhan kirjallisuuden päivistä ja Sastamala Gregorianasta, jotka järjestetään vuosittain kesä-heinäkuussa. (Sastamalan kaupunki 2019)

Olen oppinut arvostamaan Sastamalan erityisyyksiä vasta muutettuani pois kunnasta. Kaunis luonto ja veden läheisyys luovat maisemaan ainutlaatuisuutta ja tyrväläinen kulttuuriperintö yksilöllisyyttä ja yhteenkuuluvuudentunnetta. Parhaat muistot liittyvätkin luontoon ja kulttuuriin. Sastamalan keskiaikaisissa kirkoissa on erityistä tunnelmaa ja maisemat ovat poikkeuksellisen jylhiä etenkin Ellivuoren ympäristössä.

Tyrvään Pyhän Olavin kirkko

Ellivuoren laskettelukeskus

Mauri Kunas on kotoisin Sastamalan Vammalasta. Kuvassa Tassula-kaupunkipiirros, jonka esikuvana on selvästi ollut Vammalan keskusta-alue.

4. Suunnittelalueen analyysi

4.1 Maasto ja maisemarakenne

Suomi on jaettu yhteensä kymmeneen maisemamaakuntaan, joista osa jakautuu edelleen seutuihin. Jako ilmentää kulttuurimaisemien vaihtelevuutta ja niille ominaisia alueellisia piirteitä. (Heikkilä 2013). Maisemamaakuntajaon mukaan Sastamala kuuluu Lounaismaan Ala-Satakunnan viljelyseutuun. Alue on muinaista merenpohjaa ja se on vasta melko myöhään kohonnut kuivaksi maaksi. Seudun maisemalle ominaista ovat loivasti polveilevat laajat savitasangot, jotka ovat vaurasta viljelyaluetta. (Koski 2014, s.56). Maastonmuodoiltaan alue on melko tasaista, mutta metsäiset mäet ja vesipinnat elävöittävät sen maisemaa.

Sastamalan alueella on kaksi valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta: Kokemäenjokilaakson ja Rautaveden kulttuurimaisemat (ent. Karkku-Tyrvää). Kokemäenjokilaaksolle ominaista ovat laajat ja avarat viljelyalueet, joiden keskellä mutkittelee jokiuoma. Rautaveden kulttuurimaisemaa hallitsee keskusvesistö, Kulovesi ja Rautavesi, joiden rannoilta paikoin vuoristoisiksi kohoavat metsäiset selänteet ovat maiseman kiinnekohtia. Molempien kulttuurimaisemien arvoja ovat pitkään viljelyksessä olleiden peltoalueiden sekä perinnemaisemien lisäksi arvokas rakennuskanta ympäristöineen sekä lukuisat muinaisjäännökset. (Ympäristöministeriö 1993, s.49-51)

Rautaveden kulttuurimaisema on yksi Suomen 27 kansallismaisemasta. Kansallismaisemat ilmentävät maamme eri osien edustavimpia luonnon- ja kulttuuripiirteitä ja siten niillä on symbolista arvoa. Kansallismaisemilla ei ole lailla määriteltyä roolia kaavoituksessa, mutta esimerkiksi matkailullisesti niillä on maisemilla merkitys. Rautaveden kulttuurimaiseman tärkeimmät elementit vesistön ohella ovat keskiaikaiset kivikirkot, Tyrvään vanha kirkko eli Tyrvään Pyhän Olavin kirkko sekä Sastamalan eli Karkun Pyhän Marian kirkko.

Keskustaajaman maisema koostuu laaksoista ja selänteistä. Vesistö muodostaa maiseman loivareunaisen päälaakson, jota etelässä ja pohjoisessa rajaavat moreeniselänteet. Ydinkeskusta on rakentunut selänteen niemekkeelle, joka erottaa järvet Rauta- ja Liekovedeksi. Järvien kapeat niemet sekä pienet saaret tuovat maisemaan ilmeikkyyttä ja lisäävät sen pienipiirteisyyttä. (Mäkelä 2000, s.20-21).

Ydinkeskustassa maanpinnan korkeus vaihtelee noin +60 ja +74 metrin välillä merenpinnasta. Paikoin, etenkin keskustan eteläpuolella, maanpinta nousee kallioisilla kohdilla korkeammallekin. Ydinkeskustassa seurantaloon ympäristö erottuu jyrkkäpiirteisesti muusta maisemasta. Muilta osin korkeuserot ovat niin loivia, etteivät ne juuri vaikuta kaltevuutensa puolesta rakennettavuuteen.

*Ilmakuva Sastamalan keskustasta.
Kuva otettu Rautavedeltä länteen.*

Maaperä ja rakennettavuus:

Alueen yleisin maalaji on moreeni. Se on lajittumatonta ainesta ja sisältää sekaisin kaikkia mineraalimaalajitteita savista kiviin ja lohkareisiin. Moreenit ovat kantavuusominaisuuksiltaan hyviä, mutta routivia. Lisäksi kivisyys haittaa niiden rakennettavuutta. Sillä alue on jääkauden jäljiltä veden huuhtomaa, ovat moreenimäkien laet paikoin paljastuneet avokallioksi. Mäkien rinteillä luonto on karua maanpeitteen karkeuden vuoksi. Maisemallisesti merkittäviä kallioalueita ja luonnonjyrkänteitä alueella ei ole, ja laajoja savikkoja on syntynyt laaksoihin jääkauden jälkeen. Savikot ovat vedenläpäisevyydeltään heikkoja ja niiden ongelmana rakennus- ja huono kantavuus sekä routivuus. (Mäkelä 2000, s.8-9)

Täytemaita on keskustan alueelle muodostunut jokirakentamisen seurauksena. Muun muassa Vammaskosken ruoppauksen yhteydessä ruoppausjätettä on sijoitettu kosken ranta-alueille. Merkittävimmät kaupunkialueen täyttömaat sijaitsevatkin järvien ranta-alueilla. Esimerkiksi Kaalisaari on nimensä mukaisesti ollut alkuaan saari, mutta se yhdistettiin mantereeseen 1900-luvun alussa. Lisäksi pappilanlahden rantaa on täytetty useaan otteeseen 1940-luvun lopulta alkaen. (Mäkelä 2000, s.8-9)

Paikallisilmasto

Sastamala kuuluu Eteläboreaaliseen ilmastovyöhykkeeseen. Tällaisen alueen talvet ovat vähälumiset ja kesät ovat pitkiä ja lämpimiä, joten maa kuivuu melko hyvin. Puustoa on runsaasti, mikä vaikuttaa voimakkaasti ilmastoon. Kaakkois-, etelä- ja lounaistuulet ovat vallitsevia tuulensuuntia. Kuukausista kylmin on tavallisesti helmikuu ja lämpimin on heinäkuu, jolloin myös sademäärät ovat runsaimmat. Helmikuun lämpötila on viime kaudella ollut keskimäärin $-9,2\text{ }^{\circ}\text{C}$ ja heinäkuun $15,7\text{ }^{\circ}\text{C}$. (Ilmatieteenlaitos 2018).

Edullisimmat pienilmastot ovat etelään tai lounaaseen viettävillä aurinkoisilla rinteillä. Rinteiden suotuisuutta lisää se, että samoista ilmansuunnista puhaltavat lämpimimmät tuulet. Lämpötilaeroja tasaavat avovedet ja metsiköt, joita ympäröivillä alueilla on runsaasti. Tuulisolia muodostuu, kun laakso on vallitsevan tuulen suuntainen. Selkein tuulisola on Vammaskosken kohdalla, jossa tuuli puhaltaa avointa järvenselkää pitkin. Keskustan sisällä ei tuulisolia kuitenkaan muodostu, sillä kadut ovat melko mutkittelevia ja lyhyitä. Sen sijaan niin sanottuja kylmän ilman taskuja voi muodostua rinteiden suuntaa pitkin rakennettujen suurten rakennusmassojen taakse. (Mäkelä 2000, s. 11).

*Maaperäkaavio, mittakaava 1:12 500.
Tarkastelualueen yleisimpiä maalajeja ovat savi ja
moreeni, jolle rakennetut alueet pääosin sijoittuvat.
(Kuva tekijän, maaperätiedot Paikkatietoikkuna/
Geologian tutkimuskeskus)*

4.2 Viheralueet ja virkistys

Sastamalan keskustaajaman oikeusvaikutteisessa rakennosyleiskaavassa (2014) on osoitettu tarve yhtenäisille, rannanmyötäisille virkistysyhteyksille Rautaveden ja Liekoveden rannassa. Keskustan viher- ja virkistysalueet sijaitsevatkin pääosin veden läheisyydessä. Onkiniemenkadun ja kirkon välisellä alueella rantaviiva on osittain yksityisessä käytössä, joten Liekoveden puolella ei yhteys tällä hetkellä toteudu. Muilta osin virkistysalueet jatkuvat vähintään pyörätieyhteyksinä taajama-alueiden molemmin puolin.

Kaavaan merkittyjen lähivirkistysalueiden lisäksi keskustan viherrakenteeseen kuuluu myös muutama julkisen rakennuksen edustapuisto mm. Aittalahdenpuisto ja Seuratalon edusta. Lisäksi keskustassa on pääkatujen, Puistokadun ja Marttilankadun, varsille istutettu puita, jotka luovat katualueille viihtyisyyttä ja antavat kaduista kapeamman vaikutelman. Alueella on myös muutamia joutomaa-alueita, jotka eivät varsinaisesti toimi virkistysalueina, mutta ovat silti osa viheraluekokonaisuutta. (Seppänen 2008, s.15)

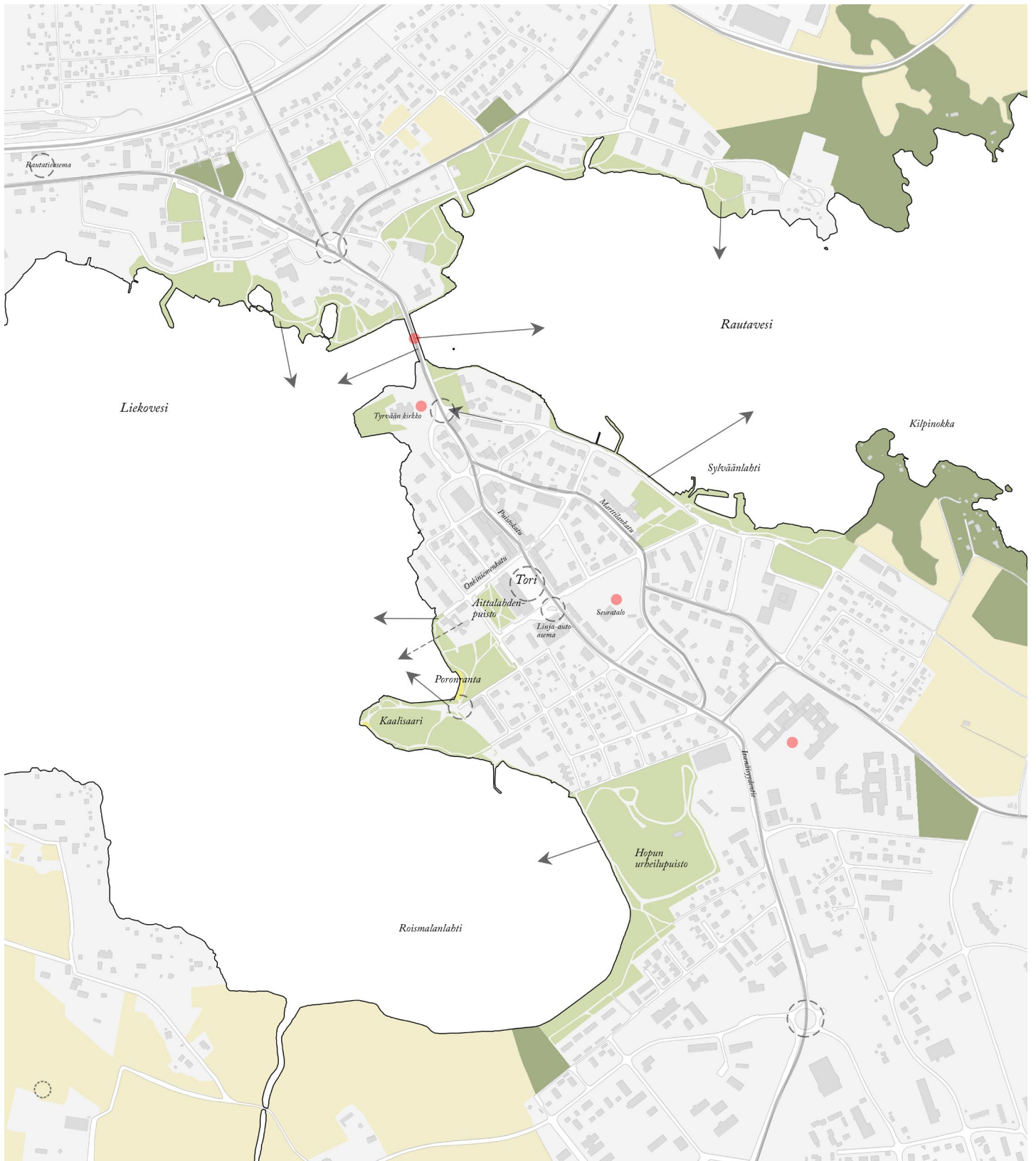
Veden elävöittämät maisemat tarjoavat viihtyisät puitteet. Kaalisaari ja Poronrannan uimaranta sekä siihen yhteydessä oleva Aittalahden puisto liittyvät ydinkeskustaa järvimaisemaan. Kaalisaaren palveluja on viime vuosina

paranneltu ja sinne on toteutettu mm. skeittiparkki sekä beach volley -kentät. Heikko visuaalinen yhteys keskustasta rantaan ja Aittalahden puiston alhainen status asukkaiden keskuudessa vähentää kuitenkin eteläosan viheralueiden käyttöä.

Tiiviin kaupunkirakenteen sisällä sijaitsevat viheralueet ovat siistejä ja edustavia. Paikoin puistoalueiden nurmikoille on muodostunut polkuja, jotka ovat jälkiä oikeitin valinnasta Aittalahden puistoa kaunistavat muutamat kiviveistokset sekä suihkulähde. Istuskelu- ja levähdyspaikkoja on kaiken kaikkiaan melko vähän.

*Keskustan maiseman tilallinen analyysi,
mittakaava 1:12 500*

- Korttelit ja rakennukset
- Rakennettu avoin maisema (katu, aukio)
- Avoin viheralue (niitty, pelto)
- Puoliavoin viheralue (puisto)
- Suljettu viheralue (metsä, puistometsä)
- Uimaranta
- Pääväylä
- Maamerkki
- Maisemallinen solmukohta
- Tärkeä, nykyinen näkymä
- Mahdollinen, avattava näkymä

Näkymä Rautavedelle Vammaskosken sillalta

Aittalahden puisto

Sylväänlahti

Poronranta

Kaalisaaren skeittiparkki

4.3 Liikenne ja pysäköinti

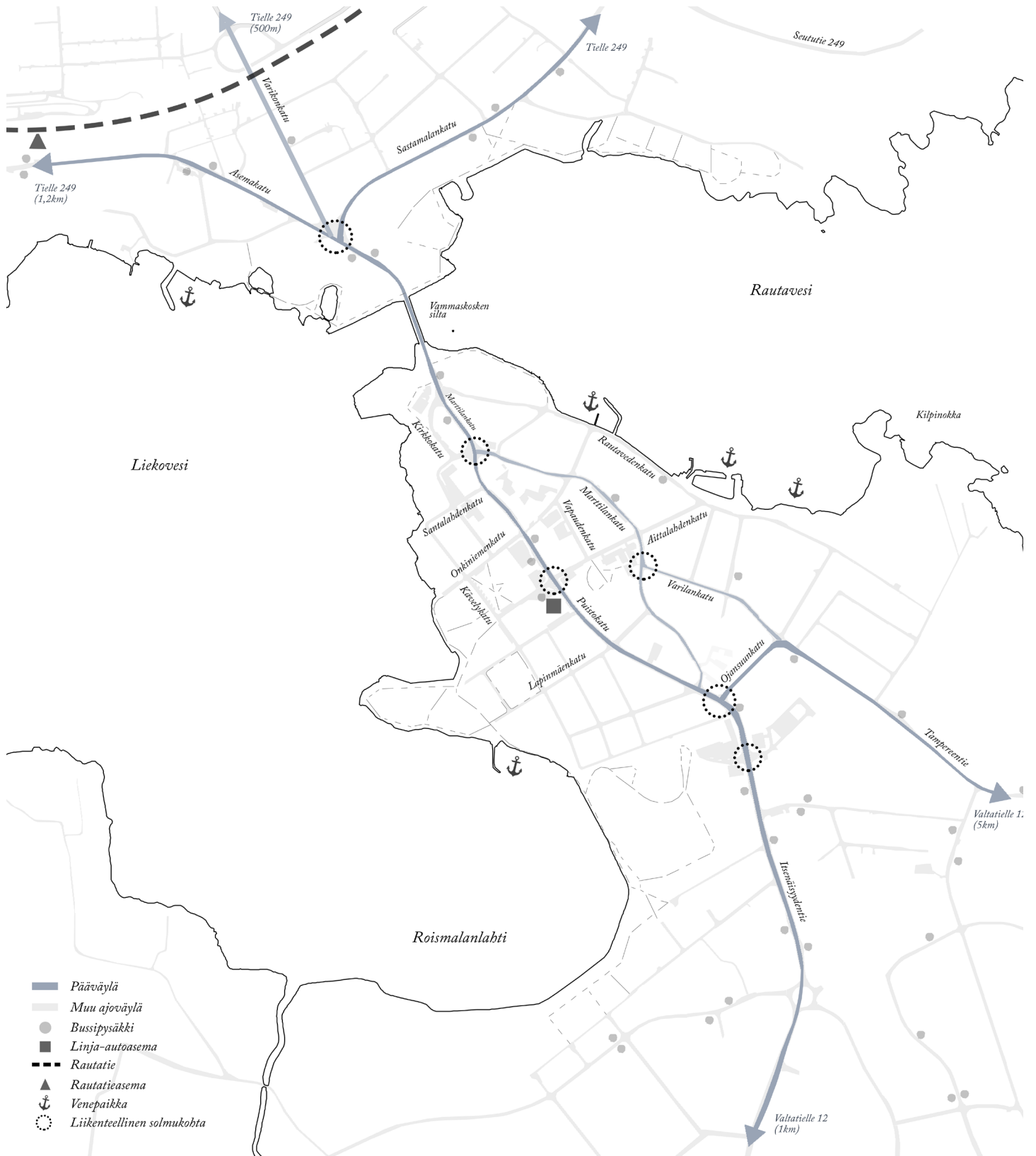
Keskustan katuverkon pääkatuna toimii linja Itsenäisyydentieltä Puistokadulle, mikä on myös tärkeä läpiajoliikenteen väylä. Puistokatu yhdistyy pohjoisessa kiertoliittymän avulla Marttilankadun kautta Vammaskosken sillalle. Muita pääkatuja ovat Tampereentie, Ojansuunkatu sekä Sastamalankatu. Marttilankadusta on muodostunut Puistokadun lisäksi toinen läpiajoreitti. Keskustan muut kadut palvelevat alueen sisäistä liikennettä sekä paikallista maankäyttöä.

Vammaskosken silta välittää lähes kaiken liikenteen pohjoisen ja etelän välillä. Liikenne, johon kuuluu henkilöautojen lisäksi myös raskasajoneuvoliikennettä, hallitsee nyt ydinkeskustan katukuvaa aiheuttaen ympäristöön melua ja saasteita. Vilkkainta liikenne on Puistokadulla, jonka päivittäinen liikennemäärä on noin 11 000 ajoneuvoa. (FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy 2017) Kaupunki on tutkinut vaihtoehtoa Kilpinokan sillan rakentamiseen, mikä siirtäisi ohikulkuliikenteen pois keskustasta. Ratkaisu on kuitenkin kyseenalainen, sillä toteutuessaan se rikkoisi valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta ja estäisi näkymän Vammaskosken sillalta kauas Rautavedelle.

Sisäiset ajoneuvojen liikenneyhteydet palvelevat nykytilannetta kohtalaisen hyvin. Liikenneyhteyksiä on

2000-luvulla parannettu ja liittyviä muutettu toimivammiksi. Marttilankadun asemaa läpiajoliikenteen käyttöön on vahvistettu, mikä on tavoitteellisesti vähentänyt ajoneuvojen määrää Rautavedenkadulla. Toisaalta liikennemäärän kasvattamisen johdosta Marttilan koulun edusta koetaan nyt turvattomaksi. Ajokaistat ovat ydinkeskustassa leveitä, mikä vaikuttaa ajonopeuksiin kasvattaen niitä ja luoden turvattoman tuntuisen ympäristön. Kaupungin ainoa liikennevaloratkaisu on toteutettu sairaalan kohdalle Itsenäisyydentielle. Vähäisellä käytöllä olevat Puistokadun suuntaiset kadut, kuten Kävelykatu ja Vapaudenkatu, toimivat lähinnä liityntäkatuina pysäköintipaikoille sekä asuntojen pihaille. (FCG Suunnittelu ja Tekniikka Oy 2017)

Linja-autoliikenteen pysäkit sijoittuvat Puistokadun akselille. Lisäksi pysäkkejä on Marttilankadun sekä Tampereentien varrella. Linja-autoasema sijaitsee hyvällä paikalla keskustan ytimessä. Toisaalta liikennöitsijät ovat kokeneet aseman hieman ahtaaksi ja etenkin ruuhka-aikoina laiturista lähteminen ja Puistokadulle liittyminen on hankalaa (Sastamalan kaupungin ydinkeskustan ideakilpailu -kilpailuohjelma 2018). Vammalan rautatieasema sen sijaan sijaitsee noin 2 km päässä ydinkeskustasta, joten sen saavutettavuus keskustasta on melko huono.

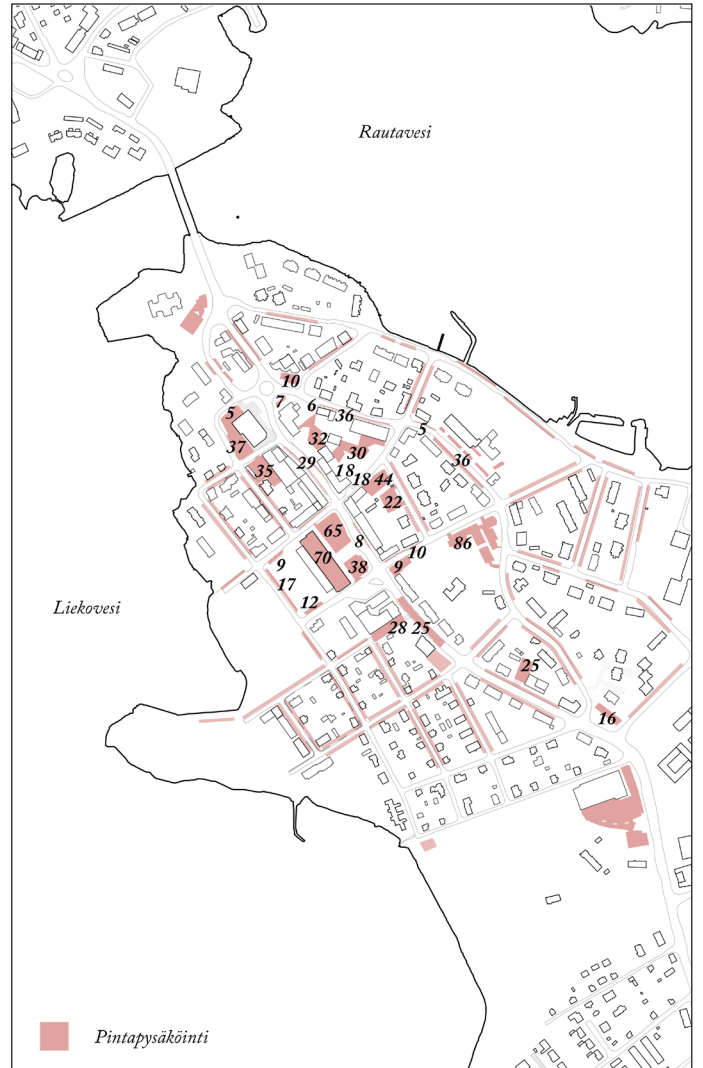
- Pääväylä
- Muu ajoväylä
- Bussipysäkki
- Linja-autoasema
- Rautatie
- Rautatieasema
- Venepaikka
- Liikenteellinen solmukohta

Pysäköinti:

Yksityisautoilu, leveät ajokaistat ja paikoin laajat pysäköintialueet hallitsevat keskustan katukuvaa. Ydinkeskustan pysäköinti on keskittynyt pääosin torin läheisyyteen ja Puistokadun varteen. Valtaosa autopaikoista on toteutettu pintapysäköintinä. Torikeskuksessa niitä on sijoitettu osittain katolle ja muutamalla asuinrakennuksella paikoitus on ratkaistu rakenteellisena pysäköintinä. Ruuhka-aikoina pysäköintipaikka saattaa olla vaikea löytää, mutta toisaalta niitä on tarjolla lyhyen kävelymatkan päässä. Suurimmat käyttöasteet ovat alueella, jota rajaa Liekolankatu - Marttilankatu - Aittalahdenkatu- Kävelykatu. Myös Puistokadun varrella käyttöaste on suhteellisen suuri matkalta. Keskustassa ei ole maksullista pysäköintiä. Pysäköintikiertoa on kehitetty -aika rajoittamalla. (FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy 2017)

Näkymä Santalahdenkadulta luoteeseen

Keskustan pysäköintipaikat ja -määrät, mittakaava 1:12 500.

Kevyen liikenteen väylät:

Jalankulkijat ja pyöräilijät ovat alisteisessa asemassa autoilijoihin nähden. Kevyen liikenteen väylät noudattelevat ajoneuvoliikenteen reittejä ja kävelyväylien verkko on erittäin kattava. Pyörätiet koostuvat pääosin yhdistetyistä jalankulun sekä pyöräilyn väylistä ja tällä hetkellä Puistokadulla ja Marttilankadulla on pyöräteissä epäjatkuvuuskohтия, mikä tekee keskustan läpiajon ongelmalliseksi. Vilkkaimpia kävely- ja pyöräilyväyliä ovat Vammaskosken silta, Puistokatu, Itsenäisyudentie, Marttilankatu ja Rautavedenkatu (FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy 2017, s.8). Puistokadun puuistutukset lisäävät katutilan viihtyisyyttä. Kevyenliikenteen väylien paikoin huonokuntoiset pinnat vähentävät ympäristön viihtyisyyttä ja huonontavat kulkureittien esteettömyyttä.

Keskustan kävely- ja pyöräilyreitit, mittakaava 1:12 500.

Näkymä Lapinmäenkadun ja Puistokadun risteyksestä kaakkoon

Näkymä rauhallisena arkipäivänä. Kuva otettu Tyrvään kirkon edustalta, Kirkkokadun ja Marttilankadun risteyksestä kaakkoon kohti ydinkeskustaa.

Linja-autoasema

Marttilankatu Seuratalon kohdalla. Pyöräteiden epäjatkuvuus keskustassa pakottaa pyöräilijät autoteille.

Kuva torikeskuksen katolta Vammalan torille, jossa autojen pysäköinti on sallittu toriaikojen ulkopuolella.

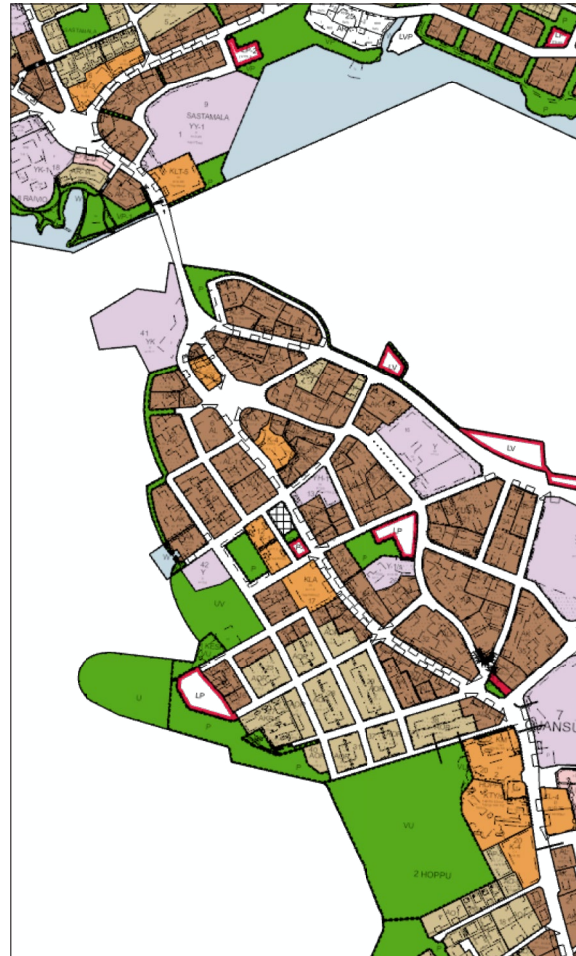

Näkymä Puistokadulta, jossa kevyen liikenteen väylät melko kapeita.

4.4 Kaavoitustilanne ja maanomistus

Keskustan laaja-alainen asemakaava on laadittu vuonna 1974 Oy Kaupunkisuunnittelu Ab:n toimesta. Kaavan laatimisen jälkeen sitä on muutettu useaan otteeseen muuttuneiden tavoitteiden ja tarpeiden mukaan. Näin ollen kaava muodostuu nykyisin useista pienialaisista, eri aikoina hyväksytyistä kaavoista. Sekä Pirkanmaan maakuntakaavassa että oikeusvaikutteisessa Sastamalan keskustaajaman rakenneosayleiskaavassa keskustan alue on osoitettu keskustatoimintojen alueeksi. Niemen länsirannan tuntumassa kulkee viheryhteystarve. Lisäksi yleiskaavassa Kaalisaaari ja siihen liittyvä Poronrannan uimaranta on merkitty lähivirkistysalueiksi.

Maanomistuksen rajat kertovat alueen rakentamisen ja käytön historiasta. Monille maanomistajille jakautunut alue saattaa yleensä hankaloittaa suunnittelua ja toteutusta etenkin silloin, kun suhteellisen väljästi rakennettu alue pyritään muuttamaan kaupunkimaisesti rakennetuksi. (Jalkanen et al. 2017, s.94). Sastamalan keskustassa kaupungin maanomistus käsittää nykyiset katu- ja puistoalueet sekä tontit, joilla on julkisia palveluita käsittäviä rakennuksia. Muu maa-alue on yleensä yksityisten kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiöiden omistuksessa. Suunnittelun kannalta merkittävää on se, että Virastotalon ja Torikeskuksen tontit sekä Puistokadun varren rakennukset ovat pääosin yksityisessä maanomistuksessa.

Ote kaavayhdistelmästä (Lähde: Sastamalan karttapalvelu 2019)

*Kuva oikealla: kiinteistörajat ja maanomistus. Kaupungin omistamat maa-alueet osoitettu vibreällä. Mittakaava 1:10 000.
(Kuva tekijän, tiedot maanomistuksesta: Sastamalan karttapalvelu 2019)*

4.5 Keskustan rakennuskanta ja suojelu

Sastamalan keskustan rakentaminen oli täysin ohjamatonta vuoteen 1909 asti. Ensimmäisen asemakaavan toteutumista nopeutti sisällissodassa syttynyt kauppalan palo, jossa tuhoutuivat lähes kaikki keskustan rakennukset muutamia julkisia rakennuksia lukuun ottamatta. Vanha ja alkuperäinen pääkatu eli postitie oli peräisin 1500-luvulta ja se kulki kauppalan halki sillalta linjaa Kirkkokatu-Marttilankatu-Itsenäisyudentie. Asemakaavassa oli uudeksi pääkaduksi suunniteltu puiden reunustama Puistokatu ja torin paikka oli siirretty kirkolta nykyiselle paikalleen. Käytännössä kaavan muutokset veivät vuosikymmeniä ja Puistokatu saavuttikin pääkadun aseman vasta 1950-luvulla. (Mäkelä 2000, s.25) Vaikka vanhoja rakennuksia on korvattu uusilla, on ensimmäisen asemakaavan periaate säilynyt tähän päivään.

Museovirasto on määritellyt Sastamalan keskustan alueelta Vammalan kirkon ja rautatieaseman ympäristön valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi ympäristöksi. Lisäksi Pirkanmaan Maakuntakaavaa 2040 varten laaditussa inventoinnissa Vammalan keskusta on nostettu maakunnallisesti arvokkaaksi kohteeksi. Keskustassa on arvotettu lukuisia yksittäisiä rakennuksia, Marttilankadun ja Puistokadun ympäristöjä sekä keskustan vanhaa pientaloaluetta. (Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016, s.146-147).

Keskustan kulttuurihistoriallisesti merkittävät aluekokonaisuudet (jaottelu pohjautuu Arkkitehtitoimisto Hannun vuonna 2004 laatimaan selvitykseen):

1.Vammalan eli Tyrvään kirkko ja Vammaskosken silta
Rajattu alue on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu ympäristö RKY (Museovirasto 2019).

Kaksitorninen Vammalan kirkko on ulkoarkkitehtuuriltaan katedraalimaisen komea. Se on myöhäisempiretyylinen tiilikirkko, jonka muurattuja ulkoseiniä jäsenöivät pyörökaariset ikkunat. Kirkko on pohjamuodoltaan sisäviisteinen ristikirkko, jonka ristikeskustaa korostaa monisärmäinen matala katto-osa. Kirkon on suunnitellut Turun kaupunginarkkitehti Pehr Johan Gylich ja se valmistui vuonna 1855. (Museovirasto 2019)

Kuusiaukkokoinen 114 metrin pituinen Vammaskosken kivisilta on valmistunut vuonna 1915. Sillan lähiympäristö muuttui merkittävästi, kun koski perattiin vuosina 1948-49. (Mäkelä 2000, s.54) Siltaa on kahteen otteeseen levennetty ja peruskorjattu vuosina 1958 ja 2005-2006. Ensimmäisen levennystyön yhteydessä osa siltaa reunustavista kivistä siirrettiin torin laidalle. Valmistuessaan Vammaskosken silta oli merkittävimpiä maassamme.

Keskustan rakennuskanta ja suojelu, mittakaava 1:7500. Kuvaan merkityt umerot kuvaavat keskustan kulttuurihistoriallisesti merkittäviä aluekokonaisuuksia.

2. Marttilankadun alue

Vanha liikekeskus rakentui Marttilankadun varrelle. Katu noudattaa 1500-luvulta peräisin olevan maantien (postitien) linjausta ja vanhaa raittiasutusta on vielä muutamalla tontilla jäljellä. Alueen pohjoisosassa on säilynyt ryhmä vuoden 1918 palon jälkeen valmistuneita puusekä kivrakenteisia liikerakennuksia. Lisäksi nykyisen Kirkkokadun varrella sijaitseva Jokisen talo on peräisin 1910-luvulta. Marttilan koulu valmistui 1920-luvun alussa ja sitä laajennettiin 1960-luvulla. Koulurakennukset monipuolistavat raitin ilmettä yhdessä vuonna 1906 valmistuneen entisen palokunnantalo kanssa. (Mäkelä 2000). Rakennuskanta on viime vuosikymmeninä erityisesti raitin eteläosissa korvautunut mittakaavaltaan suuremmilla kerrostaloilla. Siitä huolimatta kadun nauhamainen rakenne on kuitenkin vielä havaittavissa.

3. Puistokadun alue

Keskustan kaupallinen toiminta on keskittynyt Puistokadun varteen ja lähes jokaisessa rakennuksessa on maantasossa liiketiloja. Kadunvarren vanhin rakennus on Hotellitalo, joka valmistui 1930-luvun lopulla. Katua leimaa sotien jälkeinen modernismi ja moni-ilmeinen rakennuskanta onkin muodostunut kadun varteen pääosin vuosien 1950-1990 välillä. Korttelirakenne on tiiveimmillään torin lähistöllä. Torin ympäristössä sijaitsee vuonna 1955 rakennettu Kauppalantalo, joka on inventoinneissa todettu suojelun arvoiseksi. (Mäkelä 2000)

4. Keskustan vanha pientaloalue

Keskustan vanha pientaloalue sijaitsee Marttilan kylätontin paikalla. Alueen rakennuskanta on pääosin sotien jälleenrakennuskaudelta, vuosien 1940-1960 väliltä. (Mäkelä 2000, s.26) Omakotitalot on yleensä sijoitettu kadun reunaan ja perustyyppiltään ne ovat puolitoistakeroksisia ja jyrkkäkattoinen pientaloja. Puistokadun puolella aluetta rajaa mittakaavaltaan sopeutuvien, eri-ikäisten pienkerrostalojen nauha.

Vammaskosken silta ja Vammalan kirkko

Apteekkari Bäckmanin talo, tänään Suomalaisen kirjan museo Pukstaarvi

Entinen palokunnantalo, nykyisin Seuratalo "Seukku"

Keskustan vanha pientaloalue

Näkymä Puistokadulta, oikealla takana näkyy Hotelitalo

Rakennusten iät

Vanhalla pääkadulla, Marttilankadulla, on parhaiten säilynyt rakennuskokonaisuus, joka on rakennettu heti sisällissodan jälkeen vuosina 1918-1940. Puistokadun muuttaminen pääkaduksi ilmenee 1940-1950-luvun kerrostalojen rakennuskantana sen varrella. Etenkin kadun kaakkoisosassa on hyvin säilynyt, ilmeeltään funktionalistinen kerrostalojen rakennuskokonaisuus. Paikoin Puistokadun vanhoja rakennuksia on 70-luvulla korvattu uusiin elementtitaloihin ja niiden sijoittelu tontille on aiemmasta poikkeavaa. Lisäksi rantojen puutalot ovat etenkin 1960-1980-lukujen välillä täydentyneet kerrostaloilla. (Mäkelä 2000)

2000-luvulle tultaessa suurimmat muutokset ovat tapahtuneet torin ympäristössä, jonne Torikeskus (1991) ja Vammalan virastotalo (1986) ovat rakentuneet. Valmistuessaan etenkin Torikeskus rajasi ydinkeskustaa aivan uudella tavalla erottaen sen Kaalisaaressa puistoalueesta. Vuosien varrella lukuisia huonokuntoisia rakennuksia on purettu uudenpien tieltä. Viime vuosina asemakaavoituksella on pyritty lisäämään asukaslukea ja nostamaan ydinkeskustan rakennustehokkuutta. Rakennuspaine on kuitenkin vähäistä ja sen vuoksi kaupungin keskustaluokalle on rakentunut noin yksi kerrostalo vuosittain. Kerrostalot ovat suhteellisen pieniä kerrosalaltaan ja ne koostuvat yleensä noin 30 asunnosta. (Sastamalan ydinkeskustan ideakilpailu -kilpailuohjelma 2018)

Marttilankadun uutta ja vanhaa rakennuskantaa.

Aittalahden koulu

*Rakennukset eriteltynä valmistumisvuoden mukaan,
mittakaava 1:7500.*

Rakennuskorkeudet

Keskusta-alue erottuu selkeästi korkeampana muusta rakentamisesta. Sen rakennuskanta on pääosin 4-5 kerroksista ja korkeinta rakentamista on Puistokadun varrella sekä sen pohjoispuolen alueella. Joitain 4-kerroksisia rakennuksia on myös Rautaveden rannan tuntumassa sekä Sastamalan ja Raivion kaupunginosissa. Korkein rakennus, kirkon lisäksi, on torin kulmaan sijoitettu 8-kerroksinen asuinkerrostalo As. Oy Sastamalan Exlibris. Talo toimii keskustassa yhtenä maamerkinä ja se merkitsee ydinkeskustan sijainnin. Rakennus sulautuu hyvin ympäristöönsä luoden paikkaan kaupunkimaista ilmettä.

Vaikka rakentaminen on keskustassa melko korkeaa, on kerrosten määrissä kuitenkin paljon vaihtelevuutta. Rakennuskorkeudet vaihtelevat 1-6 kerroksen välillä ja vierekkäisissä rakennuksissa voi olla useankin kerroksen ero. Tästä esimerkkinä Liekolankadun ympäristö. Keskusta-alueen päättyminen on tunnistettavissa rakennuskannan mataloitumisena; noin kilometrin säteellä tori-alueesta rakennukset ovat pääosin 1-2 kerroksisia.

Kassantalo Puistokadun ja Marttilankadun kulmassa

Näkymä Liekolankadulta

*Rakennukset eriteltyinä kerrosluvun mukaan,
mittakaava 1:10 000.*

Keskustan korkein asuinkerrostalo, As. Oy Sastamalan Exlibris (valm. 2014)

Näkymä Kauppatalosta

Asuinkerrostalo Kävelykadun ja Aittalabdenkadun kulmassa

Keskustan päiväkoti

Marttilan koulu

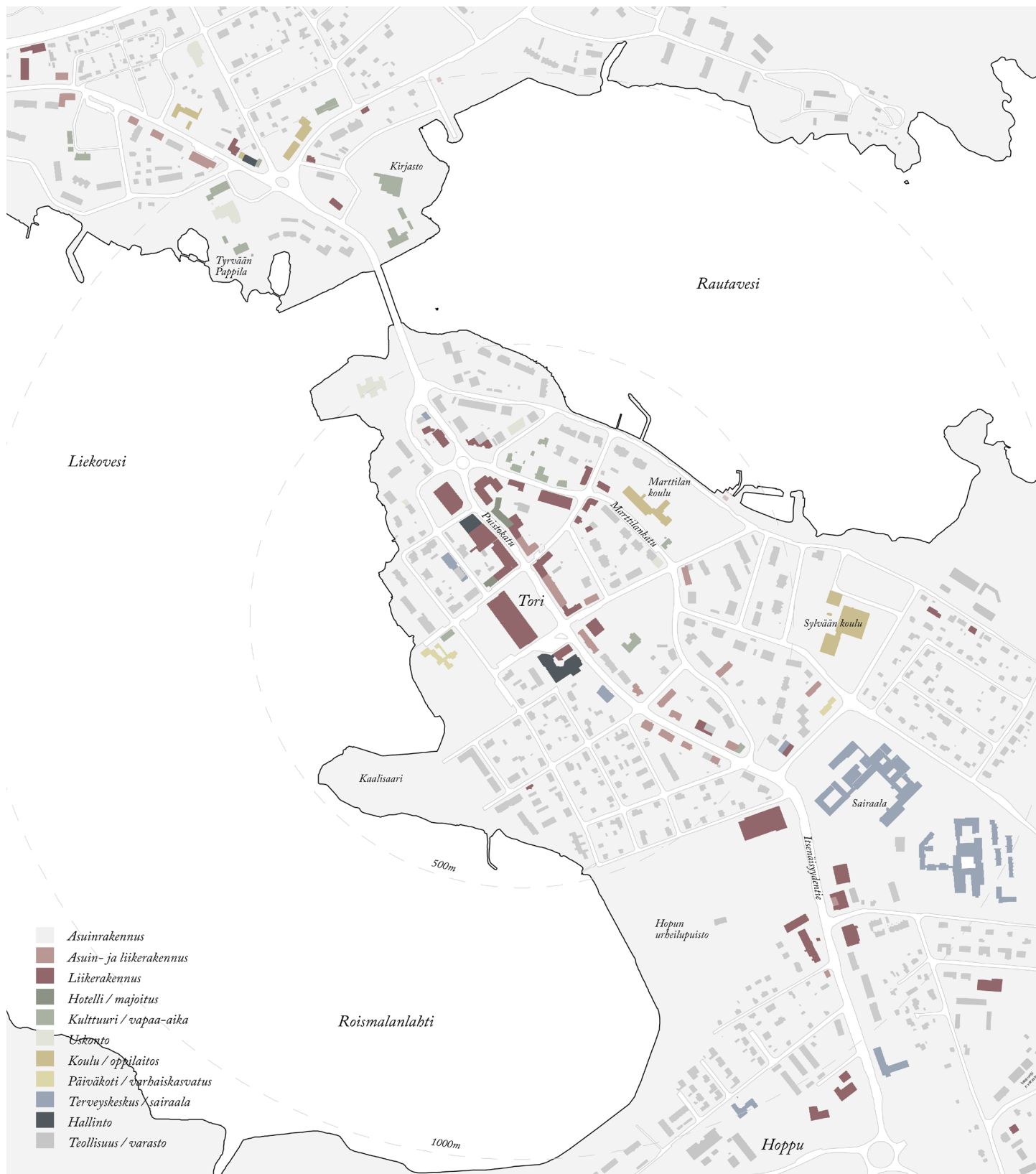
4.6 Toiminnot ja palvelut

Perinteisesti tärkein kaupallinen keskittymä sijoittuu torin läheisyyteen ja Puistokadun sekä vanhan pääkadun, Marttilankadun, varteen. Useat kivijalkaliikkeet yhdessä Torikeskuksen kanssa tarjoavat päivittäisten ostosten sekä asioinnin lisäksi myös erikoiskauppoja, kahviloita, ravintoloita ja elokuvateatterin. Palvelujen sijoituessa pitkin Puistokatua ja jatkuen Itsenäisyydentielle, on niiden saavutettavuus kuitenkin kokonaisuudessaan melko huono jalkaisin. Toisaalta niiden selkeä sijoittuminen pitkin pääkatua luo katukuvaan perinteistä kaupunkimaista tunnelmaa.

Viime vuosina toinen kaupallinen palvelukeskittymä on muodostunut etelään, Hopun alueelle. Se on tuotantohallien ja suurten liiketilöiden valtaista aluetta ja sinne sijoittuvat muun muassa rautakaupat, huonekaluliikkeet, Pyymäen leipomo sekä Levorannan Autoliike. Lisäksi Valtatie 12:en varrelle rakennettu uusi Citymarket otettiin käyttöön vuonna 2017. Kaupallisen toiminnan keskittyminen keskustan ulkopuolelle on vaikuttanut ydin-keskustan palveluihin vähentäen sen vetovoimaisuutta. Hopusta itään Marttilan kaupunginosassa sijaitsee tuotantotilojen, varastotilojen ja autokorjaamojen keskittymä.

Keskustan läheisyydessä sijaitsee Sylvään koulu ja Vammalan lukio. Myös kaupungin sairaalalla TAYS Sastamalalla on keskeinen sijainti noin 500m:n päässä torista. Siihen kuuluvat sairaalapalveluiden lisäksi mielenterveyslaitos sekä hammaslääkäripalvelut. Ammatilliset oppilaitokset Vammalan Ammattikoulu ja Tyrvään käsi- ja taideteollinen oppilaitos sijaitsevat keskustan ulkopuolella Rautaveden pohjoispuolella. Keskustan kirjasto ja valtaosa kulttuuritoiminnoista sijaitsee myös sillan toisella puolella. Hiljattain kunnostettu vanha pappila on tarjonnut pikkukaupungin asukkaille hyvää ruokaa ja korkeatasoisia elämyksiä, kuten kokkauskursseja, ulkoilmaelokuvia ja jazzmusiikkia kesäterassilla.

Suurin osa Sastamalan urheilu- ja liikuntahalleista sijoittuvat kaupungin laitamille, Vinkinmäelle ja Nuupalaan. Keskustassa urheilumahdollisuudet ovat Sylvään koululla, Kaalisaaressa ja Emmanmäellä. Nämä tarjoavat lähinnä ulkoiluun tarkoitettuja lajimahdollisuuksia, kuten jalkapalloa, tennistä ja beachvolleyta. Keskustan alueella liikunnallista tarjontaa on kuitenkin eläkeläisille ja liikuntaesteisille niukasti.

4.7 Toimijat ja kunnan rooli

Sastamalan kaupungilla on aktiivinen rooli yritysverkostojen toiminnan kehittämisen koordinoijana. Sen elinkeinopalvelut tarjoavat neuvontaa, välittävät tietoa ja järjestävät tapahtumia alueen yrityksille. Kaupunki pyrkii myös maankäytön suunnittelulla ja elinkeinopoliittisilla panostuksilla edistämään työllisyyttä alueella. Tästä on esimerkkinä noin 5km keskustasta sijaitseva yrityspuisto Syke, joka tarjoaa kasvuyrityksille toimitiloja, yritystontteja ja -palveluita. Uuden, laajenevan innovaatioympäristön myötä alueelle pyritäänkin houkuttelemaan uusia teollisuus- ja asiantuntijayrityksiä. (sykesastamala.fi)

Kaupunki tekee myös tiivistä koulutusyhteistyötä mm. Tampereen yliopiston sekä Satakunnan ammattikorkeakoulun kanssa. Esimerkiksi Tampereen yliopisto toteuttaa kaupungissa koneinsinööri-koulutusta ja opiskelijoiden kanssa tehdään innovointiprojekteja kuten Demola ja InnoEvent Tampere. Lisäksi SASKY-yhteistyö pyrkii edistämään yritysten ja oppilaitosten välistä yhteistyötä esim. koulutus- ja oppisopimusten kautta. (Sastamalan kaupunki 2019)

Viime vuosina Sastamalan kaupunki on käynnistänyt osallistavia hankkeita keskustan elävöittämiseksi. Viimeisin on Sykettä Sastamalan Sydämeen -selvityshanke, joka aloitettiin vuonna 2015. Sen tavoitteena on luoda edellytyksiä viihtyisän, elävän, turvallisen ja vetovoimaisen keskustan kehittämiseen. Selvitystyö on toteutettu yhteistyönä ja siihen kuuluvat kaupungin lisäksi asuk-

kaat, yrittäjät sekä Sastamalan Seudun Yrityspalvelu Oy. Asukkaiden, päättäjien ja sidosryhmien ideoita on kerätty mm. työpajoissa, seminaareissa ja kaupungin internet-sivuilla ja osa niistä on jo toteutettu. Suurin osa kehittämis ehdotuksista on kohdistunut toriin ja sen lähiympäristöön. Vuoden 2018 alussa laadittiin kaupungin toimeksiannosta torin kunnostussuunnitelma, mutta suunnitelman saatua paikallisilta kriittisen vastaanoton, päätettiin torin toteuttaminen kuitenkin keskeyttää. (Sastamalan kaupunki 2019)

Merkittävän julkisen rakennuksen rakentaminen nostaa alueen arvostusta ja tuo sinne ihmisiä (Jalkanen et al. 2017, s.48). Sastamalassa on pitkään tavoitteena ollut toteuttaa keskustaan uimahalli ja sen hankesuunnittelu on parhaillaan käynnissä päätöksentekoa varten.

Yrityspuisto Syke

Torikeskus

Marttilan koulu Rautavedenkadulta katsottuna

Torikeskuksen edusta toripäivänä

Keskustan kirjasto

4.8 Analyysin yhteenveto

Sastamalan keskustaajaman tuhoutuminen vuoden 1918 sisällissodassa oli yksi merkittävimpiä tekijöitä kaupunkirakenteen muovautumisessa. Vanha rakennuskanta oli lähes kokonaan menetetty ja uutta rakentamista lähdettiin toteuttamaan ensimmäisen asemakaavan mukaisesti. Kuten asemakaavaan oli puiden reunustama uusi pääkatu piirretty, toimii Puistokatu vielä tänäkin päivänä pääkatuna valtaosan kaupallisista toiminnoista sijoittuen sen varteen. Myös tori ja ydinkeskusta ovat siirtyneet kirkon edustalta kaakkoon Puistokadun yhteyteen. Historiallisesti arvokkaimmat rakennukset ovat säilyneet Marttilankadun varrella, mikä on heijastumaa sen menneestä roolista entisenä pääkatuna.

Kaupunkirakenne keskustassa on melko tiivis ja rakennukset mittakaavaltaan pieneen kaupunkiin sopivia. Viime vuosikymmeninä tehty uudisrakentaminen on toteutettu johdonmukaisesti vanhaan kaupunkirakenteeseen mukautuen. Toiminnoiltaan palvelut ovat monipuolisia, mutta asumista niiden välittömässä yhteydessä on suhteellisen niukasti. Kulttuuritoimintojen sijoittuminen vanhaan Tyrväänkylään ja osin Marttilankadulle on perusteltua ja toimivaa, mutta myös ydinkeskusta kaipaisi lisää julkista tilaa. Tori on vielä tänäkin päivänä paikallisten tärkeä kohtaamispaikka ja se luo keskustan ytimeen elämää säännöllisin väliajoin. Toisaalta sen toimiminen

toriaikojen ulkopuolella ainoastaan pysäköintitarkoituksiin ei elävöitä keskustaa. Poronranta ja Kaalisaaari urheilutoimintoinen, leikkiympäristöinen sekä maisemineen luovat viihtyisät paikat ulko-oleskeluun ja virkistävyyteen. Näkymäyhteydet ydinkeskustasta järvelle eivät kuitenkaan ulotu rakennusten ja kasvillisuuden vuoksi. Lisäksi julkista sisätilaa vapaa-ajan viettoon on niukasti. Olisi tärkeää, että keskustasta löytyisi oleskeluun ei-kaupallisia palveluita, jotka aktivoisivat kaupunkia eri kelloaikoina.

Keskustan vetovoimaisuus on vuosien saatossa hiipunut. Syitä tähän ovat mm. kaupallisten toimintojen sijoittuminen keskustan ulkopuolelle, rakennusten sekä katu- ja päällysteiden huono kunto ja keskustan autovaltaisuus. Mukava kävelykeskusta puuttuu ja Puistokadun varrella on tyhjiä liiketiloja. Torin asema on ristiriitainen – toisaalta se sijaitsee keskeisesti, mutta vilkas liikenne Puistokadulla luo paikasta epäviihtyisän. Lisäksi ajoväylät ovat suhteellisen leveitä ja laajat pysäköintikentät luovat muuten tiiviiseen kaupunkiin paikoin turhan väljän vaikutelman. Jalkakäytävät ovat ahtaita ja pyörät kulkevat kävelijöiden joukossa. Olosuhteet eivät kannusta pyöräilyä, sillä pyöräteissä on paikoin myös epäjatkuvuutta.

SWOT-Analyysi Sastamalan keskustasta:

VAHVUUDET

- Kaupungin sijainti Tampereen ja Turun lähetyvillä, hyvät liikenteelliset yhteydet
- Tiivis kaupunkikeskusta, joka on mittakaavaltaan ihmisläheinen
- Tunnistettava identiteetti / vahva kulttuuriperintö (kirjallisuuden perinne, keskiaikaiset kirkot jne)
- Asukkaiden osallistaminen, yrittäjähenkisyys
- Maisemien kauneus ja veden läheisyys, rannan viheralueet tarjoavat hyvät virkistysmahdollisuudet

HEIKKOUEDET

- Toiminnallisen keskus siirtynyt osittain ydinkeskustan ulkopuolelle -> keskustassa tyhjiä liiketiloja ja palveluiden suuri vaihtuvuus
- Keskustan läpiajo, jolle ei ole vaihtoehtoja
- Autovaltaisuus >> epävihihtyisät ulkotilat
- Paikoin huonokuntoiset rakennukset ja pintamateriaalit
- Rautatieaseman sijainti ei palvele ydinkeskustaa parhaalla mahdollisella tavalla
- Torin sijainti on keskeinen, mutta epävihihtyisä

MAHDOLLISUUDET

- Kaupungin tiivistäminen voi tuoda uusia asukkaita alueelle
- Uusi uimahalli voi tarjota julkista tilaa ja uudenlaista toiminnallisuutta sekä aktiivisuutta lähiympäristöön.
- Liekoveden maisemia voi melko pienin muutoksin hyödyntää nykyistä paremmin

UHAT

- Liiallinen kasvun tavoittelu ja pikkukaupungin identiteetin kadottaminen
- Keskustan toimintojen levittäytyminen laajalle alueelle ja Puistokadun roolin heikkeneminen
- Olemassa olevan rakennuskannan liiallinen purkaminen uuden tieltä
-

5. Keskustan kehittämissuunnitelma

5.1 Suunnittelualueen rajaus ja suunnitelman tavoitteet

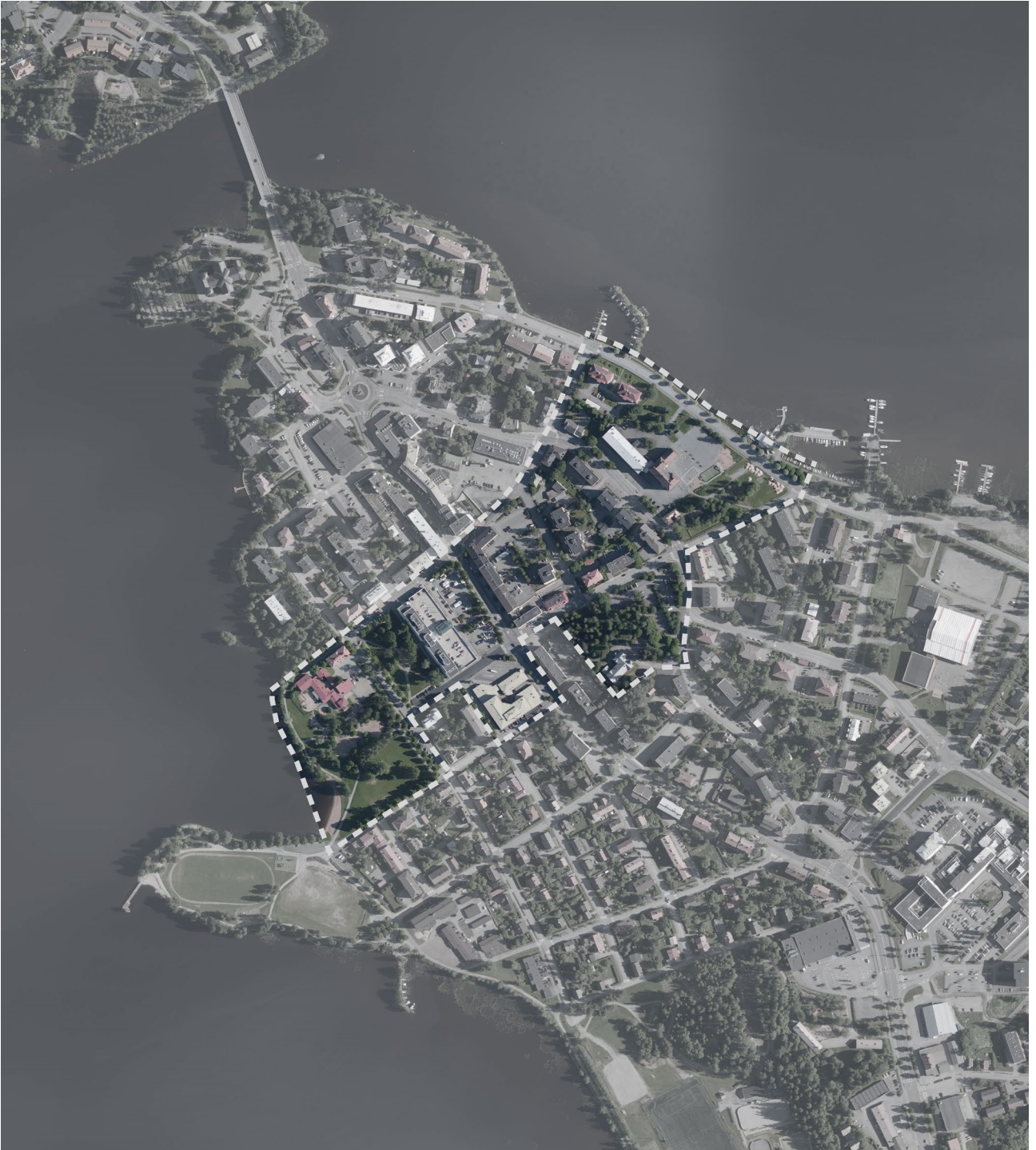
Tarkempi suunnittelualue (kilpailualue) sijaitsee kaupungin ydinkeskustassa ja se käsittää noin 15 hehtaarin kokoisen alueen. Suunnittelualue lävistää ydinkeskustan ja se sisältää ranta-alueita sekä Rauta- että Liekoveden rannoilta. Sille sijoittuvat niin keskeisimmät kaupunkilaisten kohtaamis- ja asiointipaikat kuin keskustan merkittävimmät ongelma-alueetkin, kuten epäviihtyisät ulkotilat, vajaakäyttöiset tontit sekä huonokuntoiset rakennukset. Tarkemman suunnittelun kohteena ovat tori, linja-autoasema sekä torin ympäristön uudisrakentaminen. Myös alueen liikenne- ja pysäköintijärjestelyt kaipaavat kokonaisuudessaan parannusta.

Kilpailun tarkoituksena oli saada kaupungin päätöksen ja asemakaavoituksen pohjaksi toteuttamiskelpoisia vaihtoehtoja alueen kehittämiseksi. Ratkaisujen tuli olla kaupunkikuvallisesti, toiminnallisesti sekä liikenteellisesti hyviä. Keskeisenä tavoitteena oli lisätä ydinkeskustan houkuttelevuutta asumis-, asiointi- ja virkistytymispaikkana ja siten nostattaa keskustan elinvoimaa. Toiveena oli myös, että alue ilmentäisi nykyistä paremmin sen kaunista sijaintia järven rannalla. Lisäksi rakennusten massoittelemalla ja arkkitehtuurin toivottiin vahvistavan keskustan kaupunkimaista ja tehokasta ilmettä.

Kilpailun asettamat reunaehdot antoivat yleiskuvan siitä, mitä kaupunki tällä hetkellä ensisijaisesti kokee tarvitsevänsä keskustan elinvoimaisuuden lisäämiseksi. Toisaalta uuden rakentamisen määrää ei kuitenkaan erikseen oltu ennalta määrätty, mikä antoi melko vapaat kädet ideointiin. Ennalta laadittu alueanalyysi, paikallistuntemus ja kilpailuohjelma loivat perustan suunnitelmalle. Pyrkimyksenä oli säilyttää olemassa olevaa rakennuskantaa mahdollisimman paljon ja tarjota ratkaisuja, jotka olisivat realistisia Sastamalan kokoisessa kaupungissa.

Keskeisiä suunnittelukysymyksiä olivat uuden uimahallin sijoittuminen, kävely- ja pyöräily-ympäristön parantaminen, paikoituksen ratkaiseminen sekä täydennysrakentamisen sovittaminen nykyiseen kaupunkirakenteeseen. Kuinka nämä piirteet voitaisiin luontevasti sovittaa alueelle pienen kaupungin resurssien puitteissa? Suunnitelman tavoitteeksi muodostui lopulta kaupunkirakenteen tiivistäminen, erilaisten toimintojen tarjoaminen, monipuolisen asumisen ehdottaminen sekä kävelijöiden ja pyöräilijöiden aseman parantaminen.

Karttaote kilpailussa määritetystä suunnittelualueen rajauksesta. Tarvittaessa tarkastelun sai ulottaa rajauksen ulkopuolellekin ideoista ja omasta harkinnasta riippuen.

5.2 Suunnitelman pääteemat

Suunnittelun alussa hahmottelin mahdollisia suuntia, joiden mukaan kokonaisuutta kannattaisi lähteä rakentamaan. Toriin, uuteen uimahalliin ja linja-autoasemaan liittyvien ongelmien ratkaiseminen olivat ensisijaisessa asemassa. Pitäisikö torin sijainti pitää ennallaan vai löytäisikö sille muualta keskustasta parempi paikka? Mihin uimahallin kokoinen rakennus mahtuu siten, että sille tarvittava pysäköinnin määrä voitaisiin toteuttaa luontevasti? Onko linja-autoaseman nykyinen sijainti parhaiten saavutettavissa eri käyttäjille? Huomasin, että kysymyksiin oli lukuisia vaihtoehtoja ja niihin liittyvät ratkaisut määrittelisivät koko suunnitelman suunnan.

Tärkeimpien toimintojen sijoittelu muuttui moneen kertaan. Etenkin linja-autoaseman sijainti haki paikkaansa. Luonnosteluani aluetta ja käytyäni erilaisia skeemoja läpi, päädyin työssäni lopulta neljään pääteemaan. Ensimmäisenä perusajatuksena oli luoda kävely-yhteys Liekoveden rannalta Rautaveden rannalle. Suoran reitin toteuttaminen Aittalahden- tai Onkiniemenkatua pitkin tuntui liian yllätyksettömältä ja halusin luoda reitin, jossa olisi erilaisia näkymäsarjoja. Lopulta Puistokadun rakennuksissa olevat arkadit antoivat lähtöajatuksen kortteleiden lomassa kulkevasta reitistä. Toisena pääteemana oli torin siirtäminen rantaan. Nykyinen sijainti on äänimaailmaltaan ja materiaaleiltaan epämiellyttävä ja torin sijainti

Puistokatua alempana tarkoittaa sitä, että silmän tasolla näkyvät ohi kulkevien autojen renkaat. Niinpä lähtökohdaksi valikoitui kaupungin tärkeimmän kohtaamispaikan siirtäminen miellyttävämpään ympäristöön. Kolmantena teemana oli olemassa olevan kaupunkirakenteen tiivistäminen ja neljäntenä liikenneyhteyksien sujuvoittaminen.

Seuraavilla sivuilla avaan eri osa-alueiden ratkaisuja ja niiden perusteluja kaaviotasolla.

Nykytilanne ja ehdottamani purettavat rakennukset:

Poronrannasta puretaan keskustan päiväkodin rakennus (A), jonka on kilpailuohjelmassa todettu olevan osittain huonossa kunnossa ja toiminnallisesti paikassaan tarpeeton. Lisäksi se nykyisellään estää näkymät Aittalahden puistosta järvelle ja siten suoran yhteyden Torikeskuksesta rantaan. Linja-autoaseman 1-kerroksiset osat (B) puretaan, jotta liikennöinnille saadaan enemmän tilaa ja uudisrakentamisella keskustan ytimeen kaupunkimaisempaa ilmettä. Lisäksi Aittalahdenkadulta puretaan 3-kerroksinen asuin- ja liikerakennus (C) uuden, kaupunkirakenteeseen sovitettujen rakennuksen tieltä.

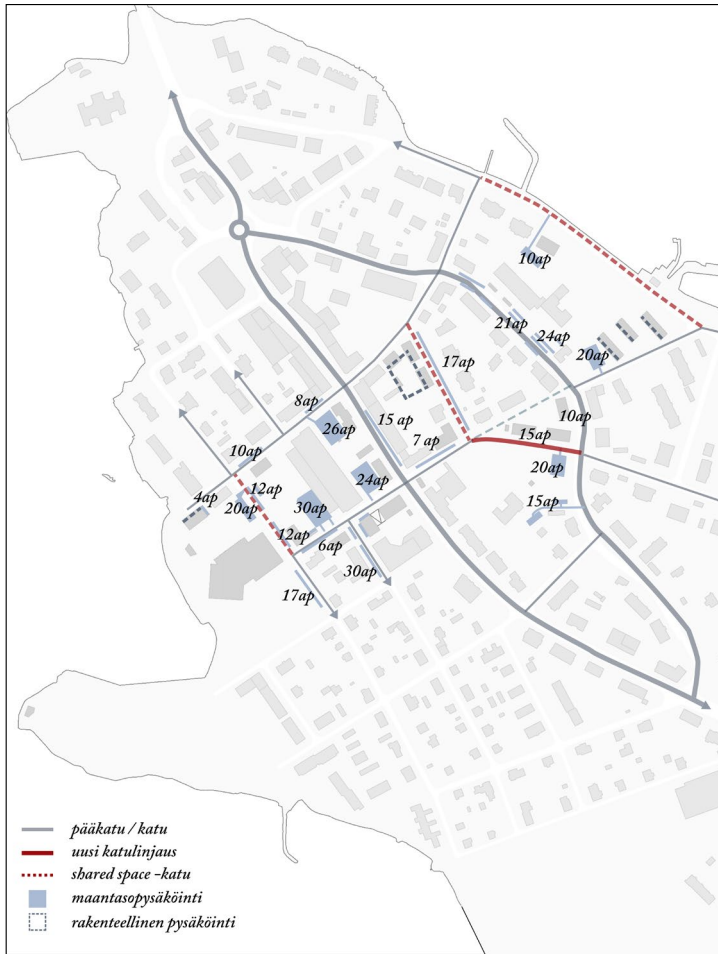
Torikeskus (D) on nykyisellään ongelmallinen. Iältään suhteellisen uudehko rakennus estää osaltaan visuaalisen yhteyden Puistokadulta Liekoveden rantaan. Lisäksi rakennus erottuu massaltaan turhan kookkaana kaupunkirakenteessa. Tontin ollessa yksityisessä omistuksessa ja rakennuksen hyvä kunto huomioon ottaen, ei purkamista kuitenkaan suunnitelmassa ehdoteta.

Ehdottamani täydennys- ja korvausrakentaminen:

Täydennysrakentamisen pyrkimyksenä on selkeyttää katutilaa ja yhdistää Onkiniemenkadun ja Aittalahdenkadun välinen alue eheäksi kokonaisuudeksi. Rakennusten sijoittelu pyrkii noudattamaan alueelle ominaista typologiaa, jossa rakennukset myötäilevät katulinjoja ja piharakennukset jäsentävät katutilaa. Suunnitelma perustuu näihin ominaisuuksiin ja luo keskustan kortteleista selkeitä kokonaisuuksia. Kerrosmääriin kiinnitetään erityistä huomiota ja ne pidetään maltillisena, koska keskeisenä pyrkimyksenä on säilyttää pikkukaupungin luonne.

Materiaaleiltaan rakennuksissa on viitteitä nykyisistä rakennuksista. Erityisesti maantasokerroksen materiaaleilla on suuri merkitys kadun viihtyisyyden kannalta. Siksi 1. ja 2. kerrokset erottuvat ylemmistä kerroksista ollen materiaaleiltaan rouheita ja käsin kosketeltavia (mm. tiili ja puu), ja siten maantasossa miellyttäviä.

Ajoneuvoliikenne ja pysäköinti:

Puistokadun rooli pääkatuna säilytetään. Kadun osittainen muuttaminen kävelykaduksi ei ole tarkoituksenmukaista, sillä läpiajoliikenteen siirtäminen Marttilankadulle tai Rautavedenkadulle ei ole vaihtoehtona parempi ratkaisu muun muassa turvallisuuden vuoksi. Ajokaistat ovat nykyisellään leveitä ja ne vievät paljon tilaa kävely- ja pyöräteilta.

Pysäköinnin määrää ei vähennetä, mutta sitä pyritään hajauttamaan ja sijoittamaan lähemmäs palveluita. Uudisrakentamisen määrässä käytetään 1ap/asunto tai 1ap/80-100 kem² ja liiketilojen osalta 1/50-100 kem². Lähtökohtana on ratkaista autopaikoitus maantasopysäköintinä. Kauppalantalon kortteliin on perusteltua ehdottaa osittain maan alle sijoitettavaa pysäköintihallia, koska korttelin muilla tonteilla on jo rakenteellista pysäköintiä.

Autopaikoituksen pintamateriaali vaikuttaa hulevesien hallintaan. Lähtökohtana onkin ehdottaa asfaltin sijaan puoliläpäisevää materiaalia kuten nurmikiveä. Myös kasvillisuutta pyritään sijoittamaan pysäköinnin läheisyyteen mahdollisuuksien mukaan.

Kävely ja pyöräily:

Keskustan molemmilla rannoilla on nyt hyvät virkistysyhteydet, mutta yhteys kaupunkikortteleiden läpi puuttuu. Tämän vuoksi keskustaan ehdotetaan uutta kävelyakselia. Uusi kävelyreitti rannalta rannalle mahdollistaisi kulkemisen ajoneuvoliikenteestä eriytettynä. Se suuntaa Liekoveden rannalta Torikeskuksen läpi Kauppalantalons kortteliin mutkitellen kohti Rautaveden rantaa. Reitin tunnelma vaihtelee paikoin puolijulkisen ja julkisen välillä ja sen varrelle sijoitetaan useita, eriluonteisia aukioita sekä taidetta.

Olemassa olevia liikennejärjestelyitä kehitetään, jotta kaualueiden viihtyisyyttä voitaisiin parantaa. Ajokaistoja kavennetaan ja tuodaan enemmän tilaa jalankululle sekä pyöräilylle. Kaistojen kaventaminen alentaa ajonopeuksia ja luo turvallisempaa sekä viihtyisämpää kaupunkiympäristöä. Puistokadulle sijoitetaan erilliset pyöräkaistat, jotta kulkeminen on sujuvaa keskustan läpi.

Keskustatoiminnot:

Olemassa olevaa toiminnallista kokonaisuutta pyritään täydentämään johdonmukaisesti. Uuden kävelyakselin varten sijoitetaan erilaisia toimintoja ja tapahtumapaikkoja erilaisille ihmisille. Myös kaupungissa vierailevat otetaan huomioon. Puistokadun lisäksi Onkiniemenkadulle sekä Aittalahdenkadulle ehdotetaan erilaisia toimintoja aluetta aktivoimaan. Näin ne muodostavat ydinkeskustaan toiminnallisen selkärangan. Suurin osa uudesta rakentamisesta on asumista, jonka yhteyteen esitetään useimmiten liiketiloja. Olemassa oleville, parhaillaan käyttämättömille liiketiloille esitetään vaihtoehtoisia käyttötarkoituksia.

Laajuustiedot:

(uudisrakentamisen määrä kortteleittain)

1. Poronranta:

Asuminen 1250 kem² | Liike- ja toimitilat 150 kem² |
Uimahalli 4500 kem²

2. Torikeskuksen kortteli:

Asuminen 1800 kem² | Liike- ja toimitilat 2500 kem²

3. Virastotalon kortteli:

Asuminen 2400 kem² | Liike- ja toimitilat 200 kem²

4. Seurantalons kortteli:

Asuminen 2900 kem² | Liike- ja toimitilat 500 kem² |
Päiväkoti 600 kem²

5. Kauppalantalon kortteli:

Asuminen 4700kem² | Liike- ja toimitilat 700 kem²

6. Marttilan koulu kortteli:

Asuminen 4200 kem²

Yhteensä:

Noin 26 000 kem²

5.3 Suunnitelma: Uusi Aukeama

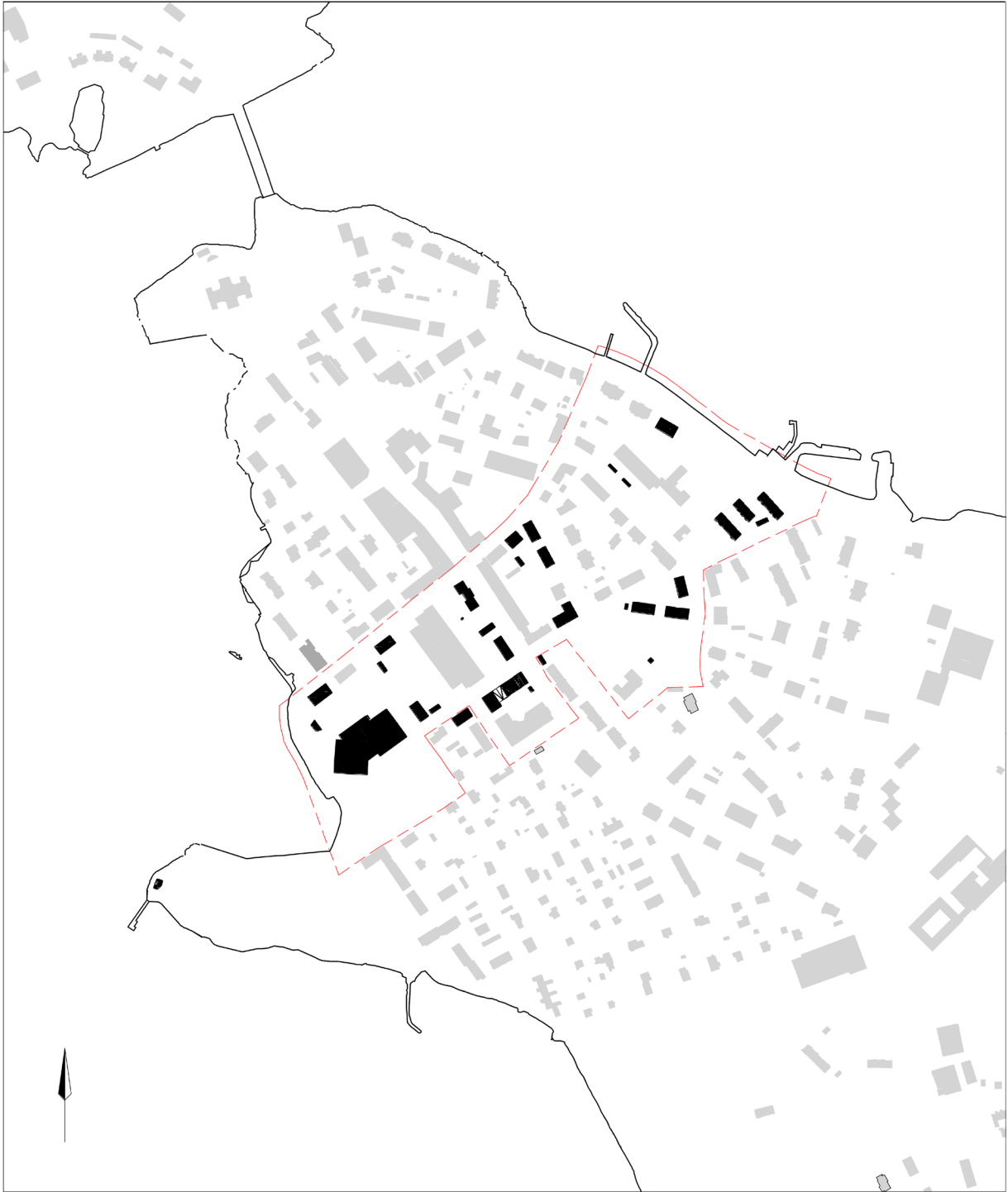
Suunnitelma luo Sastamalaan uuden selkeän kaupallisen ja liikenteellisen keskuksen, joka tarjoaa myös miellyttävää asuinympäristöä. Ehdotus tiivistää kaupungin ydintä vahvistaen sen identiteettiä sekä eheyttäen kaupunkirakennetta. Sastamalan keskustan potentiaaleja ovat sen keskeinen sijainti, järvimaisemat sekä kulttuuriset piirteet (erityisesti kirjallisuuden perinne). Suunnitelma perustuu näihin piirteisiin ja pyrkii vahvistamaan niitä vetovoimaisuuden lisäämiseksi.

Uusi Aukeama luo keskustaan ulkotilojen sarjan, jonka varrelle on sijoitettu lukuisia julkisia toimintoja. Kaupungin uusi kauppatori on sijoitettu Liekoveden rantaan, joka ympäristönä on turvallinen sekä äänimaailmaltaan miellyttävä. Torin ohella ranta-aluetta aktivoi uusi uimahalli, joka rajaa toria yhdessä Aittalahden vanhan koulurakennuksen kanssa. Torikeskuksen pohjoispuolella on keskeinen kohtaamispaikka, jonka ympärille on muodostettu palveluja kaupungissa vieraileville. Linja-autoaseman sijainti on säilytetty entisellään, mutta 1.kerroksisten osien purkamisen johdosta on toiminnolle saatu enemmän tilaa. Kaupungin päiväkotit on sijoitettu asuinkerrostalon yhteyteen Seurantalon kortteliin. Päiväkodille on luotu turvallinen sisäpiha ja yhteys Seurantalon puistoon. Puistoon luodaan kaupunkimainen luontopolku, joka johtaa kukkulalla sijaitsevalle näkötornille. Varrelle sijoitettavien levähdyspaikkojen yhteyteen sijoitetaan esimerkiksi paikan luonnosta kertovia infotauluja.

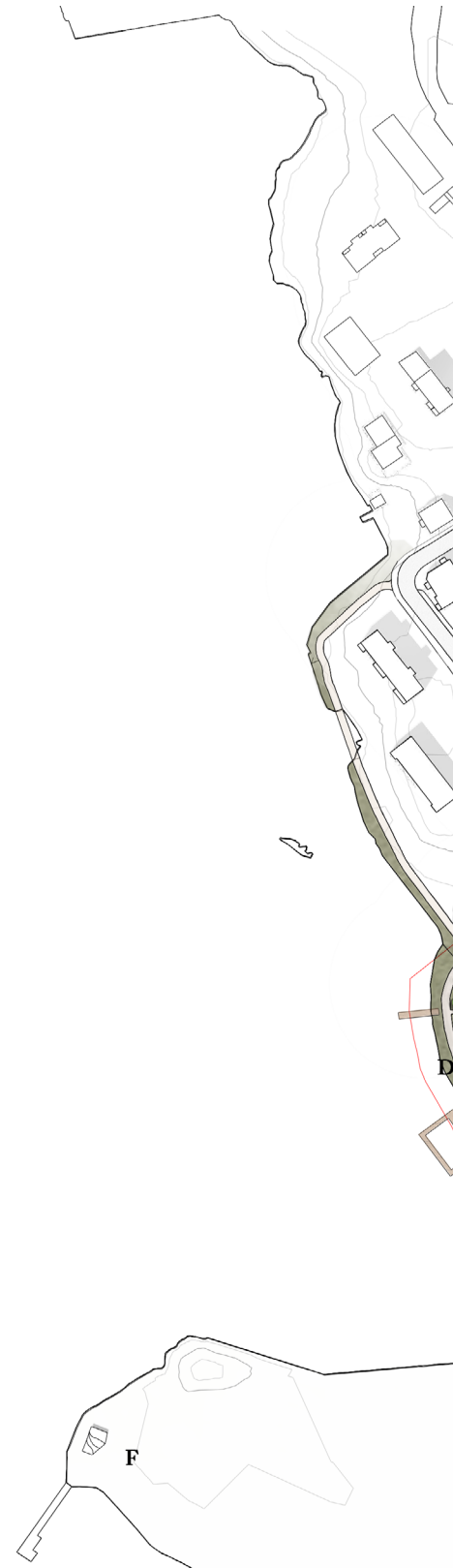
Reitin varrelle sijoitetaan taidetta ja erilaisia viitteitä siitä, että kyseessä on kirjumpääkaupunki. Reitti itsessään on vaihtelevien tilasarjojen ansiosta kuin tarina kulkijalleen, mutta se tarjoaa myös otollisia paikkoja lueskeluun ja kirjallisuuteen liittyviä taideteoksia.

Uusi ajoväylän linjaus Varilantieltä Aittalahdenkadulle luo sujuva yhteyden Tampereentieltä keskustaan, jota myös kaukoliikenteen linja-autot voivat hyödyntää. Ajo-kaistoja on kavennettu ja tuotu enemmän tilaa jalankululle sekä pyöräilylle. Erilliset pyöräkaistat on sijoitettu Puistokadun koko matkalle, jotta kulkeminen on sujuvaa keskustan läpi.

Uudisrakennukset ovat pääosin 4-5 kerroksisia lamellitaloja, jotka sulautuvat olemassa olevaan rakennettuun ympäristöön luoden sinne kuitenkin uuden kerroksen. Kaupungin vetovoimaisuutta lisätään tarjoamalla erilaisia asuntotyypppejä. Asuinkerrostalojen alimpiin kerroksiin on ehdotettu loftasuntoja ja Marttilan koulun itäpuolelle on sijoitettu 3-kerroksisia town house-asuntoja, jotka on jaettavissa myös kahden asutokunnan kesken. Uudisrakentamista suunnittelualueelle on esitetty yhteensä noin 26 000kem².

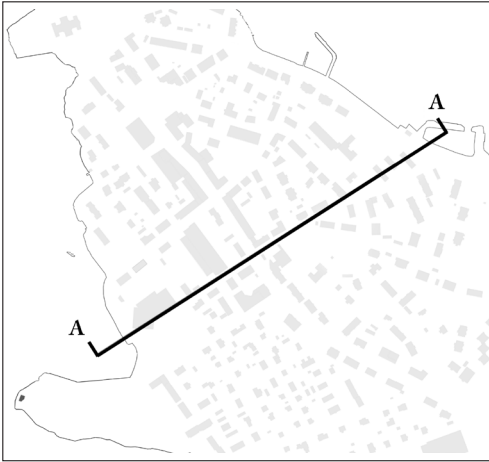
- A. Kauppatori, uusi sijainti Liekoveden rannalla.
- B. Uimahalli, huonokuntoinen Aittalahden päiväkoti puretaan.
- C. Torikahvila, kahvilan yhteydessä vuokrattava kokoustila.
- D. Laiturit, uimalaituri ja penkillä varustettu näköalalaituri.
- E. Leikkipaikka ja piknik-puisto, leikkivälineitä ja pöytäryhmiä.
- F. Kaalisaaren kirjapaviljonki, varustetaan penkein.
- G. Kävelykatu muutetaan kaikkien kaduksi. Ajonopeus kadulla korkeintaan 15 km/h.
- H. Aittalahden vihreä aukio, pohjoispuolen vanhat puut säilytetään.
- I. 4.-5.kerrosiset kerrostalot rajaavat Aittalahden puistoa ja jäsentävät katutilaa. Maantasossa liike- ja yhteistiloja.
- J. Vihreä pysäköintialue, uimahallin ja Torikeskuksen käyttöön. Parkkiruudut nupukiveä.
- K. Autokatokset Rajaamaan katutilaa. Katteeksi viherkatto.
- L. Kohtaamispaikka/keskusaukio. Istuskeluportaat ja esteetön kulku Puistokadulle. Pysäköintialuetta tehostettu ja osa autopaikoista siirretty Torikeskuksen taakse.
- M. Sastamalan ”Visitor Center”, info-piste, yleiswc:t ja popup myyntitilaa.
- N. 5.kerrosinen huoneistohotelli, mahdollisuus vuokrata vain päiväaikaan työskentelyä varten.
- O. Puistokadun autokaistoja kavennettu ja pyöräkaistat sijoitettu tien molemmin puolin.
- P. Linja-autoasemalle suora ja selkeämpi kävelyväylä. Virastotalon 1.kerrosiset osat osittain purettu ja korvattu 5 kerrosisella rakennuksella. Matkahuollon tilat sijoitettu uuden rakennuksen katutasoon. Laiturit ja odotuspaikat katettu.
- Q. Käyttämättömien liiketilojen hyödyntäminen, vaihtoehtoisena käyttötarkoituksena esimerkiksi co-working tiloja.
- R. 2. kerrosinen rakennus purettu ja kulmaa korostettu 6.kerrosisella kerrostalolla. 1.kerrosessa liiketilaa ja 2.kerrosessa loft-asuntoja.
- S. Uudet 4.-6. kerrosiset rakennukset rajaavat katutilaa ja luovat kaupunkimaista ilmettä. Kauppatalon viereisen rakennuksen päädyssä muraali (esim. Mauri Kunnaksen teema). Korttelin pysäköintipaikat sijoitetaan osittain maan alle rakennettavaan pysäköintihalliin sekä Vapaudenkadun varrelle.
- T. Aittalahdenkatu muutettu kävelykaduksi välillä Vapaudenkatu-Marttilankatu. Ajoyhteys linjataan suoraa Varilankadulle.
- U. Seukunmäen luontopuisto. Puiston ilme säilytetään luonnonvaraisena ja sen rinteelle voidaan toteuttaa luontopolku. Polun varrelle sijoitetaan istuskelupaikkoja sekä infotauluja alueen luontoon liittyen. Päätepisteenä on näkötorni, josta näkymät molemmille järville. Seukulle johtavat portaat sekä polku valaistaan.
- V. 4.-5.kerrosisia aumakattoisia asuinkerrostaloja. Länsipuolen talossa uusi kaupungin päiväkoti rakennuksen 1.-2.kerrosessa.
- W. Päiväkodin yhteydessä leikkiaukio kaikkien käyttöön.
- X. Kirja-aukio, aukion kulmassa taideteoksena esim. iso kirja.
- Y. Pysäköintialue, Marttilan koulun käyttöön.
- Z. 3-kerrosisia town house -asuntoja, sisäänkäynnin yhteydessä autokatos.
- Ö. Rannan kävelypolkua levennetään, toteutus puurakenteisena.

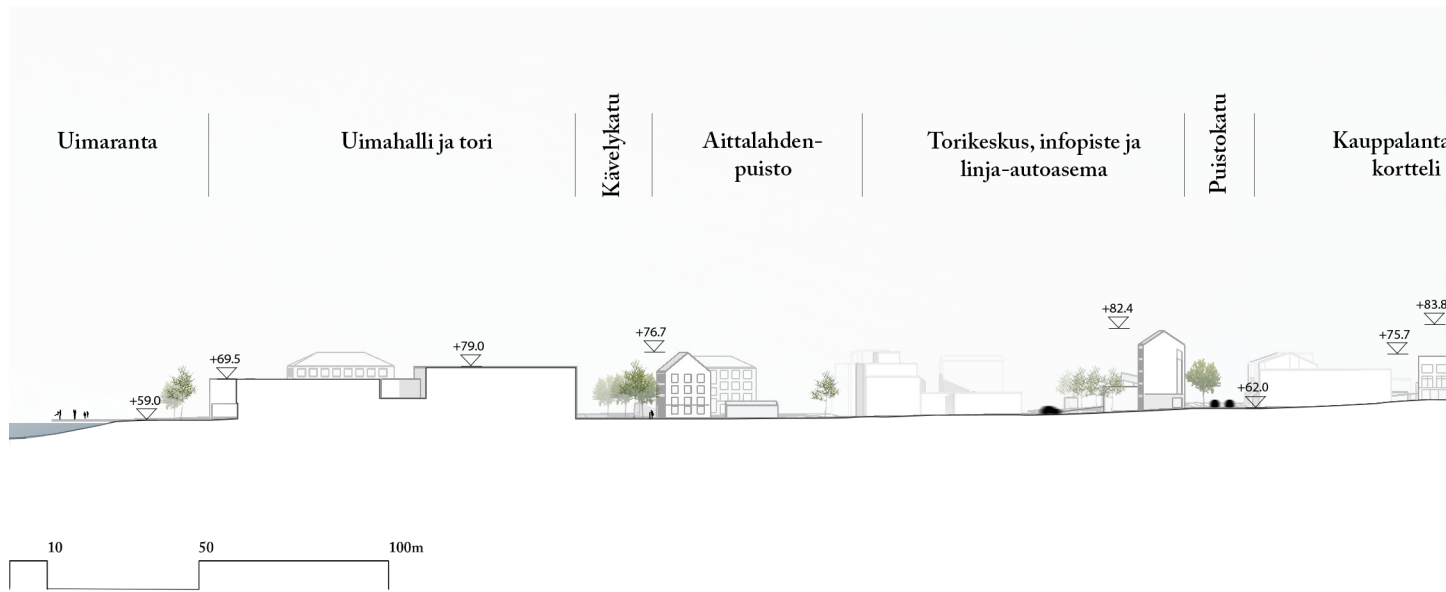

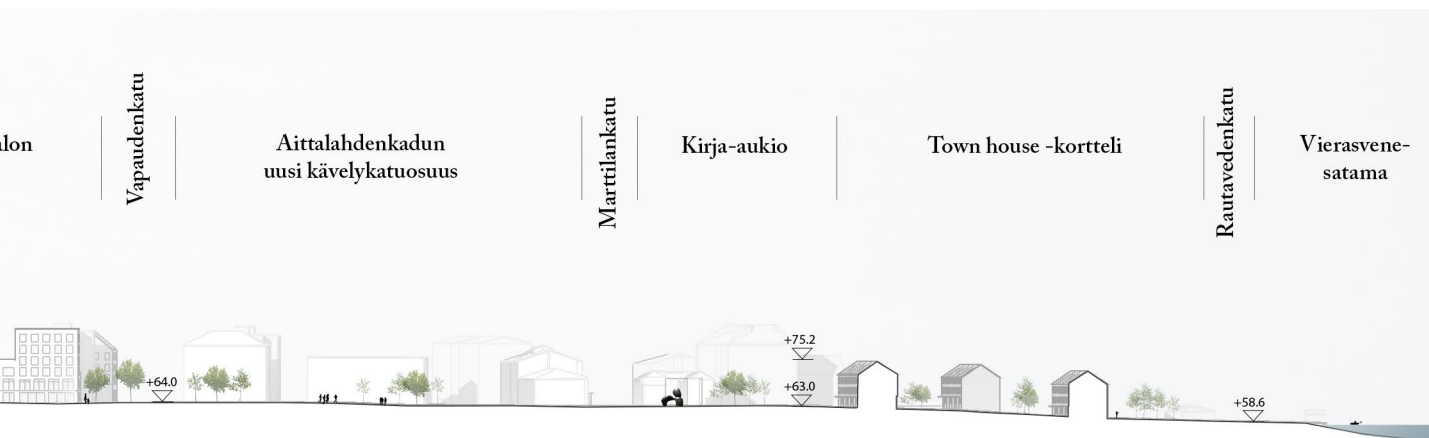

Paikannuskaavio

Leikkaus A-A,
mittakaava 1:2000.

5.4 Keskustan elävöittämisen keinot

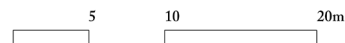
Sastamalan keskustassa on suurta potentiaalia, koska kauniit luonnonolot luovat jo itsessään hyvä lähtökohdat keskustan elävöittämiseen. Uusi kävelyakseli muodostaa suunnitelman elinvoimaisuutta tavoittelevan selkärangan yhdistäen Liekoveden ja Rautavden rannat. Akselin varrelle sijoittuvat lukuisat julkiset kaupunkitilat sekä aukiot kannustavat ulko-oleskuun sekä yhteisöllisyyteen. Aukiot toimivat keskustan solmukohtina ja toisistaan poikkeavina luovat tunnistettavuutta. Kävelyetäisyydet aukiolta aukiolle ovat lyhyitä ja ne tarjoavat pienilmastoltaan mukavia oleskelupaikkoja. Viihtyisät ulkotilat tarjoavatkin hyvät lähtökohdat ihmisten spontaaneille kanssakäymisille. Mitä pidempään ulkona viihdytään, sen aktiivisemmalta ympäristö heti vaikuttaa. Näin ollen toisten ihmisten tapaamiseen, kuulemiseen ja näkemiseen kaupunkiympäristössä voidaan vaikuttaa suunnittelun keinoin. (Gehl 2011, s.13). Myös istuskelpaikkojen merkitys on suuri varsinkin vanhemmille ikäluokille ja niitä tulisi pyrkiä tarjoamaan riittävän usein.

Elinvoimaisuutta on tavoiteltu viihtyisten ulkotilojen lisäksi muun muassa tarjoamalla uusia palveluja sekä monipuolista asumista. Erilaiset ihmiset onkin pyritty ottamaan huomioon sijoittamalla monipuolisia palveluita kävelyakselin varrelle. Uimahalli ja matkailukeskus luovat uudenlaista julkista tilaa kaikille ja keskustan päivä-

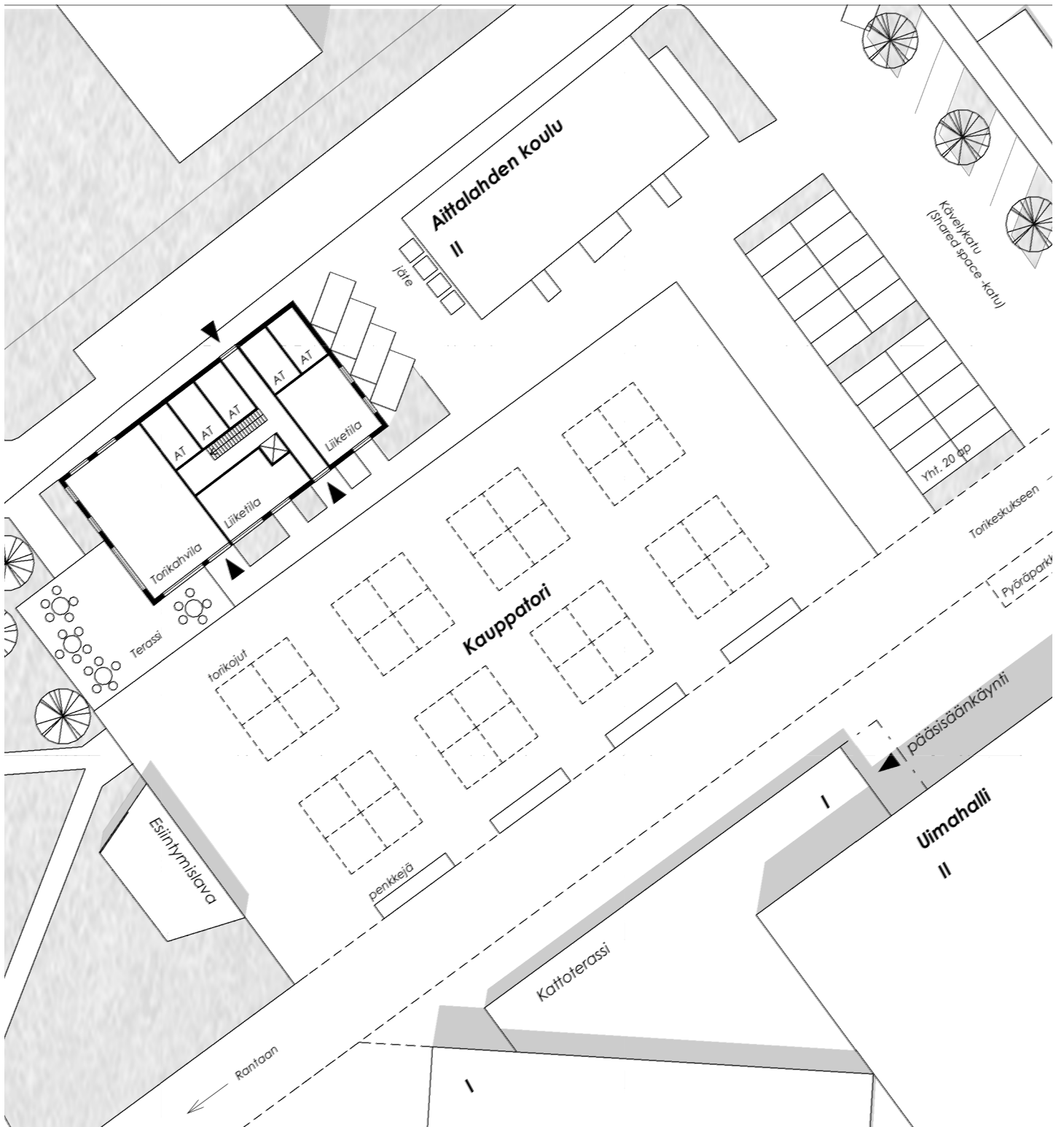
kodin sijoittuminen Aittalahdenkadun kävelyosuudelle aktivoi Marttilankadun ympäristöä. Rautaveden rannan läheisyydessä olevat kaupunkipientalot tarjoavat tiivistä, pientalomaista asumista lähellä palveluita.

Suunnitelmassa on pyritty vähentämään kävelijöiden sekä pyöräilijöiden alisteista asemaa autoihin nähden. Kevyen liikenteen väyliä on kehitetty ja niiden turvallisuutta on pyritty parantamaan, koska mahdollisuus sujuvaan liikkumiseen pyörällä tai jalan lisää näiden kulkumuotojen käyttöä ja asukkaiden terveyttä. Pienten kaupunkien keskustoissa välimatkat ovat lyhyitä ja siksi niissä olisi erityisen tärkeää tukea pyöräilymahdollisuuksia. Pyöräbaana läpi Puistokadun voi toimia hyvänä kannustimena saapua keskustaan ilman autoa.

Julkiset kaupunkitilat vaikuttavat kaupungin imagoon ulospäin. Näin ollen myös torilla on keskeinen rooli keskustan elävöittämisessä. Se toimii kaupungin ytimenä ja on ihmisten tärkeä kohtaamispaikka. Torin monipuolinen käyttö luo aktiivista katukuvaa ja uusi sijainti kannustaa torin käyttöön myös toriaikojen ulkopuolella. Lisäksi sijoittuminen uuden uimahallin yhteyteen linkittää nämä kaksi julkista toimintoa yhteen.

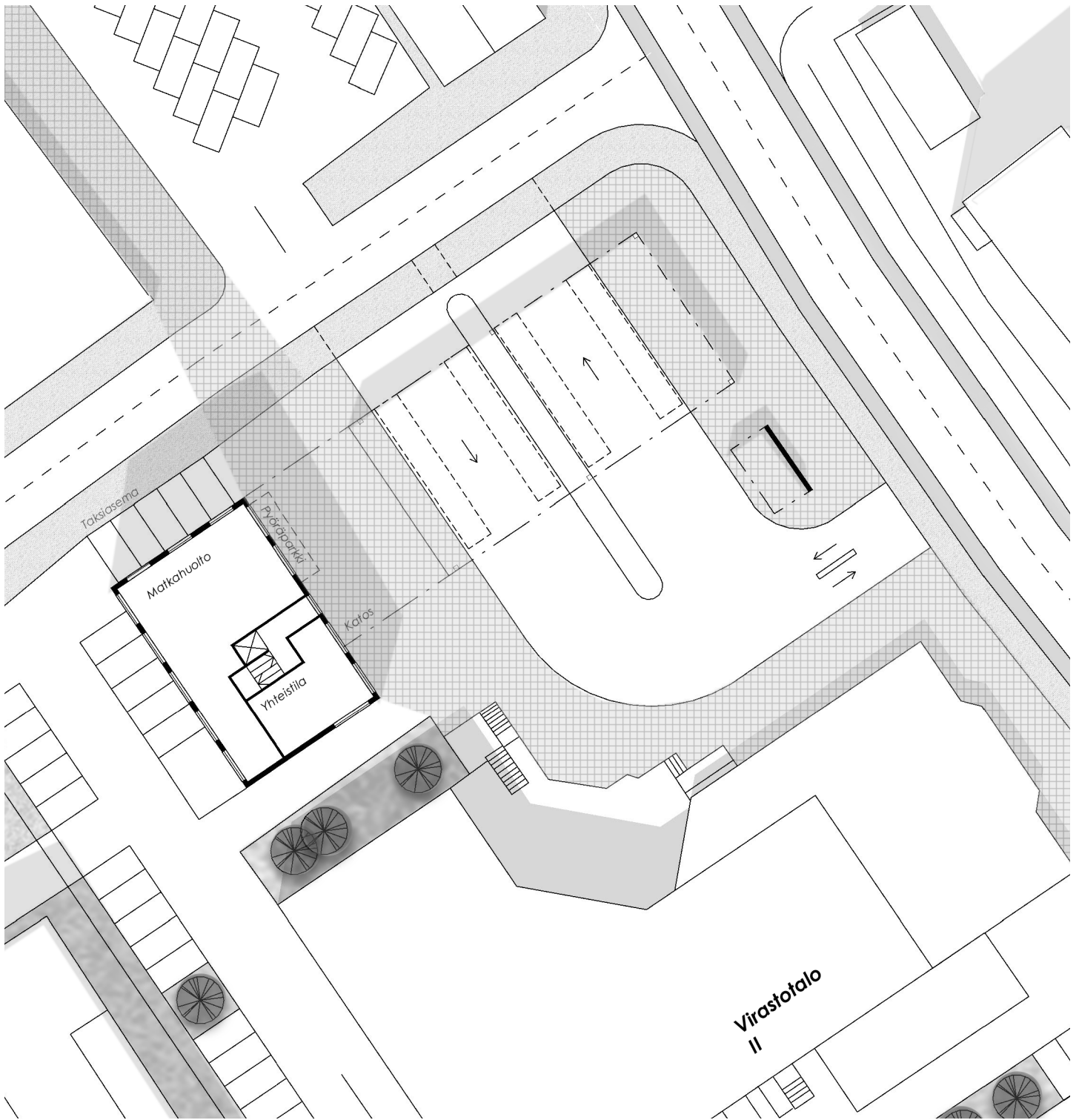
*Osasuunnitelma torialueesta,
mittakaava 1:500.*

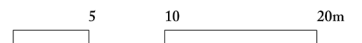

Näkymä Aittalahden puistosta uudelle torille

*Osuunnitelma linja-autoaseman ympäristöstä,
mittakaava 1:500.*

Näkymä Torikeskuksen edustalta Linja-autoasemalle

Lopuksi

Loppusanat

Diplomityöni lähtökohtana on ollut laatia Sastamalan ydinkeskustaan kokonaissuunnitelma, joka kehittää olemassa olevaa kaupunkirakennetta ja tarjoaa elinvoimaisempaa kaupunkiympäristöä. Suunnittelualueena oli Sastamalan ydinkeskustan korttelit ja erityisesti torin sekä linja-autoaseman ympäristöt. Lopputuloksena on suunnitelma, joka perustuu olemassa olevan ympäristön kehittämiseen ja monipuolisten julkisten toimintojen tarjoamiseen. Olemassa olevan purkamista on ehdotettu mahdollisimman vähän ja täydennysrakentaminen on pyritty toteuttamaan luontevasti ja mittakaavaltaan ympäristöön sopivaksi. Uudenlaisten toimintojen kehittäminen ja monipuolisen asumisen tarjoaminen olivat merkittävässä roolissa keskustan elävöittämisessä.

Koska työ pohjautuu yleiseen arkkitehtuurikilpailuun, ei se prosessina ole edennyt täysin lineaarisesti. Aluksi on tarkasteltu Sastamalan kaupunkikehitystä ja valmistettu keskustasta analyysi. Kilpailun käynnistyttyä on tehty suunnitelma, joka on pohjautunut analyysin päätelmiin sekä kilpailuohjelmassa asetettuihin tavoitteisiin. Vaikka kaupunki oli ennestään tuttu, hahmottuivat sen fyysinen rakenne ja toiminnallinen sisältö paremmin perusteellisen analyysin kautta. Lopullinen kokonaisuus työstä on hahmottunut vasta kilpailun ratkettua. Suunnittelutyön tehtyäni kiinnostuin kilpailuun liittyvästä yleisestä aiheesta, pienten kaupunkien elinvoimaisuudesta, johon

diplomityön tutkielmaosio keskittyi. Aiheesta oi aluksi vaikea löytää tietoa ja huomasin, että pienet kaupungit olivat tutkimuksissa olleet hyvin vähän esillä. Koska työn pääpaino on ollut suunnitteluprosessissa, pyrin käsittelemään aihetta lyhyesti, mikä oli haastavaa. Tuntui, että paljon jäi asioita sanomatta ja varsinkin seutukaupungeista olisi ollut kirjoitettavaa enemmänkin. Ensimmäisen osan lopputuloksena on tiivis yleiskatsaus pienten kaupunkien tilanteesta tänä päivänä ja niiden potentiaaleista suurten kaupunkien rinnalla.

Tein kattavan pohjatyön suunnittelualueen analyysiin. Kiinnostuin erityisesti kaupungin historiasta, josta tiesin alkujaan melko vähän. Opin siis paljon uutta lapsuuden kotikaupungista. Analyysiä tehdessäni asiaa löytyi paljon ja kokonaisuus oli vaikea pitää johdonmukaisena. Toisaalta sen tekeminen oli helppoa ennestään tuttuun paikkaan, koska kaupunki oli piirtynyt mieleeni. Tämän osion rakenne muuttui moneen otteeseen ihan työn viime metreille asti. Koin tärkeäksi mieltää lukijan näkökulmaa; suunnittelun työkalun lisäksi analyysi auttaisi työn lukijaa ymmärtämään paikkaa. Lopputuloksena on yleiskatsaus kaupungista ja keskustan tilanteesta.

Koska kilpailuehdotukseni sai 2.palkinnon, en kokenut aiheelliseksi enää muokata työtä. Päätin kuitenkin täydentää suunnitelmaa muutamalla havainnollistavalla

kuvalla (mm. alueleikkaus ja näkymäkuva linja-autoasemalle). Kilpailun voittajatyössä oli selkeästi poikkeavia piirteitä ehdotukseeni nähden ja arvostelupöytäkirjassa saamani kritiikki liittyi työn suuriin linjoihin. Torin sijoittuminen rantaan koettiin hyväksi ratkaisuksi, mutta samalla hieman syrjäiseksi. Lisäksi kävelyreitti kortteleiden keskellä ei ollut ihanteellinen ratkaisu, koska suunnitelmassa säilytetty Torikeskuksen rakennus estää visuaalisen yhteyden rantaan. Paikoin ehdotukseni oli ehkä toteutusta ajatellen turhan idealistinen. Onnistunut työssä oli Puistokadun pyöräkaistat, uudisrakentamisen sijoittuminen ja massoittelu sekä Varilankadun uusi linjaus. Ehdotus ei arvostelupöytäkirjan mukaan kaikilta osin voi toimia jatkosuunnittelun pohjana, mutta se tarjoaa suoraan toteuttamiskelpoisia ideoita keskustan kehittämiseen.

Arkkitehtuurin ja kaupunkien suunnittelu on yhteistyötä. Vaikka tein tämän diplomityön osin yksilötyönä, opin kuitenkin valtavasti etenkin omista työskentelytavoistani niin suunnittelu- kuin tutkielmaosiota tehdessäni. Kilpailutyön luomiseen kuuluu ratkaisujen etsiminen ja sitä kautta lukuisten vaihtoehtojen kokeileminen. Vaikka jatkuva epävarmuus työstä loi vaikeita hetkiä hyvien keskelle, oli kilpailutyön tekeminen kokonaisuudessaan innostavaa.

Kiitokset

Haluaisin kiittää Sastamalan kaupunkia ja Suomen Arkkitehtiliittoa mielenkiintoisen ideakilpailun järjestämisestä.

Lämpimät kiitokset työni tarkastajalle, Panu Lehtovuorelle aktiivisesta ohjauksesta, hyvis-tä lähdevinkeistä, rakentavasta palautteesta ja kannustuksesta etenkin työn loppumeterillä.

Lisäksi haluaisin kiittää koko arkkitehtuurin laitosta ja opiskelutovereitani, erityisesti Kirsiä, kuluneista opiskeluvuosista.

Kiitos myös veljelleni Sampsalle vertaistuesta tämän diplomityön teossa.

Ja tietysti kiitos muulle perheelleni ja läheisilleni, erityisesti Eetulle, kaikesta tuesta, kärsivällisyydestä ja kannustuksesta koko projektin ajan.

Ja lopuksi, kiitos kaikille muille, jotka ovat tavalla tai toisella auttaneet minua työssäni.

Kiitos!

Lähteet

Kirjalliset ja elektroniset lähteet:

Adamiak, Czeslaw & al. (2015): Vapaa-ajan asuminen Suomessa - Asukas- ja kuntakyselyn tuloksia vapaa-ajan asumisen nykytilasta ja kehittämistarpeista. Suomen Ympäristökeskus. Suomen Ympäristökeskuksen raportteja 22/2015.

Arkkitehtitoimisto Hannu ja Vammalan kaupunki (2004): Keskustan kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet. Haettu: 29.9.2018. Saatavilla: <https://www.arkkihannu.net/vammalankeskusta.html>

Strandell, Anna (2016): Asukasbarometri 2016 - Kysely kaupunkimaisista asuinympäristöistä. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 19/2017. Saatavilla: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/193009>

FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy (2017): Raportti - Sastamalan keskustan liikennesuunnitelma. Sastamalan kaupunki.

Gehl, Jan (2011): Life between buildings - Using public space. Island Press. Washington DC.

Hynynen, Ari (2012): Takaisin kartalle - Suomalainen seutukaupunki. Acta nro 237. Suomen kuntaliitto. Kuntatalon paino, Helsinki

Ilmatieteenlaitos (2019): Suomen ilmastovyöhykkeet. Saatavilla: <https://ilmatieteenlaitos.fi/suomen-ilmastovyohykkeet>

Jalkanen, Riitta & al. (2017): Kaupunkisuunnittelu ja asuminen. Rakennustieto Oy. Helsinki.

Jokinen, Jyrki & al. (2016): Tämmöstä Sastamalasta. Tyrvään seudun kotiseutuyhdistys ry. Tampere: Juvenes Print.

Karppinen, Sanna & Hynynen, Ari & Korkka, Antti & Pylvänen, Riikka (2010): Pikkukaupunkien virikekirja. Tampere: KOKO-ohjelman DEMO- ja MAL-verkostot, Tampereen teknillinen yliopisto. EDGE arkkitehtuuri- ja kaupunkitutkimuslaboratorio, Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys. Haettu 18.9.2018. Saatavilla: https://www.manttavilppula.fi/site/assets/files/9013/560501-pikkukaupunkien_virikekirja.pdf

Koski, Katriina (2014): Pirkanmaan valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi. Ehdotus valtakunnallisiksi maisema-alueiksi 2013-14. Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Raportteja 48/2014. Viitattu 3.1.2019. Saatavilla: www.doria.fi/ely-keskus

Koskinen, Pekka (2009). Katsaus ja ajatuksia Sastamalan kaupungin perustamista edeltävään seitsemän tuhannen vuoden mittaiseen aikaan. Haettu: 24.7.2018. Saatavuus: https://www.sastamala.fi/sastamala/liitetiedostot/editori_materiaali/2560.pdf.

Kumpulainen, Kaisu (2016): Kulttuuri elinvoimaisten maaseutuyhteisöjen rakentajana. Janus vol. 24 (4) 2016, s. 384–400.

Laakso, Seppo & Loikkanen, Heikki A (2016): Tiivistyvä kaupunkikehitys – Tuottavuuden ja hyvinvoinnin kasvun perusta. Tehokkaan Tuotannon Tutkimussäätiö. Julkaisusarja | 5.

MDI Aluekehittämisen konsulttitoimisto (2017): Pienten ja keskisuurten kaupunkien kukoistus – kaupunkipolitiikan tiekartta III. Haettu 25.8.2019. Saatavilla: <https://www.mdi.fi/press-kit/kaupunkipolitiikantiekartta/>

Museovirasto. 2009. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt. Saatavilla: http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_list.aspx

Mäkelä, Juha & Vammalan kaupunki (2000): Vammalan keskustaajaman maisemaselvitys. Vammalan kaupungin tekninen palvelukeskus.

Ojankoski, Teija (1998): Oikea pieni kaupunki: maantieteen ja asukkaiden näkökulma suomalaiseen pikkukaupunkiin. Turun Yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 142. Turku: Painosalama Oy.

Pietilä, Esko (1973): Vammalan rakentaminen vuoteen 1918. Tyrvään seudun museo- ja kotiseutuyhdistyksen julkaisuja XLVII. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Piilonen, Juhani (1997): Sastamalan historia 3, 1860-1920. Vammalan kaupunki.

Piilonen, Juhani (2007): Sastamalan historia 2, 1300-1860. Vammalan kaupunki.

Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt (2016). Saatavilla:<https://maakuntakaava2040.pirkanmaa.fi/kulttuuriymparistot>

Salo, Unto (2004): Sastamalan Historia 1 (esihistoria). Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala

Sastamalan karttapalvelu (2019): Haettu 19.11.2018.

Saatavilla: <http://sastamala.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=dbd1bf981e7142c69709ec11a1d0d96e>

Sastamalan kaupungin ydinkeskustan ideakilpailu -arvostelupöytäkirja: Haettu 24.10.2019.

Saatavilla: <https://www.safa.fi/kilpailu/sastamalan-ydinkeskusta/>

Sastamalan kaupungin ydinkeskustan ideakilpailu -kilpailuohjelma: Haettu 2.10.2018.

Saatavilla: https://www.sastamala.fi/sivu.tmpl?sivu_id=10713

Sastamalan kaupungin tilastoja (2019): https://www.sastamala.fi/sivu.tmp?sivu_id=3223

Sastamalan matkailusivusto (2019): Saatavilla: <http://www.visitsastamala.fi/>

Schneidewind, Peter & Schuh, Bernd & Tatzberger, Gabriele (2006): ESPON 2006 Programme: ESPON 1.4.1 Small and Medium-sized Towns (SMESTO). Final Report. Österreichisches Institut für Raumplanung (ÖIR). Vienna.

Seppänen, Aino (2008): Vammalan viheraluesuunnitelma. Kandidaatintyö. Teknillinen korkeakoulu. Arkkitehtuurin laitos. Haettu: 3.12.2018. Saatavilla: <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/5390>

Soininvaara, Osmo & Särelä, Mikko (2015): Kaupunkien voitto – kuusi keinoa vapauttaa kaupunkien kasvu. EVA Pamfletti 1/2015. Taloustieto Oy.

Suomen Ympäristökeskus (2012): Yhdyskuntarakenteen toiminnalliset alueet Suomessa. SYKE rakennetun ympäristön yksikkö. Helsinki 2012.

Tilastokeskus (2018): Kuntien avainluvut. Saatavilla: <http://www.stat.fitup/kunnat/kuntatiedot/790.html>

Tilastokeskus (2019): Käsitteet - taajama. Saatavilla: <https://www.stat.fi/meta/kas/taajama.html>

Tynkkynen, Aulis (2007): Tori ja pikkukaupunki. Kulttuuriperintö, viihtyisyys ja maine - Loviisan tori ja sen mahdollisuudet. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia. Espoo. Saatavilla: <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/2942?show=full>

Verma, Ira (toim.) & Taegen, Jonna & Vauramo, Erkki & Leppänen, Susanna (2019): Elinvoimainen taajama - Työpaperi / 2 - ”Kaveria ei jätetä”, Case Keuruu. Aalto-yliopiston julkaisusarja TAIDE + MUOTOILU + ARKKITEHTUURI, 5/2019.

Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu (2019): Saatavilla: <https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Maisemat/Kansallismaisemat>

Ympäristöministeriö (1993): Arvokkaat maisema-alueet - maisema-alueryhmän mietintö II. Mietintö 66/1992. Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto. Painatuskeskus Oy, Helsinki. Saatavilla: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/29087>

Weber, Max (1968): Economy and society. An outline of interpretive sociology. University of California Press Berkeley. Los Angeles, London.

Kuvalähteet:

- s.5 Sastamalan ydinkeskusta ja torin ympäristö. <https://www.tyrvaansanommat.fi/uutiset/vammalan-torin-kunnostus-siirtyy-kau-punki-hakee-uusia-ideoita-ydinkeskustaan-arvostetulla-suunnittelukisalla-200880385> (haettu 24.10.2019)
- s.11 Suomen ympäristökeskus (2012), s.62
- s.13 Laakso, Seppo & Loikkanen, Heikki A (2016), s.21
- s.21 Piilonen, Juhani & Salo, Unto (2007), s.63
- s.23 Piilonen, Juhani (1997), s.115
- s.25 Akseli Gallen-Kallela: Poika ja varis, 1884. Kansallisgalleria / Ateneumin taidemuseo, kok. Antell. Kuva: Kansallisgalleria / Hannu Aaltonen. <https://ateneum.fi/nayttelyt/poika-ja-varis-akka-ja-kissa/#> (haettu 28.10.2019)
- s.27 <https://www.tyrvaansanommat.fi/a/200888755> (haettu 22.10.2019)
- s.28 Ilmakuva noin vuodelta 1934. Veljekset Karhumäki Oy. <https://www.arkkihannu.net/kortit/Karhumaki777.html> (haettu 20.5.2018)
- s.28 Ilmakuva 1950-luvulta. Veljekset Karhumäki Oy. <https://www.arkkihannu.net/kortit/Karhumaki12186.html> (haettu 20.5.2018)
- s.29 Ilmakuva 1960-luvulta. Veljekset Karhumäki Oy. <https://www.arkkihannu.net/kortit/Karhumaki16852.html> (haettu 20.5.2018)
- s.30 Sastamalan ohjelma-asiakirjan viistokuva alueesta. www.sastamala.fi/ideakilpailu (haettu 9.10.2018)
- s.33 Tyrvään Pyhän Olavin Kirkko. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/52/Tyrv%C3%A4n_Pyh%C3%A4n_Olavin_kirkko_2011.jpg (haettu 24.10)
- s.33 Hiihtokeskus Ellivuori. <https://ellivuori.fi/> (haettu 24.10.2019)
- s. 33 Mauri Kunnaksen Tassula. <http://www.pukstaavi.fi/fi/vierailijalle/matkalle-sastamalaan.html> (haettu 24.10.2019)
- s.37 Ilmakuva Vammalan keskustasta. <http://www.paramotor.fi/270712.htm> (haettu 28.9.2019)
- s.50 Ote kaavayhdistelmästä. Sastamalan kaupunkirakennesuunnitelma / ArcGIS. <https://www.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=e4e946e199da4ef7889adb99a98da05b>
- s.64 Yrityspuisto Syke. <https://www.sykesastamala.fi/> (haettu 23.10.2019)
- s.71 Kilpailualueen rajaus. Taustakartta Sastamalan kaupunkirakennesuunnitelma / ArcGIS.
- s.84-85 Aksonometrian taustakuva Blom Kartta Oy (01/2019)

Muu aineisto Noora Lehtinen (2018-2019), ellei toisin mainita.

Karttakuvissa sekä suunnitelmissa ollut pohjana Sastamalan kaupungilta saatu lähtöaineisto.

Liitteet

- Ote arvostelupöytäkirjasta
- Planssipienennökset

Ote arvostelupöytäkirjasta

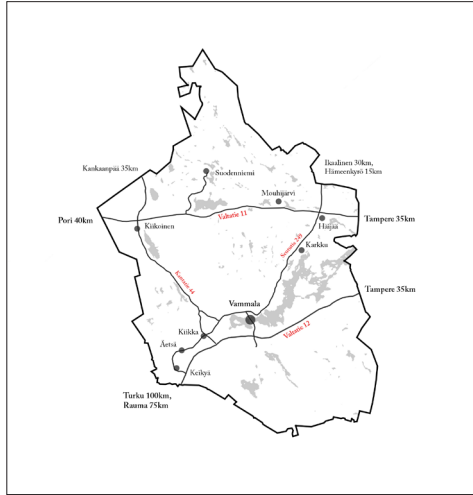
45. Uusi aukeama

Uusi aukeama on rohkea ja omintakeinen ehdotus, joka sisältää kekseliäitä ja innostavia ideoita Sastamalan keskustan kehittämiseksi. Ehdotus on ainoita, joissa torille on esitetty uusi sijainti järven rannasta. Ratkaisu todella tukisi kilpailun tavoitetta keskustan järviyhteyden parantamisesta ja sijoittuu luontevasti vanhan aittalahden koulurakennuksen ja uuden uimahallin rajaamaksi kaupunkitilaksi. Rannalla sijaitseva tori voisi olla hyvä idea ainakin kesätoriksi, vaikkakin torin sijainti voidaan kokea tällä ratkaisulla myös hieman syrjäiseksi. Vanhan torin paikalle on ehdotuksessa esitetty erilaisia matkailutoimintoja sekä kohtaamispaikka ja aukiotilaa. Aukio kuitenkin jää ristiriitaiseen asemaan uuden torin kanssa ja matkailupalvelut syrjään rannasta ja järvimaisemista. Vanhalla torialueelle sijoittuu myös suhteellisen isot pysäköintialueet, joita on tosin jaoteltu ja jäsennelty uudisrakennuksilla ja puistoalueella. Ehdotuksessa on osoitettu suoraviivainen kulkuyhteys Torikeskuksen läpi uudelle torille ja rantaan. Yhteys jatkuu myös Torikeskuksen pohjoispuolella Kauppalan talon korttelin läpi ja mutkittelee kohti Rautaveden rantaa. Yhteys näyttää asemapiirroksessa luontevalta, mutta Torikeskuksen rakennus estää visuaalisen yhteyden Puistokadulta tälle uudelle akselille. Puistokadun pohjoispuolella mutkitteleva, kortteleiden läpi ja vieritse kulkeva kevyen liikenteen väylä ei muodosta tarpeeksi selkeän sujuvaa visuaalista ja toiminnallista yhteyttä rantaan. Ehdotuksessa on ratkaistu poikkeuksellisen hyvin Varilankadun jatkaminen Aittalahdenkadulle ja Aittalahdenkatu on voitu näin muuttaa osittain kävelykaduksi. Ratkaisu toimii liikenteellisesti erittäin hyvin ja selkeyttää myös kevyen liikenteen yhteyttä rantaan. Aittalahdenkadun varteen osoitettu uusi asuinrakentaminen on luontevaa ja oikean mittakaavaista. Linja-autoaseman sijaintia ei ole muutettu, mutta sen järjestelyjä on pyritty parantamaan ja virastotalon matalampi siipi on osoitettu purettavaksi, jolloin liikenteelle on järjestynyt enemmän tilaa. Puistokadulle on kilpailuohjelman mukaisesti osoitettu pyöräkaistat luontevasti. Osoitettu uudisrakentaminen on hyvin harkittua, luontevaa ja mittakaavaltaan oikeaa ja ympäröivän rakennuskannan huomioivaa. Uimahallin iso rakennusmassa on jäsennelty hyvin, mutta sijoituksellaan osittain eristää uutta toria puistoalueesta.

Vaikka Uusi aukeama ei kaikilta osin voikaan toimia pohjana jatkosuunnittelulle, on se silti perusteellisesti ja huolellisesti laadittu työ, joka tarjoaa suoraan toteuttamiskelpoisia ideoita keskustan kehittämiseen.

Planssipienennökset (5kpl)

Sastamalan taajamat ja liikenteelliset yhteydet

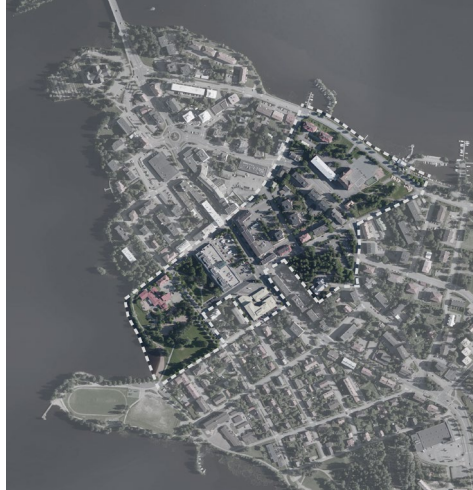

ilmaja

Ilmakuva 1930-luvulta

Ilmakuva Sastamalasta tänään

Suunnittelualueen tarkempi rajaus

PIENTEN KAUPUNKIEN ELINVOIMAISUUS Sastamalan keskustan kehittäminen

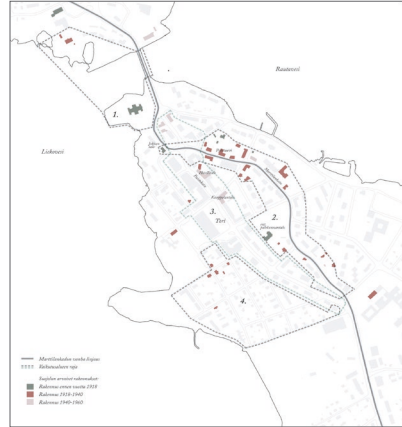
Diplomityöni esittelee Sastamalan kaupungin ydinkeskustan suunnitelman, joka täydentää olemassa olevaa kaupunkirakennetta ja pyrkii tarjoamaan ratkaisuja keskustan elinvoimaisuuden lisäämiseksi. Työ pohjautuu Sastamalan kaupungin ja Suomen Arkkitehtiliiton (SAFA) järjestämään yleiseen suppeaan arkkitehtuurikilpailuun, jonka tarkoituksena oli löytää vaihtoehtoja alueen kehittämiseksi päätöksentoon ja asemakaavoitukseen pohjaksi. Esiteltävä työ koostuu kirjallisesta osiosta, alueen analyysistä sekä siitä seuranneesta, kilpailussa 2-palkinnon saaneesta suunnitelmasta.

Sastamala on noin 25 000 asukkaan maaseutukaupunki Pirkanmaan maakunnassa. Se on perustettu useiden kuntaliitosten seurauksena vuonna 2009 ja siihen kuuluu entisiä kuntakeskuksia, joista selkeästi vahvin on keskustaajama Vammala. Kaupungin väkiluku on laskenut melko tasaisesti noin prosentin vuodessa, mutta keskustan väkimäärä on siitä huolimatta pysynyt vakana. Viime vuosina kaupungin keskustan elinvoimaisuus on hiipunut muun muassa ja ydinkeskustan ulkopuolelle siirtyneen kaupallisen toiminnan vuoksi. Sastamalan keskustaajaman potentiaaleja ovat sen melko tiivis kaupunkirakenne sekä kaunis sijainti järven rannalla, ja näitä piirteitä suunnitelmassa pyritään vahvistamaan. Miellyttävien ulkotilojen tarjoaminen, turvallisen kävelyn ja pyöräilyympäristön toteuttaminen, olemassa olevan kaupunkirakenteen tiivistäminen sekä liikenneyhteyksien sujuvoittaminen muodostavat keskeiset strategiat, joihin suunnitelma nojautuu.

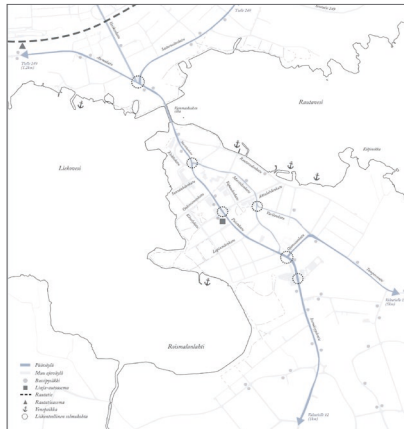
Työn aihe on ajankohtainen. Pienten kaupunkien elävöittäminen liittyy vahvasti muuttuvan yhteiskunnan asettamiin haasteisiin. Aluepolitiikassa ja päätöksentössä pikkukaupungit jäävät suurkaupunkipolitiikan ja maaseutupolitiikan varjoon. Lisäksi ne ovat olleet tutkimuksessa, niin Suomessa kuin kansainvälisesti, hyvin vähän esillä. Menneillä olevan kaupungistumisen seurauksena suurin osa pienistä paikkakunnista menettää väestöään suurille kasvukeskuksille. Samanaikaisesti väestö ikäännyttyä koko maassa, minkä seurauksena palveluiden turvaaminen vaikeutuu taloudellisen huoltosuhteen heikentyä harvaan asutuilla alueilla. Kaupungin keskustan elinvoimaisuus heijastuu koko kaupungin vetovoimaisuuteen ja merkittävässä roolissa elävän keskustan toteutumisessa ovat mm. monipuoliset toiminnot, liikkumisen sujuvuus ja kaupunkiympäristön viihtyisyys.

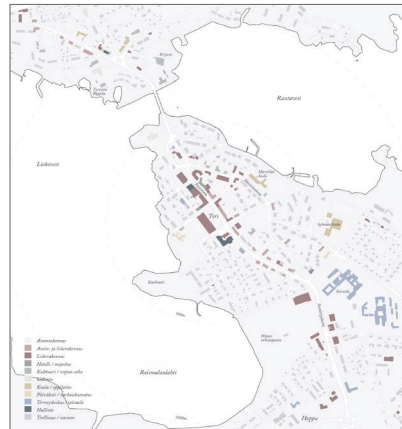
Keskustan maiseman tilallinen analyysi, mittakaava 1:12 500

Keskustan rakennuskanta ja suojele, mittakaava 1:7500

Liikenteelliset yhteydet, mittakaava 1:12 500.

Keskustan toiminnot, mittakaava 1:10 000

Sastamalan keskustajaman tuhoutuminen vuoden 1918 sisällissodassa oli yksi merkittävimpiä kaupunkirakenteen muokkauksia. Vanha rakennuskanta oli lähes kokonaan menettänyt ja uutta rakentamista lähdeksi toteuttamaan alueelle laadittu ensimmäinen asemakaava (1908) mukaisesti. Kaavassa pääkadun linjauks oli muutettu vanhalta postiteitiltä, Marttilankadulta uudelle, puiden rajaamalle Puistokadulle, ja torin paikka oli siirretty kirkolta nykyiselle paikalleen. Tänä päivänä Marttilankadulla onkin parhaiten säilynyt vanha rakennuskokonaisuus, joka on rakennettu heti sisällissodan jälkeen vuosien 1918-1940 välillä. Puistokadun muuttaminen pääkaduksi ilmenee 1940-1950-luvun kerrostalojen rakennuskantana sen varrella. Paikoin Puistokadun vanhoja rakennuksia on 70-luvulla korvattu uusien elementtitaloihin ja niiden sijoittelu tontille on aiemmasta poikkeavaa. 2000-luvulle tultessa

suurimmat muutokset ovat tapahtuneet torin ympäristössä, jonne Torikeskus (1991) ja Vammalan virastotalo (1986) ovat rakennetut. Valmistuessaan etenkin Torikeskus rajasi ydinkestuustas aivan uudella tavalla erottaen sen Kaalisaren puistoalueesta.

Keskustan kautta kulkee tärkeä läpimeno- ja Vammaskosken silta välittävää keskustan liikenteen pohjoisen ja etelän välillä. Liikenne, johon kuuluu henkilöautojen lisäksi myös raskasajoneuvoliikennettä, hallitsee nyt ydinkestuustas katukuvaa aiheuttaen ympäristöön melua ja saasteita. Ajokäytävät ovat ydinkestuustas leveitä, mikä vaikuttaa ajoneuvoihin kasvattaen niitä ja luoden turvattoman tuntuisen ympäristön. Jalankulkijat ja pyöräilijät ovat alisteisessa asemassa autoilijoin nähden. Keven liikenteen väylät noudattelevat ajoneuvoliikenteen reittejä. Pyöräreit

koostuvat pääosin yhdistettyjä jalankulun sekä pyöräilyväylystä ja niissä on ydinkestuustas paikoin epäajokäytöitä.

Perinteisesti tärkein kaupallinen sijoitus torin läheisyyteen ja Puistokadun sekä vanhan pääkadun, Marttilankadun, varteen. Useat kivijalkaliikkeit yhdessä Torikeskuksen kanssa tarjoavat päivittäisten ostosten sekä asioimien lisäksi myös erikois- ja kahviloita, ravintoloita ja elokuvateatterin. Viime vuosina toinen kaupallinen palvelukeskittymä on muodostunut etelään, Hopon alueelle. Se on tuotantohallien ja suurten liikkeiden valtaista aluetta, joka on hyvin saavutettava Tampere-Tarku välisellä valtatie 12:lla. Kaupallisten palveluiden siirtymisen pois ydinkestuustas ilmenee siellä kuitenkin tyhjinä liikkeiloina ja keskustan elinvoimaisuuden heipumisena.

Tyrsään kirkko ja Vammaskosken silta

Näkymä Puistokadulta

Vammalan tori toriakojen ulkopuolella

Vammalan tori kesäisenä toripaivana

Pienten kaupunkien elinvoimaisuus - Sastamalan keskustan kehittäminen / Diplomityö 2019 / Noora Lehtinen / Tampereen yliopisto / Arkkitehtuurin yksikkö / Työn tarkastaja: Professori Panna Lehtoauri

Rakennuskaavio, mittakaava 1:4000

Suunnitelma *Uusi Aukoma* luo Sastamalan uuden selkeän kaupallisen sekä liikenteellisen keskukseen, joka tarjoaa myös miellyttävää asuinympäristöä. Keskustaan synnyty viihtyisiä ja turvallisen kävelyalue, joka johdattaa kulkijan rannalta toiselle. Suunnitelma tiivistää kaupungin ydintä vahvistaa sen identiteettiä sekä cheyttää kaupunkirakennetta. Elinoimaisuutta saavutetaan tarjoamalla muun muassa viihtyisiä ulkoiltoja, uusia palveluja sekä monipuolista asumista. Sastamalan keskustan potentiaaleja ovat sen keskeinen sijainti, järvimaisemat sekä kulttuuriset piirteet (erityisesti kirjailisuuden perinne). Suunnitelma perustuu näihin piirteisiin ja pyrkii vahvistamaan niitä vetovoimaisuuden lisäämiseksi.

Täydennysrakentamisen pyrkimyksenä on selkeyttää katutilaa ja yhdistää Onkiniemenkadun ja Aittalahdenkadun välinen alue eheäksi kokonaisuudeksi. Rakennusten sijoittelu noudattaa alueelle ominaista typologiaa, jossa rakennukset myötäilevät katulinjoja ja piharakennukset jäsentävät katutilaa. Uudisrakennukset ovat pääosin 4-5 kerroksisia lamellitiloja, jotka sulautuvat olemassa olevaan rakennettuun ympäristöön luoden sinne kuitenkin uuden kerroksen. Keskustan vetovoimaisuutta pyritään lisäämään tarjoamalla erilaisia asutustyyppöjä, kuten townhouse- ja loft-asuntoja. Uudisrakentamista suunnittelualueelle on esitetty yhteensä noin 26 000kem²

Ehdotettaman ajoneuvoliikenne ja pyöräköinti.

Ehdotettaman keskustatoimintojen sijoittaminen ja uusi kävelyakseli.

Näkymä Aittalahden puistosta uudelle torille

Pienten kaupunkien elinoimaisuus - Sastamalan keskustan kehittäminen / Diplomityö 2019 / Noora Lehtinen / Tampereen yliopisto / Arkkitehtuurin yksikkö / Työn tarkastaja: Professori Panu Lehtovuori

Keskustan luodaan ulkoiltojen sarja, jonka varrelle on sijoitettu lakuisia julkisia toimintoja. Kaupungin uusi kauppatori on sijoitettu Licköveden rantaan, joka ympäristönä on turvallinen sekä äänimaailmaltaan miellyttävä. Rannassa sijaitsee myös uimahalli, joka torin ohella aktivoi ranta-alueetta. Vanhalle torin paikalle on sijoitettu keskeinen kohtaamispaikka ja kaupungin markkinapaikkuja. Päiväkodille on luotu turvallinen sisäpiha ja yhtyei Seurantalol puitteisiin. Reitin varrelle sijoitetaan taidetta ja erilaisia viittäviä siltä, että kysessä on kirjapainonpaikka. Reitti itäpuolella on vaihtelevien tilasarjojen ansiosta kuin tarina kulkijalleen, mutta se tarjoaa myös hyviä paikkoja kirjan lueleluun ja kirjallisuuteen liittyviä taideteoksia.

Ehdotus säilyttää Puistokadun roolin päätakana. Uusi ajoajavälin linjauk Varilantieltä Aittalahdenkadulle luo sujuva yhteyden Tamperentieltä keskustaan, jota myös kaukoliikenteen linjat autot voivat hyödyntää. Ajokaloja on kavennettu ja tuote enemmän tilaa jalankulkijalle sekä

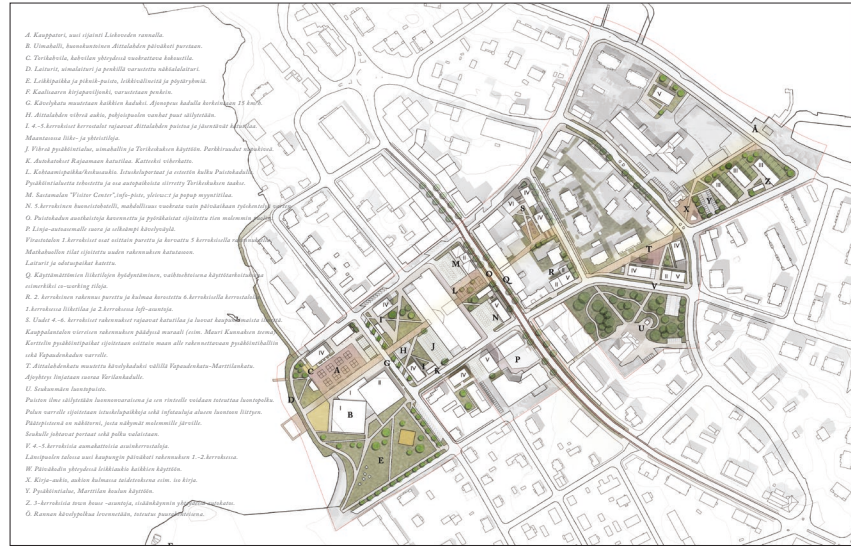
pyöräilylle. Kaistojen kavennaminen alentaa ajoneuvoja ja luo turvallisempaa sekä viihtyisämpää kaupunkiympäristöä. Erilliset pyöräkaistat on sijoitettu Puistokadulle ja autopaikkoja on hajautettu ja sijoitettu lähemmäs palveluita.

Laajuustiedot(uudisrakentamisen määrä kortteleittain)

1. Poronranta: Asuminen 1250 kem² | Liike- ja toimitilat 150 kem² | Uimahalli 4500 kem²
 2. Torikadun kortteli: Asuminen 1800 kem² | Liike- ja toimitilat 2500 kem²
 3. Virastotalon kortteli: Asuminen 2400 kem² | Liike- ja toimitilat 200 kem²
 4. Seurantalol kortteli: Asuminen 2900 kem² | Liike- ja toimitilat 500 kem² | Päiväkotii 600 kem²
 5. Kauppalintalon kortteli: Asuminen 4700kem² | Liike- ja toimitilat 700 kem²
 6. Marttilan koulu kortteli: Asuminen 4200 kem²
- Yhteensä noin 26 000 kem²

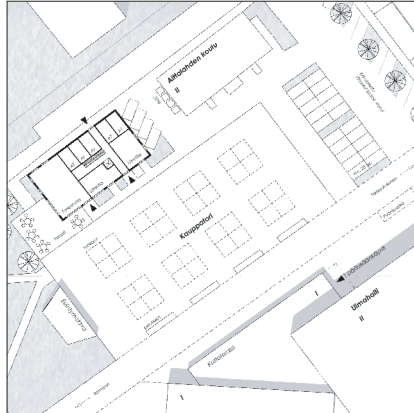
Kaaviossa keskustan kortteleit numeroin laajuustietoja varten

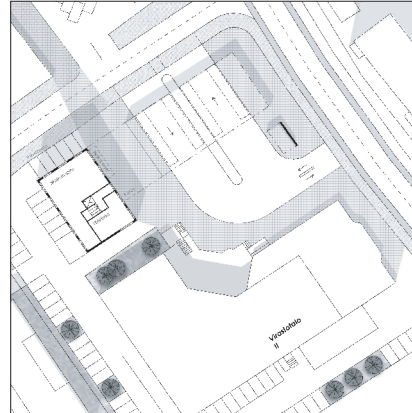
Suunnittelulue ja suunnitelma, mittakaava 1:2500

Pienen kaupunkien elinvoimaisuus -Sastamalan keskustan kehittäminen / Diplomityö 2019 / Noora Lehtinen / Tampereen yliopisto / Arkkitehtuurin yksikkö / Työn tarkastaja: Professori Panu Lehtovuori

Osasunnitelma torialueesta, mittakaava 1:500.

Osasunnitelma linja-autosaman ympäristöstä, mittakaava 1:500.

Näkymä Torikeskuksen edustalta Linja-autosamalle

Pienten kaupunkien elävöittäminen - Satamalan keskustan kehittäminen / Diplomityö 2019 / Noora Lehtinen / Tampereen yliopisto / Arkkitehtuurin yksikkö / Työn tarkastaja: Professori Panu Lehtovuori

